

4076, 4077

III 1861
491.99-8
U-5

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՐ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՅՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐՈՒԱՅ

ԴԱՍԱԳԻՐԲ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾ

ՅՕՐԻՆԵՑ

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՑ.

Les meilleures méthodes sont
celles qui font le plus agir l'es-
prit, qui l'exercent le plus éner-
giquement dans la mesure de
ses forces présentes.

M-gr DUPANLOUP.

ՏՓԽԻՍ

Յ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՑԻ ՏՊԱՐԱՆ.

1881

431.33-8

G-15
40.

ՀԱՅԱՅ ԼԵՂՈՒՐ

ՈՒՍՈՒՑԻՉ

ԱՂԳԱՅԻՆ ԴՊՐՈՑՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐՈՒԱՅ

ԴԱՍԱԳԻՐԲ

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳՈՐԾ

51604
201

ՅՈՎ. ՀԱՆՆԵՍ ՆԱԶԱՐԵԱՆՅ

Les meilleures méthodes sont
celles qui font le plus agir l'es-
prit, qui l'exercent le plus éner-
giquement dans la mesure de
ses forces présentes.

M-gr DUPANLOUP.

2002

ՏՓԻԻՍ

Յ. ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆՅԻ ՏՊԱՐԱՆ.

1881

11764

საქართველოს

საგარეო

საგარეო

საგარეო

საგარეო

საგარეო

Дозволено цензурою. Тифлисъ. 16 Іюня 1881 г.

საგარეო

20/9

Les meilleures méthodes sont celles qui sont les plus simples, qui laissent le plus intact le principe dans la mesure de ses forces physiques.

საგარეო

5005

Типографія И. Мартыросіанца, на Орбел. улицѣ д. № 5.

Handwritten text at the top of the right page, including the name 'Martirosyan'.

Handwritten text in the upper middle section of the right page.

საგარეო

საგარეო

საგარეო

Handwritten text in the middle section of the right page.

საგარეო

საგარეო

Handwritten text in the lower middle section of the right page.

საგარეო

Handwritten text in the lower section of the right page.

საგარეო

საგარეო

Մ. Զաքարյան

Արտ. Գալստիան Զաքարյան Աւստրիական

Զուգար յօրհնողից.

Մ. ԶԱԿԱՐՅԱՆ

Մ. ԶԱԿԱՐՅԱՆ ԶԱԿԱՐՅԱՆ ԶԱԿԱՐՅԱՆ

Մ. ԶԱԿԱՐՅԱՆ ԶԱԿԱՐՅԱՆ

Եթէ դու քո լեզուն մաքուր խօսես, Թե՛

Վնաս ունես. կարծում ես խելքդ ձեռքիցդ
կը խլե՞ն, Թե՛ սովորած իմաստութիւնդ ջուրը

կը Թափուի:

Խ. ԱՐՈՎԵԱՆՑ.

Մ. ԶԱԿԱՐՅԱՆ ԶԱԿԱՐՅԱՆ

Մ. ԶԱԿԱՐՅԱՆ ԶԱԿԱՐՅԱՆ ԶԱԿԱՐՅԱՆ

Մ. ԶԱԿԱՐՅԱՆ

բնորոշ լինելով անհրաժեշտ է յայտնել իր
մտքով իր անհրաժեշտ է յայտնել իր
մտքով իր անհրաժեշտ է յայտնել իր

ՅԱՌԱՋԱԲԱՆ

Հարկաւոր ենք համարում երկու խօսք տալ ինչ
ուղղութեան մասին որով թէ՛ այս և թէ՛ Զաքարյան անունը
սակարկը մի լատին առիճան զանազանում են իրանց լայն
հասարակութիւնը:

Ներկայ ուղղութիւնը, որ հիմնուած է երկու փորձերի և
մանկավարժական պահանջների հիման վերայ և, որին արտերկր
դրողը հետևում է մինչև օրս՝ միշտ ցույց է տալիս իւր շօշափելի
արդիւնքները լեզուի դպրութեան մէջ: Այդ ուղղութիւնը կաւա
նում է հետևեալներում. —

Ա. Բնութեան երեք Թաղաւորութեան և նոյա հրաշալիք
ների հետ իւր դարգացման ներածին չափ ծանօթացնել մանկան
ստորագրել նորանում իրան շրջապատող իրերի դիտակցական բն
ութագրութիւնը, արմատացնել նորա հոգու մէջ այն դիտելի
սկզբունքները, որոնց վերայ հիմնուած է և առաջ է դնում մարդ
կութիւնը, հետապնել նորան դաստիարակութեան այն վնասա
կող կողմերը, որոնք տալազարում անհուղելի պակասութիւններ
են դառնում. — ահա այն շրջանը, որի մէջ պէտք է պտտուի ու
զարգանալ մեր մանուկը: Եւ արբուրը արուած է արտեղ ա մ է
նաչն խնամքով. հեռու ամէն հասնի մթին ու վերա
ցաւաւն դադարեալներէն, որոնք ոչ մի կերպով չեն կարող տեղ
բռնել մանկան Թաղմ ու տեղաւորութիւնը, և հեռու ամէն ա
տեւակ աւելորդ շաղապատութիւններէն, որոնք
բացի ոչինչ կանան օգուտ չմատակարարելուց՝ դեռ աւելի ծանրա
ցնում են այն բնուր, որ դնում ենք մանկան քնքուշ ուսման վե
րայ: Այն մի շօշուած, որ ուղղակի կամ Թաղմանը կը ուրեւ
աշխատասիրութիւնները մուտք է գործել մեր դասագրքերում,
տեղ չէ բռնել նոյա մէջ առանց կանխապէս քստ
ամէն հասնի կողմէն: Կան և այնպիսի հատուածներ, որոնք
երկու կամ երեք աչլեւաչլ երկասիրութիւններէն ենք
մշակել և ապա զետեղել մեր գրքերում: Մեծ խնամք է
տարուած նաեւ լեզուի կանոնաւորութեան և նորա
տրամաբանական ճիշդ օրէնքներէն վերայ, որքան նե
րում է նորա դարգացման ներկայ վիճակը: Այստեղ հարկաւոր ենք
համարում չիշել նոյնպէս, որ մեր դասագրքերում մտած յօդուած

ները, մեշտ կրել են թեթեփոխութիւններ, որոնց մասին չուսով ենք, որ ներողամիտ կը լինեն չարգելի հեղինակները:—Դասագիրքը մեշտ ծանր բովանդակութիւն ունեցող նիւթեր չպէտք է առաջարկի ուսանողին. այլ պէտք է ի նկատի ունենալ այն հոգը, որի մէջ ուզում ենք ցանկն սերմը. մանկան հետաքրքիր, աշխոյժ և ուրախ բնաւորութիւնը մեշտ պէտք է գրաւի հեղինակի ուշադրութիւնը: Ուստի և մեր դասագիրքերը փոքր ինչ ծանր նիւթերից չետոյ՝ երբեմն մանկական սրտին աշխոյժ բերող թեթեփոխութեամբ չօգուածներով աշխատում են թարմ պահել նոցա մէջ իրանց հասակի զգացմութիւնը: Խօսք չկայ, որ միջանկի ազդպետ մանր չօգուածները կարող են մի անդամից մի դասի նիւթ լինել. իսկ մեծերը արդէն սրտը դասեր պէտք է լինեն:

Բ. Արդհետեւ բովանդակութիւնը ծառայում է լեզուի ուսուցմանը, ուստի նորա ամէնահարկաւոր, տարրական ու մեր ընտրած հասակին մատչելի լինելու չափ օրէնքների մատակարարելը անհրաժեշտ ենք համարում սկզբից իսկ սկսել: Այս նպատակով մենք աչք սկսում ենք ուղղակի առաջին դասից: Ամէն դասում, ինչպէս առաջնորդում է մեզ դէպքը՝ ուշադրութիւն ենք դարձնում լեզուի տարրական կանոնները բացատրող որ և իցէ բառի վերայ և մեր կողմից էլ մեք բանի օրինակներ աւելացնելով՝ թողնում ենք, որ մանուկն ինքը իւր ոյժերով մի լայնի օրէնք կործանի իւր համար: Կ. այդ երկու մասն ենք բաժանում. I. մասնում մանուկ են բուռն լեզուի են և II. ում նորա ուղղադրութեանը վերաբերելով հարկաւոր գիտելիքները, որ մանուկները ուսուցչի օգնութեամբ իւրացնում են:

Բուն լեզուին վերաբերելով բացատրութիւններից շատերն մեր խօսքը շատ չերկարացնելու համար ոչինչ չենք ասել: Այդ բոլորը հարկաւոր դէպքում ուսուցիչն ինքը առանց դժուարութեան կ'անէ ու կը լրացնէ:

Ուղղագրութեան կանոններն ըստ առթիւն են և, որոնք զբաղում են փակագծերով, այնքան են բերում միայն, որ քան ներում է մանկան հասկացողութեան աստիճանը:

Միջանկի տեղ և զբաղաւորած կանոնները ուսուցչի համար են բերում:

«Որ» դերանուն մասին մանուկները շատ ուշ են կարողանում զգալիաւ կողմնել: Ուստի նոցա աչք բանը ըմբռնել տալու համար՝ հրաւերում ենք չարդոյ ուսուցիչներին, որ ուշադրութիւն դարձնեն լուծելու ժամանակ նորա պաշտօնը ցոյց տալու նախադասութեան մէջ. չաչանի բան է՝ առանց շիտիւթելու «որ»

շաղկապի և «մը» հարցական դերանուն հետ: Սորա մասին գրելով վերջումը նոյնպէս օրինակէ բերում:

Գ. Լեզուի ուսուցման համար մի թէ և փոքրիկ, բայց բազմաբնակիւ պաշար ամբարեւոյ նպատակով մենք դասերի վերջերումը բերել ենք նաեւ նոյնաանիշ (synonyme) ու հակաանիշ (antonyme) բառերը: Հակաանիշ բառերը, որոնք լեզուի աղբաւորութիւնն են ցոյց տալիս՝ բացատրւում են. բայց որովհետեւ դասագիրքը շատ չմանրաբեւեռելու համար նոյնը չենք արել նաեւ նոյնանիշների վերաբերութեամբ, որոնք լեզուի հարստութիւնն են ցոյց տալիս, ուստի դարձեալ ուսուցչին է մնում որ՝ որքան հնարաւոր է, ինքը բացատրէ մանուկներին:

Այդպիսի բառերը առհասարակ նիւթաւոր, բարդաւոր և վերացաւոր կան իմաստներ են արտայայտում, որոնցից մենք աչքով մի մի օրինակ կը բերենք: «Բոյս — տունիկ» — Ուսուցիչը կը բացատրէ աչքից. բոյս այն առարկաներն են առում, որոնք իրանց իրանց են բոսում. իսկ տունիկ այն բոյսերն են, որոնց մարդիկ են տնկում: «Յաւ — վիշտ» — Յաւը անմեղապէս մարմնի վերայ արտադրած նեղութիւնն է. իսկ վիշտը որով վերայ ազդած ցաւն է: Իսկ «տխուր — արտում» բառերը դժուար բացատրելու պատճառով պէտք է թողնել առանց մեկնութեան:

Վատ չէր լինի, եթէ ուսուցիչից մեր լեզուի մէջ մուտք դործած մի քանի բառերի մասին ուսուցիչը հատկացնէ, որ մեր լեզուի բառեր չեն. աւելացնելով, որ՝ աչքիս բառերը մեզնի մայն պատճառով են մեղանում ընդունելութիւն դառն, որ նոցա համապատասխան բուն հայերէն բառերը չունենք, ինչպէս պատահում է նաեւ ուրիշ լեզուներն մէջ: Աչքիս բառերն են օրինակ. սաժէն (сажен), կոպիկ (копийка), ուսել (ушел), փուլ (фул), դեռ (еще), վերստ (верста): Մայն օտար լեզուի բառերը չպէտք է շիտիւթել ուսուցչին հետ: Օրինակ. չէ կարելի ասել, որ металл ուսուցչին բառ է, որովհետեւ դա Ֆրանսերէն բառ է. — «métal» — «металл» — «մետաղ»:

Գ. Մանուկներին պէտք է հասկացողութիւն կազմել տալ նաեւ լեզուի արուեստական շինուածքի նորա քերականութեան օրէնքների հաստատ հիմանց վերայ: Այս պատճառով միջանկի դաս անցնելուց չետոյ՝ նոցա պէտք է ծանոթացնել նաեւ մաքի աստիճանի հոլութեան՝ նախադասութեան և նորա մասերի հետ: Այնպէս որ նորա պէտք է կարողանան ըմբռնել որ և իցէ արտայայտում մաքի կազմակերպութիւնը և նորա մասերի մեկ մեկանց հետ ունեցած չարաբերութիւնները, պէտք է կարողանան

լուծել նախագիտութեանը, որի համար զբոս վերջին յօդուածներն հետքերէ կենք մի քանի օրհնակներ կրանց պարզ բացատրութեաննով: Կուժելու համար միշտ պէտք է ընտրել ոչ արաջարկել պարզ և զիւրմբոսնէլ նախագիտութեանը, ինչպէս մենք ենք արել:

Ե. Հրաւիրում ենք ուսուցիչներն ուշադրութիւնը «Եմ, Ես, Են» բառերն ինքզնիքս արտասանութեան վերայ: Տալիս ենք նոր կարգաւ սխալուց պէտք է սովորեցնել, որ արդ բառերը կրանց նախընթաց բառերէ հետ կցուած արտասանեն և ոչ անջատուած (Գրուած մէկ և իւր Գրուած Եմ): Կուրջ ուշադրութիւն պէտք է դարձնել նաեւ առողջանութեան վերայ ընդհանրապէս, գիտեալով որ առանց վերաբերել պաշտօններին ազնուամեծ և ոչնչանում է լեզուի կրթչական կողմը, որ նորա ուսուցման մէջ պակաս նշանակութիւն չունի իրեն լեզուին կենդանութիւն տուող մի միջոց:

Այս պատճառով ահա այս դասագրքի մէջ մենք միացրած ենք գրել այդ բառերը:

Իսկ գրելու առաջին կէտում, արդիւն վերջին բառերը բաժանուած վանկերով գրելու պատճառն այն է, որ մանուկները վարձակ են ասողաբանի (ինքնամոտ) կանոնները պահպանելու մէջ:

Զ. Քանի միտքը ճիշդ բնութիւնը համար հարկաւոր է, որ մանուկը ամէն նոր բառի նշանակութիւնը գիտենայ, որպէս զի լեզուի գործնական մասումն էլ բառական պարզութեանն իրանէլու և պատմելու ժամանակ: Բայց լսի առուցի ըստպահան բացատրութեանով չստանան չէ կարող խորը ապարդիւն մանկան չիշողութեան մէջ: Հաղիւ թէ բոլոր սովորած բառերն $\frac{1}{3}$ մասը կարողանայ չիշողութեան մէջ պահել: $\frac{2}{3}$ և նշանակութիւնը չտաով կը մոռացուի, և թէ չիշողութեան մէջ պինդ պահելու համար որ և եղի միջոց չարդիւն նորան:

Այդ միջոցը մենք գտնում ենք բառերի նշանակութիւնը իրանց ստուգաբանական մեկնութեամբ բացատրելու մէջ: Օրինակ «աճուխ» բառի իմաստը մանուկների մէջ խորը տպւորւելու համար պէտք է հասկացնել, որ դա զուր է եկած «սնունդ» բառից: Գետ շատ գիւղերումն էլ անձող են անուանում:

Բայց սրովհետեւ ամէն բառ չէ կարելի այդպէս բացատրել, ուստի շատ շատ կը լինի, որ տարուայ սկզբում ինքն ուսուցիչը գրքին մէջ պատահած բոլոր բացատրութեան կարօտ բառերից մի փոքրիկ քանակ ան կազմէ, գրելով բառերի նշանակութիւնը

տեղական բարբառով: Այդպէս վարուելու ոչ միայն գործնական արդիւնքն ակնհայտ է, այլ և ուսումնասիրութեան գործը ժամանակի մէջ վատտակ կ'ունենայ և մի քանի դժուարութիւններ կը վերացնէ: Մանուկն ու թէ աշակերտը դորանով բառարան գործածելու մէջ կը վարժուի: Աւելորդ է ասել, որ իւրաքանչիւր աշակերտ և աշակերտուհի պէտք է ունենայ իւր համար մի այդպիսի բառարան:

Ե. Մենք ցանկանում ենք մեր դասագրքերի վերջը կցել նաեւ այն առարկաների պատկերները, որոնք դասերի նիւթ են դարձած և օտար են մեր մանուկներին առհասարակ: Բայց որովհետեւ ժամանակի սղութեան պատճառով այս անգամ պատկերները չկարողացան պատրաստուիլ, ուստի մնում է, որ այս պահտը իրանք ուսուցիչները լրացնեն, ցոյց տալով մանուկներին հարկաւոր պատկերները: Այդպիսի առարկաներից այս դասագրքում միայն երկուսը կան՝ Թէյ և Սուրճ:

Վերջին խօսք: Մենք կազմեցինք դասագրքեր Ներքոյ ու Չորքոյ տարուայ համար: Բայց որովհետեւ մեր դպրոցներում, ստորին դասարաններն ու բաժանմունքներն վերաբերութեամբ զեռ և ո մի ընդհանուր ատիճան չէ սրբուած, ուստի սորանից հետեւում է, որ իրանք դպրոցական վարչութիւնները պէտք է սրբեն թէ իրանց սր բաժանմունքներն ու դասարաններն համար մեր կրկու տարուայ դասագրքերից սրն է համապատասխան: Ստորին դասարանների վերաբերութեամբ մեր դպրոցները երեք կարգի են բաժանուած մեկ, երկու և երեք պատրաստակա՞նով կամ նախակըթ թարանով: Մեր կարծիքով աւելի նպատակամեծ է վերջին տեսակը, այսինքն՝ դպրոցը պէտք է ունենայ երեք պատրաստական դասատուն՝ փոքր, միջին և աւագ: Թէ այդ բաժանմունքներից և վերին դասատուներից սրանց կը համապատասխանեն մեր դասագրքերը՝ այդ մեր գործը չլինելով, ոչինչ էլ չենք ատում դուրս մատնի:

Յ. Ն.

«15» յունիսի 1881

Տիբիւ.

մանկամեծերս մշտմէն զն աշխարհիս սիրոյն : իսկ առաջագոյ մտնայման
-մանն ցնցար մեմեկն առաւել տաւ ի իշմ : Եւ մշտեցան մեզսն ի իշմ
յի գնմն իմն տղա տեւք փնտրեցն ի յամենումս փառաւոր զին փնտ
-ցար մայրս առ իմացար ցոյցեալն : Եւ յանառանի : Եւ իմացեալ
յիմանացոյն զոչ լիտ ի քցուիւն : Եւ տեւքիս զի ի տղիման
-քցու փն ցոյցեալն : Եւ իմանում ի ցար իմացեալն ի տղիման
: Եւ մայրս առ իմաց

[28] 楊子雲 卷二

1. **Երկու խօսակցութիւն**

1. Արկու խօսակցութիւն

Գարնանային պայծառ առաւօտ էր։ Նա կանգնած էի դիւղի խաչաձև ճանապարհի վերայ, որտեղից աջակողմեան ճանապարհը դէպի ռւս ու մնաւ արանն է տանում, իսկ ձախակողմեան մեծ ճանապարհը՝ դէպի մարդագետինը։ Նա այնտեղ տեսայ երկու երեխայ, որոնք ունեցան հեռեկալ խօսակցութիւնը։

— Բարիկ լոյս, Արշակ: Թառե՛ն պոկե՛ր իմ մեծիկիմ, Երան՛ճ

—Աստուծո՛ւ բարին, Բագրատ:

—Ուր ես գնում, Ա՛րշակ:

Ուսումնարան, Բնագրատ:

—Ի՜հ, ու սու միտքանումը վատ է. այնտեղ պէտք է

Նստեա կարգաւ: Բայց մէկ նայի՛ր այն կոնտէ մարդագետնի վը-
րայ: Եւ տես՝ ի՜նչ գեղեցիկ է: Արի՛ գնանք խաղանք այնտեղ,
Ա՛րշակ:

—Երեկոյին, Բագրատ. այժմ ևս գնում-եմ սովորելու:

Մեծ քարով: Եղամնայ Եղամնայ Եղամնայ . . .

— Լ'աւ, գնա՛, Արշակ. իսկ ես կ'ը գնամ խողալու: Մնա՛

Լատին:

Քսան տարուց յետոյ եւ կանգնած էի միևնոյն գիւղում,

միւլենդէն Գաննապարհի վերայ: Սաստիկ ցուրտ, ամերայէն օր էր:

Մի գուճաթափ խեղճ՝ մարդ, պատահաբար շրջերով՝ բաղնիկում էր
 լողում։

ՍԼՍՈՒՄՆԱՐԱՆԻ ԴՈՒՈՐ: ՍԼՍՈՒԳԻՆԸ, որ մի առողջական ու վաճառական հիմնականում համարվում է ինտերնետային խանութի նման յեռաձեռն խանութի նման:

Յեղշադէմ մարդ էր, բաց արնոց դուռը, և նս լնայր ելաւ Եկ

Բնորոշ. աստորնի սւսողի:

— Բարոյ, սիրուն Եւսէն — ջր է

— Ի՞նչ, պարոն, խղճացէ՞ք ինձ վերայ:

— Ի՞նչ էք ուզում ինձից:

— Գործ, պարոն: Ես կ'աւելեմ ձեր ուսումնարանի սե-
նեակները, կը վառեմ ձեր վառարանները. կամ մի ուրիշ տե-
սակ ծառայութիւն կ'անեմ: Ընդունեցէք ինձ:

— Մի՞թէ չէք կարող դորանից աւելի լաւ դործի կպել:

— Ո՛չ, պարոն:

— Ինչո՞ւ ոչ:

— Արովհետեւ ես ոչինչ չեմ սովորել:

— Ի՞նչպէս է ձեր անունը:

— Իմ անունը Բաղդաստ է:

— Ներս արի, Բաղդաստ, այսօր դուրսը վառ է, ու գու՞մ
նա-րա-նում լաւ է: Յոյս ունեցի՛ր, որ այստեղ մի բան կը սո-
վորես:

Յետոյ երկուսն էլ ներս մտան և դուռը կրկին փակուե-
ցաւ:

Ո՞վ էր այն խել՞ մարդը և ո՞վ էր ասացիչը:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ ԲԱՌՆԵՐ. — Խօսակցութիւն, գրուց:

I. ա. — Ուսումնարան, բառարան, ևրդարան, գրադարան,
սպարան, վառարան, նաւապարան, պոհարան, դա-
տարան:

Բ. — Ուսուցիչ, նկարիչ, բարոյիչ, դրիչ, պատարագիչ, Լու-
սաւորիչ:

II. ա. — ձանապարհ, աշխարհ, խոնարհ:

2. Գիւղացին ու քաղաքացին

Գրիգորը քաղաքացի աղայ էր. իսկ Մկրտիչը՝ գիւ-
ղացի. Արովհետեւ նոքա դրացիք էին, այս պատճառով Գրի-
գորի մայրը ցանկանում էր, որ իւր որդին ընկերութիւն
անէ Մկրտչի հետ: Բայց Արովհետեւ առաջինը հպարտ աղայ
էր. իսկ երկրորդը՝ խոնարհ, ուստի նա չէր ուզում խաղ անել
Մկրտչի հետ. այլ իւր մէջ ասում էր. «Ես քաղաքացի-
եմ, իսկ նա՝ գիւղացի. ես՝ խելօք, նա՝ ագէտ»:

Գրիգորը կամենալով իւր խելքութիւնը ցոյց տալ
Մկրտչին, մէկ անգամ հարցրեց նորան.

— Ո՞րտեղ է Պետերբուրգ քաղաքը:

— Մկրտիչը պատասխան չտուեց: «Շի՛մ ամ իսկ»

— Եթէ դու այդ չգիտես, ասաց Գրիգորը, գտն ուրեմն,
որ քաղաքում է նստում Ռուսաց վայրը:

Մկրտիչն այդ էլ չգիտէր: — Գրիգորը դարձեալ հարցրեց.

— Փիղը քանի՞ արշին էրկայնութիւն ունի:

Մկրտիչը լուռ էր մնացել: Այն ժամանակ Գրիգորը ծաղ-
րելով ասաց նորան.

— Գիւղացի-ես, այդ պատճառով ոչինչ չգիտես. իսկ ես
քաղաքացի-եմ և ամէն բան գիտեմ:

Յետոյ Մկրտիչը սառնութեամբ ասաց նորան:

— Ես էլ ուզում եմ մի քանի բան հարցնել քեզ: Ասա
տեսնեմ, ի՞նչպէս են շինում խղը:

Մեր ուսումնականը չգիտէր այստեղայն:

— Եթէ դու այդ չգիտես, ասաց Մկրտիչը, ապա ասա
ինձ, թէ ցորենի հասկը ինչո՞վ է ցանապանում դարու հասկից:

Գրիգորն այս էլ չգիտէր: Նա ամօթից կարմրեց, և այդ
օրից սկսած՝ էլ գիւղացի տղաներին տգէտ ու յիմար չէր հա-
մարում:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ ԲԱՌՆԵՐ. — Երէի, դաւակ, հպարտ, դուռող, ամ-
բարտաւան. — խոնարհ, հեղ, պարիւշտ, համեստ:

I. ա. — Քաղաքացի, գիւղացի, տիկնակեցի, վանեցի, երեսնեցի,
բազուցի:

Բ. — Տգէտ, ագէտ, տհաս, տկար, ամարդ, աժդոցն, տըժ-
բարդ:

Գ. — Ուսումնաս, հոգեւորական, աշխարհական, վաճա-
ռական:

II. ա. — Որդի, ոսկի, ոսկր, ոսք:

3. Գիւղացին հարուստ քաղաքացուն

Դաւ քնումեա կակուղ անկողնում,
Իսկ ես փափուկ՝ փափուկ խոտերում:

Դու քեզ տեսնում ես հայելու մէջ,
Իսկ ես ինձ՝ յստակ լըծի մէջ։
Դու բնական մեծ ես, նեղ պատերում,
Իսկ ես՝ արձակ ազատ դաշտում։
Քեզ ներկարում է ներկարիչը,
Իսկ ինձ՝ ճարտար բնութիւնը։
Քեզ շարժում է ամէն քամի,
Ես կանգնած եմ անշարժելի։
Քեզ ծառայում է քո սպասաւորը,
Ինձ՝ հաւատարիմ՝ իմ քաջ շունը։
Դու խմում ես խառնած գինի,
Իսկ ես՝ վճիռ ջուրն աղբիւրի։
Քո աչքը միշտ տեսնում խնայար,
Իմը՝ պայծառ և լուսաւոր։

ՆՈՅՆԱՆԻՇ.— Յստակ, մաքուր, վճիռ, անխառն։
ՀԱԿԱՆԻՇ ԲԱՌԵՐ.— Քահանան կկեղեցուց դուրս դառնալով
առաջ տերացուին. «Դրեգոր, սպասուհիները մաքրելը, գեր սեղանի
վերայ»։ — Մեր սպասաւորը շատ հաւատարիմ և արկաջան մարդ
է։ — Այսօր մենք լաւ սպասուհիներ կունենանք։ — Հաջորդ բարեկանալով որդու
վերայ՝ առաջ. «Ապասիր, ես այս գիշեր քո սպասուհի կունենամ»։ —
Այս աղբիւրի ջուրը շատ համեղ է։ — Ես հաստատաւ աղբիւր
ընց լսեցի, որ եղբայրս եկել է։ — Մեր եղբայրս մեծ եկամուտի
աղբիւրն է ունի։

II. Խ. Արշակ, համարձակ, բացարձակ, արձան, բարձր,
(հարցնել)։ —

4. Երեզակի առաջին ճառագայթները

Կարծիր արեւը ծագեց և սկսեց ցրուել իւր ոսկեշող ճառագայթները, որ դարձան աշխարհը։

Առաջին ճառագայթը թռաւ ընկաւ արտուտի վերայ։
Արտուտը թափահարեց իրան, դուրս եկաւ բնից, թռաւ շատ
բարձր ու բարձր և իւր արծաթահայելուն ձայնով սկսեց ծրել
վրլացնել. «Ո՛հ, ի՜նչ լաւ է առաւօտեան զո՛վ օդը.
ի՜նչ դուրեկան է»։

Երրորդն ընկաւ նապաստակի գլխին։ Ականջները խլեց
նապաստակը և սկսեց ուրախ-ուրախ վազվազել ցօղա-
պատ կանաչ խոտերի վերայ, որ հիւթ ալի խոտ գտնէ նա-
խաձաշելու համար։

Երրորդ ճառագայթն ընկաւ հաւարունը։ Ազաղաղը թափ-
առուեց թեւերը ու կանչեց. «Ճճ-ղղ-ղղ-ղղ»։ Հաւերը
ցած իջան թառերից, կըրկըջացին ու սկսեցին քուջուջ անել
աղբանոցում՝ ճճիներ ու որդեր գտնելու։

Չորրորդն ընկաւ փեթակի մէջ։ Մեղուն դուրս եկաւ իւր
մոմեղէն տնից. նստեց լուսամտի վերայ. թափ տուեց թե-
ւիկներն ու բըզզալով սկսեց երգել. յետոյ թռաւ դէպի աւու-
շա-հոտ ծաղիկները՝ մեղր ժողովելու։

Հինգերորդ ճառագայթն էլ մտաւ մի տուն, ընկաւ մի
ծոյլ աղայի անկողնի վերայ, որ զեռ ևս քնած էր, և սկսեց
ծակծրկել նորա աչքերը։ Իսկ նա շուր եկաւ միւս կողքի վե-
րայ և կրկին քնեց։

ՀԱԿԱՆԻՇ ԲԱՌԵՐ.— Հաջոց աշխարհը դրախտի նման գե-
ղեցիկ է։ — Աշխարհումս մարդուս լաւ ու վատ անունն է
մնում։ — Ամբողջ աշխարհը լցուել էր ուսումնարանով։

I. Խ. — Աւրախ ուրախ, շուտ շուտ, կաթիլ կաթիլ, մեծ մեծ։

Բ. — Վազվազել, ծակծրկել, դողդողալ։

Գ. — Յօղալ, արծաթապատ, թաւապատ։

Դ. — Հիւթալ, ջրալի, իւղալ։ (Լի)։

Ե. — Աղբանոց, հիւանդանոց, արհեստանոց, դոգնոց,

թիկնոց, ախոց, մատնոց, ձեռնոց, օրօր, բազմոց,

սփռոց։

Զ. — Մոմեղէն, կանաչեղէն, քաղցրեղէն, ոսկեղէն։

II. Խ. — Արեւ, տերեւ, անձրեւ. թեւ, թեթեւ, Լիւն (Դէղք)։

5. Խորատ մանուկներին

Մանուկ, պէտք է շատ չքնես,

Որ անունդ ծոյլ չը լինի։

Այլ պէտք է շուտ վերկենաս.

Որ կազմուածքդ թոյլ չը լինի։

Գիտենանք՝ չնայած զայն ամեն ինչ արդար
 — Ամեն բանից ահա է մնում: Եւ զայն չէ պատասխանում
 — Եւ ծուլութիւն տիրողը զոչ արդիւն չի բերում: Եւ զայն
 Վատ կեանքի մէջ է լինում:

Եթէ ուզում ես առաջ լինել, ապա ունիւր ինքդ
 Եւ ընկերիցը պետք մնաւ, միայն զայն չէ պատասխանում
 Պէտք է պայծառ լոյս ծագելիս, ընկերիցի մեջ ծաղ
 Քննատեղից շուտ վերկենաս: Եւ զայն չէ պատասխանում
 1. ա. — Բնութեան, գոյի, կարգացող, լոյս, պատմող:

6. Ծոյլը

Մէկ ծոյլ տղայ անում էր բռնիքին. բոլորքով
 — Ամեն ինչ էմ աշխատում, որովհետեւ միշտ հիւանդ եմ:
 Բժիշկը նորան պատասխանեց.

— Աւել լաւ կը լինէր, եթէ ասէիր: «Միշտ հիւանդ եմ»
 Եւ որովհետեւ ամէն էս ինչ էմ աշխատում:

ՆԱՅՆԱՆԵՆ. — Հիւանդ, տկար: Եւ զայն չէ պատասխանում

II. ա. — Աւել լաւ երեւի, խուտը, անաղջ անաղան, գաւաղան.
 Լաւ, նաւ, հաւ: — Հիւանդ, հաշիւ, արեւն, պղծութիւն: —

7. Պործիզ դնալ:

Մէկ փոքր երեխայ կար. ծնողներն ուղարկեցին նորան
 ուսումնարան: Պայծառ ու գեղեցիկ առաւօտ էր: Թռչունները
 երգում էին քաղցր ձայնով: Երեխան էլ ձանապարհը փոխեց,
 գնաց դաշտերի կողմը և ուզում էր խաղալ: Զորս կողմը նայեց
 ու տեսաւ որ՝ մեղուն թռչկոտում է ծաղկից ծաղկի:

— Ա՜յ մեղու, ասաց նա, արի փոքր ինչ խաղանք:

— Ո՛չ. պատասխանեց մեղուն, ես ժամանակ չունեմ խա-
 ղալու. ես գեռ պէտք է մեղրի համար հիւթեր ժողովեմ:

Մի քանի քայլ հեռացաւ երեխան, պատահեցաւ շանը
 և ասաց.

— Ա՜յ չնիկ, արի փոքր ինչ խաղանք:

— Ո՛չ. պատասխանեց շունը. ես չեմ կարող խաղալ քեզ
 հետ. ես պէտք է պահպանեմ իմ տիրոջ տունը, որ գող
 չմտնի:

Յետոյ երեխան տեսաւ մի փոքրիկ թռչուն, որ կտուցով
 խոտ էր կրում իւր բոյնը:

— Սիրուն թռչնիկ, ասաց նորան երեխան, փոքր ինչ
 խաղանք:

— Ո՛չ. պատասխանեց թռչնիկը, ես ժամանակ չունեմ
 խաղալու. ես գեռ՝ մամուռ, խոտ ու բուրդ պէտք է ժողովեմ,
 որ բոյնս շինեմ:

Երեխան հեռացեալ սկսում էր ձանձրանալ. նորա հետ
 խաղացող չկար: Նա տխրած վազեց առուակի մօտ, որ քըչ-
 քըչալով հոսում էր մօտիկ անտառից:

— Ինչպէս տեսնում եմ, դու գործ չունես, ասաց երեխան
 առուակին, արի փոքր ինչ խաղանք ես ու դու:

— Ո՛վ չունի գործ, պատասխանեց առուակը բարկացած,
 ծոյլ ծոյլ տղայ: Ձեռն տեսնում, որ ես գիշեր ցերեկ գործում եմ
 անդադար: Ո՛վ է ջուր տալիս կենդանիներին, ով է լուսնում
 շորերը, ով է պտղատեցնում ջրաղացի անիւները, ով է հանգ-
 ցնում հրդեհները. եթէ ո՛չ ես: Տեսնում ես, որ ես մի բոլոր
 էլ ժամանակ չունեմ: Աւրեմ, ձեռք վեր առ, գործի գ գնա:

I. ա. — Ծնէ, մուկիկ:
 բ. — Թռչէլ — Թռչէլ, կատրէլ — կատրէլ, կտրէլ — կտրէլ,
 լիշէլ — վշտէլ. նստէլ — նստէլ: — Երբ ուսու-
 ցելը նստեց, աշակերտներն էլ նստոտեցին:

II. ա. — Նայել, խնայել, հրամայել:
 բ. — Սա, դա, նա. տքա, դոքա, նոքա. —
 Սորա, դորա, նորա. սոցա, դոցա, նոցա:

Բաղաձայնի տառից հետո՝ երկրորդ տառից յետո՝
 տառի չէ կարելի գրել: Արհեստ, ձանապարհ, օրհնել,
 արհամարհել, փոխանկէս, որովհետեւ: Լոյս, բոյս (և ոչ՝ լույս,
 բոյս):

դ. — Քայլ, գայլ, սալ, հայր, մայր, եղբայր:

դ. — Բուր, ժողովուրդ, մարդ, մարդ, սարդ, լարդ, (հարթ, անթարթ):

8. I աւ եղբայրը

Երուանդը կանգնած էր իրանց զրացու այգու զրանը և նայում էր, թէ ինչպէս զրացին քաղում էր ծառերից հասած պտուղները: Դրացին կանչեց նորան և տուեց մի մեծ տանձ: Երուանդն առաւ տանձը. բայց հէնց որ ուզում էր կծել, մի քիչ մտածեց և առանց յետ նայելու վազեց դէպի տուն: Տանը նորա քոյրը հիւանդ պառկած էր անկողնում:

— Մայրիկ, ասաց Երուանդը, Աննան հիւսկարող է տանձ ուտել:

— Կարող է, պատասխանեց մայրը:

Երեխան իսկոյն վազեց քրոջ մահճակալի մօտ և ասաց նորան. «Ահա քեզ տանձ»:

I. ա. — Մայրիկ, հայրիկ, քոյրիկ:

II. ա. — Կանգնած, հասած, պառկած, գրած:

9. Ձի

Ձին մի հեղ. ազնիւ ու աշխատասէր կենդանի է, և շատ հեշտ է ընտելանում մարդու: Նա տեսքով գեղեցիկ է ու վեհ. անդամները համեմատւեն միմեանց: Ձին խելացի կենդանի է. և երբ նա դուրս վեր բարձրացրած առաջ է դնում, կարծես թէ դուրս է գալիս միւս չորքոտանի կենդանիների կարգից. նա մարդուս երեսին է նայում: Նորա աչքերը վառվռում են ու շատ բաց. ականջները՝ վայելուչ ու չափաւոր. գլուխն ու վիզը՝ գեղեցիկ լաշով ծածկուած. պոչը՝ թանձր ու երկայն: Թէպէտ նա պոչը չէ կարողանում վեր բարձրացնել, բայց երկու կողմը շարժելով՝ կարող է ճանձերը բռնել: Թէ և նորա կաշին հաստ ու մազոտ է, բայց սաստիկ էլ գզայուն է:

Ձիու բնատրուածքներ ականջների շարժմանքից է իմաց-

ւում. ման գալու ժամանակ լաւ ձին ականջները դէպի առաջ է տնկում. յոգնած ձին՝ կախ է անում: Բարկացկոտ ու չափաւոր սիրտ ձին անդադար մէկ ականջն առաջն է տանում, միւսը՝ ետեւ: Ձին ար կողմից ձայն է լսում, ականջներն այն կողմն է դարձնում. եթէ ուսին կամ գլուխին խփես, ականջները ետեւ կը դարձնէ:

Ձիու տարիքը իւր առաջին երեքն է ճանաչում, այսինքն՝ ժանիքներից ու առաջնատամներից: Նա քառասուն առաջ ունի. այսինքն՝ 24 սեղանատամ, 4 ժանիք, 12 առաջնատամ: Մատակ ձին ժանիք չունի. եթէ ունենայ էլ, խիստ կարճ կը լինի: Մինչև տասնուչորս տարին զժուար է խնայում ձիու տարիքը: Բայց այդ ժամանակահատից նորա յօնքի մի քանի մազերն սկսում են ճերմակիւ և քիւ կամ երկուսուկէս տարեկան ձին կարգ է ձագ ծնել. բայց մինչև չորս կամ չորսուկէս տարեկան չգտնուի, չէ կարող լաւ քուռակ բերել: Ձին ապրում է 25—30 տարի: Բայց սակաւ է պատահում, որ 15 տարուց աւելի ծառայէ:

Փորձուած է որ՝ այն ձին, որ շուտ շուտ է խրինջում, մանաւանդ ուրախ ժամանակը, շատ լաւ ձի է: Ձին աւելի հեշտ է բարկանում, քան եղը: Սակաւ է քնում ձին. շատ շատ՝ երեք կամ չորս ժամ. երբ շատ յոգնած լինի, կե-րակու-րից յետոյ նորից քնում է: Շատ սակաւ է պատահում, որ Արաբները իրանց ձիաներին խոտ ու դարման ուտեցնեն. այլ սովորաբար արմաւ և ուղտի կաթ են տալիս ամէն առաւօտ ու երեկոյ:

Ահա մի փոքրիկ պատմութիւն, որ ցոյց է տալիս, թէ որքան հաւատարիմ կենդանի է ձին: Մի գինուոր ունէր մի սիրական ձի, որ իրան շատ էր սիրում և շատ փառանքներից ազատել էր: Արեւմտեայ այս գինուորը պատերազմի մէջ սպանուեց և ձիուց վայր ընկաւ: Երբ մի քանի օրից յետոյ նորա մարմինը գտան, տեսան, որ հաւատարիմ կենդանին դեռ նորա մօտն էր: Այնքան օր ձին առանց կերակուրի ու ջրի նորա մօտ սպասել և հաշտեցել էր գիշակեր թռչուններին:

Երբ նա նստած իւր գեղեցիկ ձիու վերայ՝ մօտեցաւ, դրացին ասաց նորան ցաւալի ձայնով. — Ողորմեցէք խեղճ պանդխտիս. երեք օր է, որ ոչինչ չեմ կերել. ես մեռնում եմ, օգնեցէք ինձ խիստ. Աստուծոյ Աստուած կը վարձատրէ ձեզ դորա փոխարէն:

— Հեծիր իմ ձիս, ասաց նորան ձիաւորը:

Բայց խաբերայ մարդն ասաց. —

— Ես չեմ կարող վեր կենալ. կանգնելու ոյժ չունեմ:

Ձիաւորը իջաւ ձիուց, մօտեցաւ նորան և մեծ զօռաբար թեւամբ նստեցրեց ձիու վերայ: Փսկոյն երբ նստեց, զօրութեամբ թամբի վերայ, ձիու կողերը խթեց անպանդակ և ներով և վազեց՝ անելով:

— Ես եմ, լաւ ճանաչիր. քո դրացի Յակոբը:

— Լսիր ինձ, ձայն տուեց ձիու տէրը:

Խաբերայ մարդը շուր տուեց ձին, կանգնեց բաւական հեռու. և ձիու տէրն ասաց.

— Դու խեցիր իմ ձին. երբեք Աստուած պայտէս տէր կամեցել: Նստ լաւ. շնորհաւորում եմ, բարձր վայելես: Բայց խօսք տուր ինձ, որ ոչքի չես ասի, թէ ինչ կերպով դու դորա տէրը դարձար:

— Ինչո՞ւ, հարցրեց Յակոբը:

— Որովհետեւ, պատասխանեց ձիու տէրը, կը պատահի, որ մի ուրիշ մարդ իսկապէս հիւանդ կը լինի և կը մնայ առանց օգնութեան. ես կը լինեմ պատճառը, որ այսուհետեւ էլ ոչոք բարեգործութիւն չի անի, վախենալով մի՞ դուրս գալու ինձպէս:

Այս խօսքերն այնպէս ազդեցին Յակոբի վերայ, որ նա ցած իջաւ ձիուց և վերադարձրեց ձին իւր տիրոջը, զրկելով նորան: Նոքա այնուհետեւ խօսք տուին միմեանց եղբայրանալու:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Պանդուխտ, օտարական, — աղղել, ներդրածել. — գրկել, գրկախառնել:

I. ա. — Ձիաւոր, դորաւոր, թաղաւոր, բաղաւոր:
բ. — Ինչո՞ւ — որովհետեւ:

II. ա. — Բուր, խոշոր, սաւոր, խոր, նոր, ճոր, խմոր, գործ, գորտ, մորեխ:

բ. — Յակը, Սննդ, Յովսէփ, Յովհաննէս, Մովսէս:

գ. — Այսպէս, ազգայէս, ահապէս, իսկապէս. կէս, հանգէս, աղուէս. ներսէս, Արիստակէս, Վարձանէս: (Երես, հանդիսատէս, տնտէս):

դ. — Ես — ով վերջացող — աւուր — անուններն են. — անկախ — հոգովում — քիչ — քիչ — վնասում:

ե. — Ներսէս, Մովսէս:

զ. — Աստուած, դժուար, թշուար, ճշուար:

12. Աստուած ամէն բան տեսնում է:

Մի մարդ, որ իւր օրը գողութիւնով էր անց կացնում, մի գիշեր իւր փոքր որդու հետ գնաց դրացու տար ցորենի խորձեր գողանալու: Յանկանալով, որ ամէնքից ծածուկ լինի իւր արածը՝ նա նայեց իւր չորս կողմը, որ իմանայ տեսնող կայ, թէ՛ ոչ. երբ ոչքի չեստես, ուզում էր ահա խորձերը կապել, որ շարժէ: Բայց փոքրիկ տղան զգուշացնելով հօրը ասաց.

— Հայրիկ, մի տեղ մոռացար նայել:

Հայրը շտապով ցած դրեց ձեռքի կապը և հարցրեց.

— Որտեղ չեմ նայել:

Մանուկը ձեռքը բարձրացրեց դէպի երկինք և ասաց.

— Ահա, այնտեղ մոռացար նայել:

Հայրը լսելով այս խօսքերը՝ թողեց իւր մտադրութիւնը և որդու հետ տուն վերադարձաւ: Այն օրից սկսած նա ամէնեւ ինչ էլ գողութիւն չէր անում, միտքը բերելով, որ Աստուած ամէն բան տեսնում է:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Մածուկ, գաղաւթ, անդալտ. — մտադրութիւն, դիտաւորութիւն:

II. ա. — Գող, գող, սող, շող, կող, հող, ձող, — (ցող, բող)

բ. — Գողանալ, գողալ, սողել, թողնել, սողալ, լողալ, ժողովել:

13. Որդու խրատը

Մի այրի կին ուներ մի որդի, որ միշտ մրգեր էր գո-ղա-
նում դրացիներից: Մայրն էլ ամենեւին չխրատելով նորան՝ ու-
տում էր բերած մրգերից: Որդին էլ հեազհետեւ աւելացնում
էր գողութիւնը. բերում էր՝ կենդանիք, ամաններ ու զանա-
զան բաներ: Նա հասակն առնելով՝ աւաղակի դարձաւ: Շատ
չարութիւններ անելուց յետոյ՝ վերջապէս բռնեցին նորան և
տարան կախելու:

Երբ նա բարձրացաւ կախողանը, ձայն տուեց. «Բեր էք
մօրս ինձ մօտ, որ համբուրեմ նորան»: Մայրը եկաւ.
բայց երբ մօտեցաւ, որդին իսկոյն կծեց նորա քիթն ու կտրեց:
Թագաւորը, որ ներկայ էր այս տեսարանին՝ հարցրեց.

— Ո՛վ չար, ինչո՞ւ կտրեցիր մօրդ քիթը:

— Որովհետեւ, պատասխանեց աւաղակը, նա ինձ չք-խրա-
տեց մանկութեանս ժամանակ, որ ես այսպէս չմեռնէի:

Թագաւորը հրամայեց, որ որդուն արձակեն, իսկ մօրը
կախեն:

14. Մարդու անգամների զանգատը

Մի անգամ մարդու անգամները վճռեցին, որ այլ
ևս չծառայեն նորան:— Ոտքերն ասացին.

— Ինչո՞ւ մենք պէտք է կրենք մեզ վերայ ամբողջ մար-
մինը, թող ինքը իւր համար ոտքեր ձարէ ու մանդայ՝ որքան
ուզում է:

Զեռքերն ասացին.

— Մենք ձեւ ծառաները չենք, որ միշտ ձեզ համար բան
չինենք. ուրիշ ձեռքեր գտէք ու նոցանով աշխատեցէք:
Բերանն ասաց.

— Եւ յիմար էք գտել ձեզ համար, որ ես կերակուրը
ծամեմ, իսկ ստամոքսը փառաւոր կերպով մարսէ: Ո՛չ. ձեզ

համար ուրիշ բերան ձարեցէք, այսքան չարտարներն էլ բա-
ւական էր:

Աչքերն ասացին.

— Ե՛հ, հապա յիմարը մե՞նք-ենք, որ անդադար այս ու-
այն կողմը նայենք և տէրութիւն անենք ձեզ: Ո՛չ. ձեզ հա-
մար ուրիշ աչքեր գտէք:

Այսպէս ամենքը հրաժարուեցան իրանց պաշտօնը կա-
տարելուց: Բայց գիտէք, յետոյ ինչ պատահեցաւ: Որովհետեւ
ոտքերն այլ ևս չէին մանդալիս, ձեռքերը բան չէին շինում,
բերանը չէր ուտում և աչքերը չէին ուզում նայել ուստի
ամբողջ մարմինը անսնունդ մնալով՝ սկսեց թուլանալ. նիհա-
ւել և քիչ էր մնացել որ մեռնէր: Նոր հասկացան անգամները,
որ այդ արարմունքը իրանց էլ փաստկար է:

«Ո՛չ. ասացին նոքա մի անգամ, այսպէս ապրել
չէ կարելի»: Յետոյ դարձեալ ամենքն իրանց գործն սկսեցին.
և մարմինն էլ հեազհետեւ ամրացաւ ու առաջուայ պէս առող-
ջացաւ:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ.— Նիհաւ, վտիտ.— ուղեւալ, կամենալ, ցան-
կանալ:

ՀԱԿԱՆԻՇ.— Ձեռքերն ու ոտքերը մարդու առնուածն են
են: Ես բարեբորձական բնիկեղծութեան անդամ եմ:—
Ամէն մարդ էլ իւր հասարակութեան անդամ է:
Ի՛նչ փութիկ բերան ունի այս երեխան:— Դանտիկ
բերանը սուր է:— Այս դեակն բերանը շատ հե-
ռու է:— Արագիւր ժողովրդի բերանն է:

Աչքս ստատիկ ցուում է:— Պարկն մե աչքումը
հացն եմ գրել. միւսումը գինին:

1. ա.— Անդադար, անհանգիստ, անհամբեր, անշարժ. ան-
սնունդ, անմիտ, անտէր, անհոգ, անհամ, անմահ.
անողուտ, անխելք:

բ.— Որովհետեւ—ուստի:

գ.— Նոր շոր, նոր գլեք.— նոր հասկացալ, նոր գրեցն. նո-
րեց կտրեց:

դ.— Ամրացաւ, մեծացաւ, համակցաւ. գլխացաւ, աչքաւ
ցաւ, փութացաւ:

II. ա. —Աբողջ, ամբարշտ, բամբակատ, համբալ, համբուր, ամբին, ամբարտաւան, աշխատութեամբ, բաջու-
թեամբ, ամբար, թումբ, թմբուկ, սեպտեմբեր:

15. Հինգ զգայարանք

Երբ մութ տեղում եղած բանը որոնելիս գտնում էք, ճանաչում էք որ ձեր ուզած առարկան է: Բաւական է միայն, որ ձեռքը զնէք առարկայի վերայ: Այս գործը իւրն է, որ մեր մէջ կայ, աւելում է շօշափումն. իսկ շօշափելու զգայարանքը ձեռքերն ու մատներն են:

Շօշափելով մի առարկան որոշում ենք միւսից և իմանում ենք նորա մեծութիւնը, ծանրութիւնը, ձևը: Կոյր մարդու համար շօշափելիքը գրեթէ աչքերի տեղն է բռնում, որովհետեւ ձեռքով շօշափելով նա ճանաչում է ոչ միայն առարկաները, այլ և զանազանում է միմեանցից դրամները: Բոլոր կենդանի արարածները շօշափելիք ունեն. և կան այնպիսի կենդանիներ, որոնց շօշափելիքը շատ ուժեղ է: Աղջիկը, որից երեսնաները զուր վախենում են, այնպիսի զգայուն թևեր ունի, որ թէև շատ մութ տեղ լինի, ամենաթեթև կերպով զգում է ուրիշ մարմնի իրան գիպելը. և գէպի ուրիշ կողմն է թռչում:

Մեր կերած կերակուրի համը որոշում ենք լեզուով ու բերանի վերին կողմով. ուստի լեզուն աւելում է ճաշակելու զգայարանք կամ՝ ճաշակելիք: Համը զանազան տեսակ է լինում՝ քաղցր համ, ինչպէս շաքարի համը, թթու համ, ինչպէս քացախինը, դառը համ, ինչպէս կիտրոնի կեղևինը, աղի համ, ինչպէս ծովի ջրինը... և այլն:

Երբ դաշտն ենք գուրս գնում, որքան մօտենում ենք դաշտին, այնքան մեր շնչած օդի մէջ բուրում են դաշտային ծաղիկների անոյշ հոտերը: Այնտեղի վարդն ու մանուշակը իրանց անոյշ բուրմունքով իմաց են անում մեզ իրանց լինելը: Այս անոյշ բուրմունքի պատճառն այն է, որ այդ ծաղիկներից գուրս են գալիս շատ փոքր մասնիկներ, և օդը այդ մաս-

նիկները բերում մեր քիթն է կոխում, որով մենք էլ զգում ենք: Հոտառութեան կողմից անասունները մարդու չափ զգալուն չեն. մարդս ոչ միայն կարողանում է իմանալ թէ այս ինչ գինին այդ տեսակիցն է, այլ և թէ որ այգուց, որ տարումն է քամում և ինչ խառնուրդ կայ մէջը: Որսի շներն էլ լաւ հոտորոշիչ ունեն: Կայ այնպիսի շուն, որ երբ իւր տէրը գլխարկը կամ թաշկինակը մի ծածուկ տեղ պահում է, և երբ մի նշան է տալիս շանը, նա իսկոյն սկսում է որոնել և շուտով գտնում է:

Չայնը լսում ենք ականջով. եռստի, տիւնջը՝ աւելում է լսելու զգայարանք կամ՝ լսելիք: Մեր ականջի ներսի կողմում կայ թմբուկի կաշու պէս լարուած մի մորթ, որի անունը թմբկամաշկ է: Եթէ այդ թմբկամաշկը պատառուի, այլ ևս չէ կարելի լսել: Իսկ պատառուելը պատահում է օդային բարձր ձայն լսելուց: Շատ կենդանիներ, մարդուց աւելի սուր լսելիք ունեն:

Առարկաները տեսնում ենք աչքերով, որոնք այդ պատճառով աւելում են տեսութեան զգայարանք կամ՝ տեսանելիք: Մարդուց աւելի սրատես է արծիւը, որ երբեմն այնչափ բարձր է թռչում, որ մենք էլ չենք կարողանում տեսնել բայց այնքան բարձր տեղից նա իւր որոնած որսը տեսնում է և կայծակի պէս իջնում է վերան: Մարդս բացի իւր աչքերից՝ գործ է ածում նոյնպէս մի գործիք, որին ասում են հեռագիրտակ, և որի միջով խիստ հեռու եղած բաներն էլ մօտիկ եղածների պէս են երևում: Կան և այնպիսի առարկաներ, որոնք թէպէտ մեր ձեռքումն են, բայց չենք կարողանում պարզ տեսնել. այդպիսի մանր բաները տեսնում ենք մի մեքենայով, որ կոչւում է խոշորացոյց: Այս գործիքով մի կաթիլ ջրի մէջ տեսնում ենք շատ մեծ ու պղնձադակ կենդանիներ, որոնք շարժւում են արագութեամբ:

Այլևս մարդիկ և հոգիները շատ սուր աչքեր ունեն: Այլևս մարդիկ իրանց թշնամուն շատ ու շատ հեռուից են տեսնում: Իսկ հոգիւք հարկւրաւոր ոչխարները զանազանում է միմեանցից, թէպէտ մեկ նոքա միասնական են երևում:

ՀԱԿԱՆԻՇ.—Մեր պարտիզում չափ անուշահամ ծաղիկ կայ:
—Մեր երեխայի ծաղիկը կտրեցինք:—Ախսն. շատ լաւ տղայ էր
և ծաղիկ հասակում մեռաւ:

I. ա.—Բացի անքերէն, բացի գիւղէն, բացի սորանից, բացի
կարգաւորէ:

բ.—Խոշորացող, ժամացող, օրացող, տօնացող:

գ.—Որսորդ, անցորդ, ճանապարհորդ, հաւորդ, միացորդ,
քառորդ:

II. ա.—Զգալի, հաշիւալի, հոյակապ, վիշակալի. —Ներ-
կայանալ, գոյանալ:

բ.—Զգալի, հաշիւալի, քահանայութիւն, ծառայու-
թիւն, պալատալի:

գ.—(Ըգ) Զգալ, զբաղուել, զբօսանք, զգոյշ, զմալել:—(Զբ)
զմուսել, զննել, զանել, զբաշ, զգծալ, զրկել, զոհել,
զանգալ, զաւակ:

դ.—(Ըդ) Միւսէ սկիզբ, արանալ. —ստեղծել. ստորադրել,
ստորակել, ստուգել, ստուեր, ստրուել, սքանչելի,
սթափուել, սպանել, սպլտակ, սաստիկ սերունդ:—

(Սը) Սրել, սղոց, ստախոս:

ե.—Նուրբ, ուրբ, երբ.—

16. Հրաշալի տնակ

Մի հրաշալի տնակ կայ՝ լաւ պարքած ու կարգած: Նորա
մէջ կայ աղօրիք, որ ամէն օր աղում է անգագար. կայ և՛ խո-
հանոց, որի մէջ գիշեր ցերեկ տաք կերակուր է պատ-րաստ-
ւում: Այդ տնակը շատ անցքեր ու ճանապարհներ
ունի. ունի և՛ շատ ծառաներ, որոնք այդ ճանապարհներով
տաք կերակուր են տանում անակի ամէն կողմերը: Տնակի մէջ
կայ և՛ մի աշխատասէր անտես, որ ոչ մի բոլակ չէ հան-
գրտաւորում: Իսկ ընդարձակ դահլիճում ամէն բոլակ մաքուր
օդ է ներս մտնում: Նրկու պոյծաւ լուսամուտ էլ ունի,
որոնց շարժական փեղկերը ցերեկը բացում են, գիշերը՝
փակում: Տնակումը բնակում է նորա անտեսանիւի տան
տիկինը, որ ամէնքին հրամայում է իրանց գործին կենալ:

Եթէ նա դուրս է գնում տնակից, իսկոյն ամէն բան խո-

րին քնի մէջ է ընկրկում: Երբ հետեւ աղօրիքն էլ ոչինչ չէ ա-
ղում, իր հանոցում կերակուր չէ փակում, անցքերն ու ճանա-
պարհները քանդում են, ծառաներն ու ժից ընկնում են,
սնտեմն էլ չէ աշխատում, դահլիճում էլ մաքուր օդ չէ մը-
նում: Եւ լուսամուտները փակում են իրանց փեղկերով: Մի
խօսքով տնակը բոլորովին լուսում, անաչում ու քանդում է:
Այդ ժամանակ է:

III. նմանակ.—Դուստմուտ, պատուհան. քանդել, արեւել:

I. ա.—Հրաշալի, զարմանալի, հիանալի, երեւելի, սերելի: (ե)

բ.—Տնու, նաւակ, դետակ, լճակ. —շնի, թռչնիկ, ման-
կիկ, աստղիկ. —ձագար, դառնու, —գրքի:

գ.—Աշխատաւոր, ուսումնասէր, մարդասէր, աղագէտ,
հալոնասէր:

դ.—Երեկ աշխատաւորս անցքի վերայ մի շատ զար-

մայիկ աստղաւորութիւն տեսաւ: Այստեղ հրաշալի. —Տնակ, ման-

կիկ, աստղիկ. —ձագար, դառնու, —գրքի:

17. Ծաղը ու պատիժ

Սրբօրհնաւոր պարկեշտ և՛ աշխատասէր աղջիկ էր:
Բայց նորա աչքերը շէլ էին: Այս պատճառով շատ անգամ
ուրիշ աղջիկներ ծիծաղում էին նորա վերայ, մանաւանդ մի
աղջիկ Մարգարիտ անունով, որ միայն իւր գեղեցիկութեան
վերայ էր մտածում:

Մի անգամ նա ծաղրելով ասաց Սրբօրհնաւոր.

—Ինչու դու ոչ մի ժամանակ ինձ վերայ ուղիղ չես նա-
յում. երեւում է որ չես սիրում ինձ:

Սրբօրհնաւոր հասկացաւ, որ իրան ծաղրում է, և առանց
նեղանալու ասաց. —Այդ տանիքից դու մի քանի օր
չգնաւորիս. եւ չեմ կարող ուղիղ լաւ աչքերի պահա-
սութիւնը, բայց կ'աշխատեմ հեռու կենալ ուրիշ արական
ստեթիկաներից: Եւ աստիճանով գնաց իր տանիքի մէջ:
Եւ աստիճանով սորանից յետոյ Մարգարիտը ծաղիկ ընկաւ, և մի
քանի օր անպիտի վատ դրութեան մէջ էր, որ յոյս չկար, որ

նա տարէ: Վերջապէս նա անողջացաւ: Բայց տէր Աստուած, ինչպէս անողջացաւ նորա սիրուն զէմքը, ծաղիկը խորին փոսեր էր ձգել նորա պայծառ դէմքի վերայ:

Երբ հիւանդութիւնից յետոյ Մարգարիտը առաջին անգամ զնաց ուսումնարան, չէր համարձակուի գլուխը բարձրացընել և անգաղար էր եսը ծածկում էր ձեռքերով:

Սի ստահակ աղջիկ նկատելով այս, մտեցաւ Մարգարիտին և ասաց.

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, ինչո՞ւ ես միշտ լաց լինում և երեսդ ծածկում:

(1) Մարիամը հասկացաւ, որ իրան ծաղրում են, և յիրաւի, սկսեց լաց լինել, բայց ոչ թէ այն պատճառով, որ ծաղիկը փչացրել էր նորա զէմքը, այլ այն որ նա առաջ ծաղրում էր Սրբուհուն:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ.— Պակասութիւն, թերութիւն, պակաս թերեթեալ, թերահաւատ, թերուսում). — Վախճանուել, մեռնել. — տխուր, տրտում. — խնամել, հոգալ:

ՀԱԿԱՆՈՇ.— Իմ եղբոր երեսը կարմրել է: Այս հացի երեսին հաւկիթ է բռնած: Իմ վերաքիւղի երեսը հնացել է: Ներսէս տաճարի տաճարի կոթողը:

Լ. ա. — Տեղաւն. — Տեղաւնահի, Սմբատ — Սմբատահի, Զարհ — Զարհահի, Սրբուհի. — Հայկ — Հայկանուշ, Սերանուշ:

Բ. — Աշակերտ — աշակերտահի, Վարժապետ — վարժահի, ուսուցիչ, ուսուցչահի, ընկեր — ընկերահի, տէր — տէրահի, իշխան — իշխանահի, թագաւոր — թագաւորահի:

18. Մայրը մէկն է լինում:

Հայկանուշի մայրը վախճանուեցաւ և նա մնաց որբ: Մի անգամ Հայկանուշը տխուր անց էր կենում մի փողոցով, աչքերը գետնին ձգած: Նորա աչքերից արտաստեքի խոշոր կաթիլներ էին թափուում. բայց ոչոք չէր նկատում: Այդ ժամանակ նորա մօտովն անց էր կենում մի հարուստ կին: Սա տեսնելով նորա արտաստեքը՝ հարցրեց.

Ի՞նչ է պատահել քեզ, որդեակ, որդեակ: Ես որդեակեմ իմ մեռած մօրը, պատասխանեց Հայկանուշը:

— Սրի ինձ մօտ, ես քեզ մայր կը լինեմ, ասաց կինը: Հայկանուշը արտաթեմար գնաց նորա յետեւից: Նա նորա հետ վարում էր, ինչպէս իւր աղջկայ հետ: Բայց Հայկանուշը չէր կարողանում այս նոր մօրը սիրել այնպէս, ինչպէս սիրում էր իւր մօրը: Այս պատճառով նա մի օր հեռացաւ նորա մօտից անսպասարկ ամ, «չմտաւ զժողովոյն զանաւն»:

— Ինչո՞ւ ես լաց լինում, Հայկանուշ, ինչո՞ւ լաց լինում:

— Ես որդեակեմ իմ մօրը, պատասխանեց նա:

— Արե՛ւ ինձ մօտ, ես քեզ մայր կը լինեմ, ասաց հօրաբայրը:

Այս կինը շատ բարեսիրտ էր. նա արդէն երկու որդի ուներ, Հայկանուշն էլ դարձաւ երրորդը: Նա ոչ մի բանում Հայկանուշին չէր զանազանում իւր որդեկրանցից: Ի՞նչ որ տալիս էր իւր որդեկրանցը, միևնոյնն էլ Հայկանուշին էր տալիս: Ինչպէս նոցա էր նայում, ինամբ տանում. այնպէս էլ՝ սորան: Ուրեմն, Հայկանուշը ամէն բանով դո՛հ պէտք է լինէր նորանից, այսու ամենայնիւ նա ինքն իրան ասում էր. «Հօրաբայրս շատ բարի է, բայց իմ մայրը չէ»:

Հայկանուշը նորա տանը իրան բաղտաւոր չէր համարում և զեռ էլ յոյս ուներ իւր մօրը գտնելու: Այս պատճառով նա խնդրեց իւր հօրաբայրին, որ արձակէ իրան, նա դուրս գնաց և ճանապարհ ընկաւ դէպի իւր մօրաբայր տունը:

Հասնելով մօրաբայր տունը, նա հարցրեց Հայկանուշին.

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, սիրելիս, ինչո՞ւ ես լաց լինում:

— Սրի, պատասխանեց Հայկանուշը, ես որդեակեմ իմ մօրը:

— Կո՛ց մեր տանը, ասաց իսկայն մօրաբայրը, ես քեզ մայր կը լինեմ:

Հայկանուշը մնաց նորոյ մօտ: Մօրաքոյրը շատ հարուստ էր և որդի չուներ: Հայկանուշը կարող էր շատ երջանիկ լինել նորա մօտ: Նա հանեց Հայկանուշի հին շորերը, հագցրեց թանկագին շորեր, առեց նորան լաւ լաւ պատկերազարդ դըր- քեր, և օրը մի քանի անգամ կերակուր էր ուտեցնում նորան: Իսկ իրանց տանը Հայկանուշը ոչ ոք չէր տեսնէր: Նորա շատ խեղճ էին: Բայց չնայելով այս բոլորին, երբ մի անգամ նորա ընկերուհին հարցրեց, թէ ի՞նչ էս քեզ համար մօրաքրոջդ տունը, նա պատասխանեց.

— Մօրաքրոջ տանը ես չաւ լաւ եմ ինչ որ ցանկանում եմ, բոլորը ունեմ: Բայց մօրաքոյրս իմ հարողքում մայրը չէ:

— Ուրեմն դու ուզում ես թողնել մօրաքրոջդ, որ մօրդ գտնես, հարցրեց ընկերուհին:

— Ոչ: պատմութեանց Հայկանուշը, ես կը մնամ այտակ, որովհետեւ հիմա տեսնում եմ, որ եթէ ողջ աշխարհն էլ պըտտեմ, էլ չեմ կարող գտնել մօրս: Մայրը միայն մէկն է լինում:

— Այս պատմութեանց Հայկանուշը, ես կը մնամ այտակ, որովհետեւ հիմա տեսնում եմ, որ եթէ ողջ աշխարհն էլ պըտտեմ, էլ չեմ կարող գտնել մօրս: Մայրը միայն մէկն է լինում:

19. Մայրիկս

Ո՞վ կերակրեց ինձ՝ տալով ծիծ տնուշ, սկսեցի մօրս մօտ: Ո՞վ տնաւ դիրքը որ ննջեմ մոռնալով իմ վարդ երեւոյժաղիներ թափեց:

Երբ աչքերիցս քունը փախաւ գնաց, Ո՞վ ինձ անուշիկ օրօրներ ասաց, թէ երբ մէջ օրօրեց, որ չլամ:

Մայրիկս:

Ո՞վ գլխիս վերեւ հասեց ու հսկեց, երբ քաղցր քնում էի որորոցիս մէջ և սիրոյ քաղցրիկ արցունքներ թափեց:

Մայրիկս:

Երբ սաստիկ ցաւով լալիս էի միշտ, Ո՞վ աչքս սրեց, թեթեացրեց իմ վնշտ, Ահ ու գող ըզգաց, որ ես չը մեռնեմ:

Մայրիկս:

Ո՞վ վաղեց օգնել, երբ ես ընկայ վար, և պատմեց ինձ վէպ, որ լինի ինձ ճար, Համբուրեց ցաւած տեղը՝ ինձ քնքշաբար:

Մայրիկս:

Ո՞վ ազօթք սովորեցրեց բերնիս քնքոյշ, Որ պաշտեմ Աստուած, լինեմ միշտ զգոյշ, և խելքով շնորհքով կեանքս անց կացնեմ:

Մայրիկս:

Եւ կարող եմ ես մոռանալ քեզ, հօգիս, Քեզ, որ սիրեցիր և ինձ հոգացիր, Ու անչափ ցաւեր ունեց համարեցիր,

Մայրիկս:

Ո՞հ այդպիսի բան մտքովս չի անցնի, և դու, ո՞վ Աստուած, իմ արեւ պահիր, Որ ես վարձատրեմ քո անչափ հոգսեր,

Մայրիկս:

Իսկ երբ կը դառնաս տկար պառաւուկ, Իմ հօր բազուկ քեզ կը լինի նեցուկ, և պէտք է սփոփեմ քո բոլոր ցաւերը,

Մայրիկս:

Եւ երբ որ տեսնեմ՝ դու խղճով ծօխ, և պէտք է հսկեմ մօտ քո սընարի, և սրտիս խորքից պիտ' արցունք թափեմ,

Մայրիկս:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Ննջել, քնել. — վելտ, ցաւ. — ահ, երկել:

ՀԱԿԱՆԻՇ. — Մարդս ունի հոգի և մարմին: — Այս օր հնգ հոգի չեն եկել մեր ընկերներէն: — Հոգիս, ինչու մեր տուն չես գալիս:

20. Հարադէտ դիւղացին

Գիւղացին հինգ կոպէկ տուեց մեղր-ծախողին, որ մեղր ապ: Բայց ծախողը սաստիկ զբաղուած լինելով՝ չտեսաւ, որ նա փողը արկղի մէջ ձգեց: Երբ գիւղացին կրկին մեղրը պահանջեց, ծախողը հարցրեց.

— Քանի՞ կոպէկի-ես ուզում:

— Հինգ կոպէկ տուելեմ արդէն, պատասխանեց գիւղացին:

— Հեռացիր, ստախոս, տարց ծախողը, ուղում-ես առանց փողի՞ մեղր ուտել:

Գիւղացին ծարրահատութեամբ գնաց մօտակայ կրպակ:

— Մեղր տուր, ասաց նա:

— Քանի՞ կոպէկի, հարցրեց ծախողը:

— Հինգ կոպէկի, պատասխանեց գիւղացին. փողն արդէն տուելեմ:

Նա ստացաւ մեղրը՝ սխեց ուտել և ասել.

— Աստուած, Դու ճմարիտ մարդուն չկորցնես. այն մեղր-ծախողից ան իմ հինգ կոպէկը՝ տուր այս մեղր-ծախողին:

I. ա. — Հարադէտ, բանադէտ, լեղուադէտ, ամէնադէտ, (տգէտ):

բ. — Հարահատուիլ = ճարը կտրուել, յուսահատուել. փաշտահա, գըշահա, միջա, գլխատել, գեշատել:

II. ա. — Մեղր, դեղ, տեղ, նեղ. գեղեցիկ, հեղուկ, մեղաւոր, սեղան, սեղմել:

21. Երկաթ

Երկաթը արհեստաւորների համար ամենահարկաւոր մեծագին է և խիստ շատ կայ: Զուտ երկաթը մոխրագոյն է և

մի փոքր կապուտ է խիում. կրակը խիստ սաստիկ պէտք է լինի, որ երկաթին կարողանայ հալել: Բայց չափաւոր կրակով էլ այնքան կակրանում է, որ դարբինը կոստահարութեամբ ինչ ձև ուղղում է՝ տալիս է նորան. երկաթը ծաւալուող էլ է և կտրող է շատ բարակ թիւ գառնալ: Երկաթը ամենեին զուտ չէ գուրս գալիս երկրիս խոր տեղերից. և 7—8 անգամ ծանր է ջրից:

Երկաթը շատ ու շատ բաների մէջ է գործածուում: Երկաթով հերկում են դաշտերը, շինում են տները, քաղաքները, որովհետեւ նորանից-են պատրաստում ոչ միայն ղէնքերը ու ղէնքի խափը, կացինը, մուրձը և հազարաւոր գործիքներ ու մեքենաներ անային ու գործարանական գործերի համար: Առանց երկաթի չէին լինի այն ճանապարհները, որոնց վերայ մենք զարմանալի արագութեամբ վազում ենք: Այն ջուրը, որ անց է կենում երկաթի հանքերի միջով, կոչում է երկաթի ջուր:

Երկաթից շինում են թափօւ կամ ձուլածոյ երկաթ, որ շատ կարծր է, փխրաւոր է և չէ կռանում: Փափձոյ երկաթը քարծ-են յոծում. զանազան բաների ձուլելու համար. նորանից ձուլում են վառարաններ, կաթսաներ, խողովակներ, վանդակներ և այլն:

Երկաթից է շինում նոյնպէս պողպատը կամ պողովատը, որ նորանից ամուր է, թիւ է տալիս և բոլոր մետաղներից աւելի շատ է երկայնանում: Պողպատը թափօւ երկաթի ու իսկական երկաթի միջին տեսակն է. և այս է պատճառը, որ երկուսի լատկութիւնն էլ ունի:

Աւելի — երկաթը ասք տաք կը ձեծեն:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Արհեստ, արուեստ. — հերկել, մշակել. — շինել, կառուցանել: —

I. ա. — Հարկաւոր, անհրաժեշտ հարկաւոր. — լաւ, աւելի լաւ, ամէնալաւ. — փոքր, աւելի փոքր, ամէնափոքր:

բ. — Գործ — դործել, երգ — երգել, տող — տողել, պատ — պատել, մտրակ — մտրակել:

գ. — Գեր — գրել, գեծ — գծել, գին — գնել, վճիռ — վճռել:

րաստե-լուց առաջ է գալիս կանաչ ու սև թէյն: Բայց բնու-
թեան մէջ չկայ մի առանձին թուփ, որ կանաչ կամ սև թէյ
լինէր տալիս:

Չորացրած թէյի տերեւները դարձում են կապարեայ
արկղներում և ուղարկում են օտար երկրներ: Զինատանում
թէյն առանց շաքարի ու կաթնի-ն գործածում: Ռուսա-
տանում առաջին անգամ թէյն եկաւ 1638 թուին. սորանից
243 տարի առաջ:

Թէյն ոչ միայն մի հաճելի խմիչք է այլ և առողջարար
է. թարմացնում ու կենդանացնում է ոյժերը, մանաւանդ եր-
կար յոգնածութիւնից յետոյ: Թէյն ազատում է թունը խը-
միքներով հարբելուց:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Բոյս, տունկ.— ոստ, ճիւղ.— և դանակ, ձև,
կերպ, տեսակ.— ազատել, փրկել:

Ի. ա. — Զինատան, Հողհագտան, Հայտատան, Վրաստան,
Ռուսաստան, Ճաճկաստան.— Մառապտան, արդես-
տան, բուրաստան, անդաստան.

Բ. — Հատուկ, օգտուէտ, արդենաւէտ, պողաւէտ, դե-
նաւէտ:

Գ. — Նրկաթէտ, կապարեայ, արծաթեայ, ոսկեայ, փաշ-
տեայ, ապակեայ:

Դ. — Առողջութիւն, սննդաբար, ժամաբար, չուշաբար:

Ե. — Կանաչ — կան, թէ — թէ, ոչ — ոչ:

24. Մեծահոգի աղջիկը

Զինատանում մի այնպիսի օրէնք կայ, որ կարում են այն
մարդու ձեռքը, որ բռնում է որ և իցէ խարդախութեան մէջ:
Մէկ իշխան նեթարկուեցաւ այդ պատժին, և երբ ուղում
էին կտրել նորա ձեռքը՝ իւր աղջկի յանձն առաւ ազատել
հօրը: Նորան տարան թագաւորի առաջ:

— Մեծ թագաւոր, ասաց նա, հայրս իրաւամբ ար-ժա-
նա-ցել է պատժին և պէտք է զրկուի իւր ձեռքերից: Ահա

ձեռքեր, ձայն տուեց նա՝ բարձրացնելով իւր ձեռքերը: Այս
ձեռքերը, մեծ թագաւոր, պատկանում են իմ տարաբոլո
հօրը: Սոքա չեն կարող հայ ձարել նորա ընտանիքի համար.
այս պատճառով ես ուղում եմ կտրել տու այս ձեռքերը, որ
հայրս կարողանայ պահել այն ձեռքերը, որոնցով կերակրում
է իրան և իւր ընտանիքին:

Թագաւորը սրտաշարժուեցաւ այսպիսի որդիական
սիրույց և ներկց յանցաւորին:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Մեծահոգի, վեհամեծ, ընտանիք, դերպաստան.
— չանցաւոր, մեղաւոր:

Ի. ա. — Տաղաւոր, տաղաւորայ, տաղաւորակ, տաղաւոր:
Բ. — Սրտաշարժուել, դուռնաթափուել, հիւրանիւնել,
չարախօսել, շարեխօսել:

25. Ապերախա որդին

Զմերային ցուրտ ու փաթորկալից օր էր: Քամին սը-
ր-ւայնե-լով շարժում էր բոլոր անտուր, և ձիւնը ծածկել
կորցրել էր ձմեռապարհների հետքերը: Մի ակար-ւե փշաղի
ծերունի թափառում էր անտառի մթին խորքերում: Ռեզը
որոնում էր մի աղտոտանարան, որ կարողանար, տաքացնել
իւր սոռած անդամները, որոնք ծածկուած էին մաշուած ու
պատառոտուած շորերով: Դիշերը նորան վերայ էր հասել դաշ-
տու-մը: Նա հեռուում տեսնում էր մի լոյս, որ յոյս էր տալիս
իրան և ուժեղացնում էր: Այն տեղ անկասկած՝ մարդկային
բնակարան պէտք է լինէր: Եւ չէր սխալում: Երկար ման դա-
լուց յետոյ՝ ուժից բնկած և կիտաւեռ, նա հասաւ մի փոշ-
ու-ւոր պարտալի դուռը:

Այս տան տէրը իւր մանկութեան ժամանակից թողել
էր իւր հայրական խրճիթը և գնալով հեռաւոր քաղաքներ
մեծացել ու հորստացել էր և այժմ խաղաղ կեանք անց-կաց-
նելու համար՝ եկել բնակուել էր այստեղ: Փողի սէրը մեծ-

ցըրել էր նորա մէջ որդիական սէրը և նա վաղուց մոռացել էր իւր հայրական գիւղը և ծերունի հօրը:

Ծերունին մօտեցաւ այս պալատի դուռը բաղխելու, բայց իսկոյն յետ քաշեց ձեռքը, որովհետեւ այնտեղեց խնջոյքի ուրախութեան ձայներ էին գալիս. և նա մտածեց. «Աւագ, ինձ կը հալածեն այստեղեց. բաղտաւոր մարդիկ չեն ուզում անբաղտ մարդիկ տեսնել ու տրամել»:

Բայց որովհետեւ նորան օգնութիւնը շուտ էր հարկաւոր, ուստի մօտեցաւ և դուռը բաղխեց: Բացուեցաւ դուռը: Այդ միջոցին տան տէրը պատուէրներ էր տալիս ծառաներին:

— Մի կտոր հաց և մի անկիւն տուէ՛ք պատասպարուելու, աղաղակեց ծերունին մեռնող մարդու ձայնով:

— Կորիւր այստեղեց, ձայն տուեց տան տէրը կօպիտ կերպով՝ տեսնելով նորան պատառոտուած շորերում: Կորիւր, եթէ ոչ՝ կը հրամայեմ ծառաներիս որ դուքս անեն քեզ:

— Ախ, աղաղակեց ծերունին, չէք տեսնում դուք իմ ճերմակ մազերը:

Յետոյ չհամարձակուելով առաջ գնալ՝ նա հեռացաւ հեծեծալով և պառկեց զրան մօտ:

Բայց փոթորիկը կրկնապատկուում էր. մահաւան ցուրտ տիրապետից ծերունու անդամներին: Նա զգում էր, որ իւր վերջին ժամը մօտենում է: Այս ստակալի ընդէին նա միայն նուրանով էր մերթաւրուում, որ ունի մի որդի, որին դեռ չէր մօռացել: Նա աղօթում էր Աստուծուն, որ օրհնէ իւր որդուն, որին ինքը սիրել էր իւր բոլոր կեանքում: Ապա խաղաղութեամբ հոգին աւանդեց:

Երբ լուսացաւ և հիւրերը դուրս էին գնում այս հոյ-աւ կապ պալատից, նկատեցին, որ իրանց ոտքերի տակը մի մարդկային դիակ է ընկած՝ գրեթէ բոլորովին ձիւնի մէջ թաղուած: Հիւրերը կանչեցին տան տիրոջը: Նա եկաւ, քննեց ծերունու դէմքի գծադրութիւնը և մի սարսափելի ձայն արձակեց. «Ծերունին իւր հայրն էր»:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — Հեւանդը հոգին աւանդեց: Հայրը այն պատմութիւնը աւանդեց իւր որդուն: Ուսուցեցը դաս է աւանդում:

I. ա. — Չմերայն օր, մարդկային բնական, անձրեւային ամառ, գիշերային ժամերգութիւն, համբալին ջուր: Բ. — Աղերախտ, ապարադտ, ապերճանիկ, ապաշնորհ, ապօրէն:

Երանանդէտ, բնական, երջանիկ, չորհրդաւ, օրհնական, նաւոր: Գ. — Բնական, ապարադտ, ապերճանիկ, ապաշնորհ, ապօրէն:

26. ԼԶ

Աւագին անգամ, երբ նայում էր իշխն իսկոյն նկատում էր նորա խոնարհ ու բարձր գլուխը երկու մեծ անձնայնութիւն: Թէպէտ էշը զանազան դոյնի է լինում, բայց աւելի մոխրաւ գոյն է լինում: Նորա ձայնը շատ անախտութ է. և գոյց է պատճառն այս է, որ մարդիկ այնպէս արհամարհում են այս խեղճ կենդանուն: Բայց ասում են, որ էշը զուարթ դուշակում է օդի փոխաւ չորից գէպի խոնարհ: Էշը երկար ու ցուրտ ձմրան չէ կտրողանում տանել: Երբ անգամ ցուրտ լինում անձնայնութիւն:

Նա առանց բժախնդրութեան ուտում է ամէն տեսակ խոտ ու փուշ, որոնց ձիւն ամէնեւ չէ մօտենում: Բայց նորա խմելու ջուրը շատ մաքուր պէտք է լինի: Նա թէեւ դանդաղ է, այստեղեւորի շատ համբերող և ուժեղ է: Էշը օտարակ ամառ է դնում իւր քայլերը. և այս պատճառով լեռաների նեղ ու վտանգաւոր շաւիղներով մարդիկ իշովեն անց կենում: Բայց այս օգտակար կենդանու հետ տէրերը շատ անգութ են վարում: Նորա շարունակ խփում են նորոն ճիւղոսներով. և եթէ նա ձիւն կաշուց աւելի հաստ կաշի չունենար, ի՞նչ կը լինէր նորա դրութիւնը: Իշի կաշուց չինում էին և շինում են մազաղաթ, որի վերայ հին ժամանակը գրում էին թաղաւորական գործերը:

I. ա. — Բըդու, մաղոտ, փշոտ, ապաւոր, ցեխոտ: Բ. — Բնական, ապարադտ, ապերճանիկ, ապաշնորհ, ապօրէն: Գ. — Բնական, ապարադտ, ապերճանիկ, ապաշնորհ, ապօրէն: Դ. — Բնական, ապարադտ, ապերճանիկ, ապաշնորհ, ապօրէն: Ե. — Բնական, ապարադտ, ապերճանիկ, ապաշնորհ, ապօրէն:

27. Հայրը, որդին ու իրանց էջը

Մի ծերունի իւր տասնամեայ որդու հետ, մի էլ առաջնէն բռնելով՝ գնում էին քաղաք՝ կենդանուն ծախելու։ Ծառնաւոր-հին նոցա պատահեցաւ մի անցւոր տէրն և հարցրեց ծերունուն.

— Ասա ինձ, ծերունի, այդ ի՞նչ անելու բան է, որ դու և որդիդ ստբով էք գնում, այն ինչ ձեր էջը առանց նեղաւոր, հանգարա՞ն ու մեղմ քայլերով գնում էք ձեր խառնակից։

Ծերունին հաւանելով այս խօսքերին, որդուն նստեցրեց իշի վերայ և ինքը գնում էր կողքովը։

Մի փոքր անցնելուց յետոյ ձայն տուեց երկրորդ անցւորը.

— Տեսէք, տեսէք, այս ծոյլ տղային, որ ինքը հեծել է իշին, իսկ իւր ծեր հայրը ստբով է գնում։

Ծերունին առանց մի խօսք ասելու՝ վայր գրեց մանկանը և ինքը հեծաւ։

Մի քանի քայլ փոխելուց յետոյ ձայն տուեց մի ուրիշ մարդ.

Նայեցէք, նայեցէք այս դանդաղ ծերունուն, ինքը փառաւոր նստել է իշի վերայ, իսկ իւր փոքրիկ որդին պէտք է ստբով քարշ գոյ իւր ետեւից։

Ծերունին մտածեց. «Այդ էլ կարելի է ուրիշ տեսակ անել», վեր առաւ մանկունը և իւր ետեւից նստեցրեց իշի վերայ։

Անց կացան մի փոքր տեղ և ահա մի ուրիշ անցորդ հարցրեց այսպէս.

— Այդ էջը ձերն է։

— Այո, ասացին։

Յետոյ ասաց օտարականը.

— Երբէք չէի կարող մտածել, որ մարդ իւր սեփական անասունը այդպէս կը բռնաւորէ։

Ծերունին վայր իջաւ իշից և գլուխը շարժելով՝ այսպէս խօսեց ինքն իրան.

«Այժմ չգիտեմ, թէ ինչ անեմ, ինչպէս որ մինչև հիմա արի, միշտ նախապահեք ստացայ. արի այժմ վերջին բանը փորձենք»։

Սորանից յետոյ իշի ոտքերը շուտով կապեցին, միջեց մի ձող անց կայրին և հայրը շարժելով իւր ուսերի վերայ՝ տարան քաղաք։ Այժմ ամէն կողմից սկսեցին ծիծաղել նորա վերայ, ձայն տալով. «Նայեցէք, նայեցէք այս յիմաւորին»։

Ծերունին տուն վերադարձաւ, ասելով.

«Թէ յարմարուես ամէն մարդու ասածի,

կը դնեն ուսիդ ծանրութիւնը և իշի»։

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — անցւորական, անցւոր, անցւոր, նախաւոր, անցւոր, անցւորական, անցւոր։

1. ա. — Տառնաւոր, միտման, հարիւրամեայ, հաղարամեայ։

28. Հարեցողը

Հարանիքատանից դուրս գալով՝ մի պարոն միայն ծառնաւոր-հին իմացաւ, որ լաւ հարրած է. որովհետեւ այս ու այն կողմն ընկնելով, պատերից էր կաշում։ Մի փոքր զնալուց յետոյ՝ նորան այնպէս էր թեւում, թէ ամէն բան իւր շորս կողմը պտոյտ է գալիս։

Նա կանգնեց, դրօշակից հանեց մի բանալի և անդադար շուրտ մուր էր տալիս ձեռքերում։ Այդ ժամանակ մօտեցաւ նորան գիշերապահը, և տեսնելով այս բանը լուսնի լուսով հարցրեց.

— Պարոն, ի՞նչ էք անում։

— Ես մի բան եմ մտածել, պտտասխանեց հարրածը. ես բնականաբար այս փողոցում և որովհետեւ բոլոր տները պտտու են գալիս, այս պատճառով ես էլ սպասում եմ, թէ երբ պէտք է երթը հասնի մեր տանը, որ գոյ այս կողմը և ես էլ խնայեմ դուռը բաց անեմ։

29. Երկու աղջիկ

Մանէն ու Նունէն՝ ամէն մէկը տասներկու տարեկան էին, և բնակուում էին քաղաքում: Մի անգամ Մանէն փողոցումը պատահեցաւ Նունէին և հարցրեց.

— Ուր-ես գնում, Նունէ. ի՞նչ լաւ-ես զարգարուած:

— Թատրոն պէտք է դնամ, պատասխանեց Նունէն. դու չես գայ, Մանէ:

— Ո՛չ մայրս ինձ Թատրոն չէ տանում:

— Ինչո՞ւ:

— Չգիտեմ, ես չեմ հարցրել պատճառը:

— Ուրեմն քո մայրը լաւ կին չէ: Երբ ես ցանկանում եմ, գնում եմ Թատրոն էլ ու զանազան հանգէսներ էլ: Ես մօրս հետ գնում եմ խնջոյքներ, ուր ժամանակ-ենք անց կացնում մինչև կէս գիշեր: Եթէ ես ցանկանում եմ նոր գլխարկ ունենալ, մայրս իսկոյն տանում է: Եթէ ես չեմ ուզում ուսում նա-բան դնալ, մնում եմ տանը. իսկ մայրս Թուղթ է ու-ղարկում ուսուցչին, յայտնելով, որ գլուխս ցաւում է: Տեսնո՞ւմ ես, Մանէ, ի՞նչ լաւ մայր ունեմ ես. կարծեմ՝ դու էլ կը ցանկանայիր այսպիսի մայր ունենալ:

Մանէն կարմրեց բարկութիւնից և պատասխանեց.

— Այժմ տես՝ Թէ ի՞նչ է անում ինձ համար իմ մայրը: Կիւրակէ օրերը նա ինձ իւր հետ եկեղեցի է տանում. և այն ժամանակը ես աւելի լաւ եմ հագնւում: Ազատ ժամերում ես նստում եմ մօրս կողքին և ամէն մէկս կարդում ենք մեր գրքերը: Շաբաթը երկու անգամ նա ինձ ուղարկում է կար սփռելու. և ես շուտով կ'ունենամ իմ ձեռքով կարած շապիկս: Ո՞րքան ուրախանում եմ ես, երբ մայրս գովում է իմ աշխատասիրութիւնը: Երբ ժամանակ ենք ունենում, մենք գնում ենք այգին զբօսնելու. և այնտեղ մայրս ինձ սովորեցնում է զանազան ծառերի ու թռչունների անունները: Երբ գլխարկս հնանում է, մայրս առանց իմ ասելու՝ նորն է գնում. եթէ

շորս պատուում է, իսկոյն մայրս կարկառում է: Ուրեմն, Նունէ, մի՞թէ վատ կին է իմ մայրը:

Նունէն չկարողացաւ պատասխան տալ ու հեռացաւ:

Նունէն ու Մանէն մեծացան: Բայց Նունէի մասին լաւ չէին խօսում. այն ինչ՝ Մանէին դովում էին և ասում էին, որ նա օրինակելի աղջիկ է:

I ա. — Քորս մի տարեկան է. եղբայրս՝ Երկու ամսաւոր:

բ. — Հայրս օրաշաճ երկու ուրլի է ստանում. Եղբայրս՝ շաբաթական երեք ուրլի, իսկ քոյս՝ ամսական հինգ ուրլի:

գ. — Կարծեմ կարծում եմ. խնդրեմ խնդրում եմ:

դ. — Է՛լ — է՛լ:

30. Որդիական սէր

Թագաւորից հրաման դուրս եկաւ, որ ով մի որ և իցէ զողի կը մասնէ կառավարութեան ձեռքը, նորան մեծ վարձաւորութիւն կը տան: Մի այրի կին, որ ունէր երեք որդի, շատ թշուառ կեանք էր անց կացնում: Նորա որդիքը առանց իւր գիտութեան՝ խօսք առին միմեանց, որ վիճակ ձգեն իրանց մէջ և ունին ընկնի, նորան գող հրատարակեն: Նոքա կարծում էին, որ այս հնարքով կարող են իրանց մօրը պահել: Վիճակն ընկաւ կրտսեր եղբորը: Նորան բռնեցին ու բանտարկել տուին. իսկ իրանք ստացան խոստացած պարգևը:

Բայց շուտով նոքա խղճահարուեցան, գնացին խնդրեցին ու փող տուին բանտապահին, որ իրանց թոյլ տայ բանտը մանելու: Բանտապահը համաձայնեց և նոքա ներս մտան: Այստեղ նոքա սկսեցին լաց լինել. բայց չգիտէին, որ բանտապահը ամէն բան լսում է:

Եղբայրների գուրս գնալուց յետոյ նա ծածուկ գնաց մինչև նոցա առնը: Բայց որքան զարմացաւ նա, երբ տեսաւ, որ պառաւ մայրը սրտացաւութեամբ մի կողմը ձգեց իւր երկու որդիներանց տուած փողը և լաց լինելով՝ ասաց. «Թող

ևս մեռնեմ քաղցած ու թիւնից. ես չեմ ուզում
իմ որդու արիւնով կեանք գնել ինձ համար»:

Բանտարար այս բանը յայտնեց զատուորին. և նշ-
բայր-ները պատմեցին նորան, թէ բանն ինչու մն է: Բայց երբ
այս լուրը հասաւ թագաւորին, նա ցաւելով նոցա վերայ՝
տարեկան օրով ինչ նշանակեց իւրաքանչեւ եղբօրը:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ.— Պարզե, ընծայ, նուէր:

ՀԱՅՈՒՆԻՇ.— Վեճակ ձգելիս ինձ տաղեն, որ ես կը հա-
րատանամ և իմ թշուառ վեճակը կ'ուզուի:

I. ա.— Աւագ, միջնակ, կրտսեր:

31. Մօր աչքերը

Մի փականագործ ճանապարհորդում էր: Նա անց կացաւ
շատ քաղաքներ ու գիւղեր, ուր շատ բան էր տեսել ու շատ
բանի վերայ զարմացել: Նորա անունը Պետրոս էր: Նա զեռ
շատ փոքր էր, երբ դուրս գնաց իրանց տնից: Օտար մարդ-կե-
րանց բնաւորութիւնները և նոցա նիստ ու կացք տասնամեայ
ճանապարհորդութեան միջոցում նորան շատ էին փոխել: Նորա
դէմքը սեւացել էր, մօրուքը դուրս եկել: Ինքն էլ այնպէս մե-
ծա-ցել ու փոխուել էր, որ զժուարութեամբ կարող էր ճա-նա-
չուիլ: Վերջապէս նա վճռեց վերադառնալ իւր ծնողների մօտ,
որովհետեւ շատ էր ցանկանում տեսնուիլ նոցա հետ: Փոշիով
ծածկուած պարկը ուսին, գաւազանը ձեռքին՝ նա եկաւ իւր
հայրական գիւղը: «Տեսնենք, ո՞վ առաջ կը ճանաչէ
ինձ, ասում էր նա ինքն իրան: Վարելի է ոչ ոք. ո-
րով-հետեւ ես շատ-եմ փոխուել»: Այսպէս մտածելով
նա մօտեցաւ իրանց տանը:

Առաջին մարդը, որին նա պատահեցաւ, իւր նախկին
ուսուցիչն էր: Սա զեռ ևս հեռուից տեսնելով անձանթ ին՝
ձեռքը տարաւ գրպանը և փող էր որոնում, մտածելով որ կա-
րելի է, ճանապարհորդը ողորմութիւն խնդրէ իրանից: Բայց

Պետրոսը ողորմութիւն չխնդրեց և ուսուցիչն էլ չձանաչեց
նորան: Անց կենալով իւր հօրաքրոջ տան առաջից, նորա հօ-
րա-քոյր պառաւ նուշներ կանգնած էր դրան մօտ: Նա զխարկը
վեր առնելով՝ բարովեց նորան, բայց նա չձանաչեց: Պետրոսը
շարունակեց իւր ճանապարհը: Փոքր ժամանակից յետոյ նա
տեսաւ, որ մի մանկահաս աղջիկ զէպի իւր կողմն է գալիս և
ձանաչեց իսկոյն, որ նա իւր քոյր նշխարէթն էր: «Մա կը
փաթաթուի պարանոցովս», ասում էր Պետրոսն ինքն
իրան և շտապեցրեց քայլերը: Բայց նշխարէթը ստոնտարտ
կերպով նայեց նորան և գնաց իւր ճանապարհը: Պետրոսը նա-
րան «Բարի լոյս» ասաց, նշխարէթն էլ «Աստուծո՛ւ բարին»
ասաց ու հեռացաւ:

Վերջապէս նա հասաւ իրանց տուն: Մայրը պար-տի-
զումն էր, որ նա կանաչեղէն էր ցանել: Նա լսեց, որ մէկը
գալիս է և բարձրացաւ տեղից: Հէնց որ նա տեսաւ ճա-նա-
պար-հօր-դի դէմքը, իսկոյն դէն ձգեց ձեռքի կանաչին և ըն-
կաւ նորա պարանոցը, կանչելով. «Մ' Պետրոս, իմ սիրելի
որդի». և անդադար գրկում ու համբուրում էր նորան: Մօր
սիրան ու աչքերը իսկոյն ձանաչեցին որդուն:

I. ա.— Պետրոս, Պօղոս, Մարտիրոս, Փլեկպոտ, Մարկոս, Բերն-
տոս. եպիսկոպոս, օգոստոս:

32. Պատառ

Փոքրիկ Հովիթիմէն, որ շատ ստահակ աղջիկ էր, ա-մէ-
նեւին ականջ էր դնում իւր մօր խրատներին: Թէպէտ մայրը
շատ անգամ էր ասել նորան, որ սենեակի պատտառը չաղաղատէ
անմաքուր ձեռքերով կամ վերան գծեր քաշելով՝ բայց նա իւր
ուզածն էր անում: Վերջապէս ամէն օր ճաշելուց յետոյ իւզոտ
ձեռքերը պատտիրին քսելով՝ պատտառը բոլորովին փչացրել էր:
Մի օր արդէն փոխեցին հին պատտառը և նորը կապնել տուին:

— Այժմ որդիք, զգոյշ կացէք, ասաց մայրը. ո՞վ այս նոր
պատտառի վերայ երեք բիծ կը գնէ, այնպիսի ընծայ կըս-տու-

նայ, որ շուտով չէ կարող մոռանալ: Լսում ես, Հռիփսիմէ:
— Յայտնի բան է, մայրիկ, պատասխանեց փոքրիկ աղ-
ջիկը: միամիտ կաց, ես զգոյշ կը լինեմ:

Բայց ի՞նչ: Չէր անցել դեռ ևս երեք օր և պատի վե-
րայ արդէն երևում էին առաջին երեք բծերը:

Հարց ու փորձ անելուց իմացուեցաւ, որ Հռիփսիմէն էր
արել: Նա կարմրեց և սաստիկ ամաչեց: Մայրն ասաց: «Ի՛նչ,
աղջիկս, տես՝ ես ի՛նչպէս խօսքս կը կատարեմ»:

Հռիփսիմէն արտաբերեց և այն գիշերը երկար ժամանակ
չէր կարողանում քնել: այլ ինքն իրան մոտածում էր. «Ար-
դեօք ի՛նչ է ուղղում անել մայրիկը...»: Այն, այն
անտանն լի պատահաւ. երանի՛ք է տա՛նք և ինչ չը
լինէր...»: Նա շուր է գալիս միւս կողքի վերայ, ամուր
խոփում է աչքերը, բայց պատահաւ դարձեալ երևում է նորան
և հետզհետէ աւելի ու աւելի մեծանում է նորա աչքումը,
այնպէս որ կարծես՝ աչքն է ուղղում մտնել...:

Հետեւեալ առաւօտը, երբ երեխաները արթնացան, ժո-
ղովուսեացուն միասին. բայց հէնց որ նայեցին Հռիփսիմէի վերայ,
իսկոյն բարձր ձայնով ծիծաղեցին: Միայն Հռիփսիմէն էր, որ
չէր ծիծաղում:

— Ի՛նչ էք երեսիս նայում...: Ի՛նչ էք ծիծաղու-
թուրանում...: ասաց Հռիփսիմէն շրթունքները դուրս վերած:

— Մէկ նայի՛ր հայելումը, Հռիփսիմէ, ձայն տուին ա-
մէնքը միասին:

Հռիփսիմէն նայեց և վախեցաւ: Նորա քթի ծայրին կար
մի բիծ, որ կարմիր էր՝ ինչպէս կնքամոմը: Նա անգաղար
աշխատում էր ձեռքը քսելով՝ վայր բերել բիծը, բայց չէր կո-
րուցանում: Այն ժամանակ մայրն ասաց նորան.

— Տեսնում ես: Ինչպէս այդ բիծը անշնորհքացնում է
դէմքդ, այնպէս էլ պատահաւ վերայ եղած բծերը աղեղա-
յրնում են սենեակը: Ի՛նչ անենք: Հիմա դու էլ մի քանի օր
կարմիր քթով ման արի: Այդ բիծն ինքն իրան վայր չի գայ.
որովհետեւ ես իւրոք ներկով եմ շինել:

Հռիփսիմէն լաց էր լինում: Իսկ եղբայրները ծիծաղում

էին: Բայց վերջը Հռիփսիմէն էլ սկսեց ծիծաղել: Երեք օրից
յետոյ բիծը վայր եկաւ նորա քթից, և այն օրից սկսած
երկար ժամանակ պատահաւ վերայ էլ այլևս բիծ չէր երևում:

I. ա.— Միամիտ, երկմիտ:

II. ա.— Սենեակ, մանեակ, տասնեակ. Գալանեան, Մարեա-
մեան. միմեանց:

33 Ագաղաղ և հաւ

Ա.— Ագաղաղը գեղեցիկ թռչուն է. նա բերանի փո-
խանակ կտուց ունի: Թէպէտ իսկական քիթ չունի, բայց
ունի երկու քթածակ: Գլխի երկու կողմում ունի ականջներ,
որոնք ծածկուած են բարակ փետուրներով: Նորա աչքերը
խիււում են միայն սուրբին կոպերով. իսկ վերին կոպ ամէնէին
չունի: Ագաղաղը գլխի վերայ կայ մի կարմիր աւելամիս, որին
կատար են անուանում: գլխի ներքեւն էլ կայ երկու աւելամիս:
Ագաղաղն ուտում է ցորեն, գարի, կուլ է տալիս ճճիներ և
աւազ: Կրճքում գտնուում է մի պարկ, որ կոչւում է կրտ-
նարք: Ագաղաղը հպարտ է և կռուասէր: Նա գիշեր ցերեկ
պահպանում է իւր ձագերին ամէն վտանգից:

Բ.— Հաւը տկար ու վախկոտ է. նա ագաղաղի պէս չէ
կարողանում երգել, այլ կրկնում է (կարկաչել): Հաւը հաւ-
կիթ ածելուց յետոյ երկար ժամանակ կրկնում է: Երբ գա-
րուներ գալիս է, նա սկսում է հաւկիթ ածել: Նորա հաւ-
կիթները բոլորովին սպիտակ, կլոր և երկայնաձև են լինում:
մի ծայրը միւսից սուր: Հաւկիթի կճեպը կազմուած է կրե-
ղէն մասնից: Նորա ներքին մասը բաղկանում է սպիտակոցից
և դեղնոցից: Դեղնոցը գնտաձև է և սպիտակոցից պինդ:
Կճեպի տակը սպիտակոցն է. իսկ սպիտակոցի մէջը՝ դեղնոցը:
Սպիտակոցը հեղուկ է և թափանցիկ: Կճեպի ներքին մասը
պատած է սպիտակ փառով: Երբ հաւը մի քանի հաւկիթ է
ածում, թուխս է նստում նոցա վերայ 20—24 օր կամ մօտ

3 շաբաթ: Հաւի տաքութիւնով նորա հաւկիթներից ձա-գեր-
են գոյանում:

Չափը գոյանում է սպիտակոցից. իսկ հաւկիթում եղած
ժամանակը կերակրում է գեղնոցով: Երբ թուխս նստելուց
յետոյ մօտենում է 22 երորդ օրը, ձուտը սկսում է շարժուիլ
հաւկիթի մէջ և ծրվծրվալ: Այն ժամանակ հաւը կոտրում է
հաւկիթը և ձուտը լոյս աշխարհ է դուրս գալիս: Քանի որ
ձուտերը փոքր-են, հաւը մեծ խնամքով և սիրով մեծացնում
է նոցա: Բայց երբ նոքա մեծանում-են և կարողանում-են
իրանց համար կերակուր գտնել, նա իրանից յետ է քշում և
ինքը կրկին սկսում է հաւկիթ ածել:

Հաւը մարդուս տալիս է հաւկիթ, միս և փետուր:
Հէնց որ մութն ընկնում է, հաւերը դնում-են դէպի հաւա-
րու-նը, նստոտում-են թառերի վերայ և գլխները թևերի տակ
պահելով՝ քնում-են մի ոտքի վերայ:

Հաւը կարող է ապրել 15 տարուց աւելի, բայց աւելի
շատ հաւկիթ ածում է 2—5 տարեկան ժամանակը: Եթէ
հաւին լաւ կերակրէք և պահէք մաքուր հաւաքնում, որտեղ
մոխիր ցանէք՝ հաւերին լուաներից և ոջիւներից ազատելու
համար, այն ժամանակ լաւ հաւը մի տարում 200 հաւկիթ
կ'ածէ: Ստատիկ գէր հաւը սկսում է երկու օրը մի հաւկիթ
ածել. երբ այս նկատէք, պէտք է կուտը պակասեցնէք:

I. ա. — Վերին — ստորին, ներքին — արտաքին, վերի —
ներքին:

բ. — Վախի, երկոտ, խնամոտ, գլոտ:

II. ա. — Արեւալ, մրմուռ, խրեռալ, գրգռալ, թրթռալ,
գրգռել:

34. Աստուծոյ երկիւղը

Մի ուսուցիչ ունէր շատ աշակերտներ, որոնց սովորեց-
նում էր Աստուծոյ երկիւղը: Աշակերտներից մէկը իւր բա-րե-
սրբ-առ-թեամբ զանազանում էր միւսներից: Կա ամէնափոքրն
էր և ուսուցիչը նորան բոլոր աշակերտներից աւելի էր սիրում:

Միւս աշակերտները մի օր հարցրին ուսուցչին.

— Ինչո՞ւ դուք մեզնից մէկին աւելի էք սիրում միւս-
նե-րից:

— Ես ձեզ կ'ասեմ դորա պատճառը, պատասխանեց ու-
սու-ցիչը:

Այդ ասելով նա տուեց նոցա իւր ձեռքի թռչուններից
մի մի հատ և ասաց.

— Գնացէ՛ք մի այնպիսի տեղ, ուր ոչոք չկարողանայ
տեսնել ձեզ. մորթեցէ՛ք այս թռչունները և կրկին բերէ՛ք
ինձ մօտ:

Նոքա գնացին և շուտով ամէնքը վերադարձան՝ բերելով
մորթած թռչունները. բացի փոքրից, որ կենդանի յետ բե-
րեց իւր թռչունը:

— Ինչո՞ւ չես մորթել, հարցրեց նորան ուսուցիչը:

— Որովհետեւ, պատասխանեց փոքրիկը, ես չգտայ մի
այնպիսի տեղ, ուր ոչոք չկարողանար ինձ տեսնել: Աստուած
ամէն բան տեսնում է և պատժում է ամէն չարագործի:

Այն ժամանակ ուսուցիչը նայեց իւր շուրջը: Ա-շ կերտ-
նե-րը ապշած ու լուռ կանգնած էին: Նոքա նոր հասկացան
թէ ինչո՞ւ ուսուցիչը նոցանից փոքրին աւելի էր սիրում
ամէնքից: Միայն փոքր աշակերտն էր, որ լաւ էր հասկացել
Աստուծոյ երկիւղը:

I. ա. — Բարեսերտ, գլթասերտ, քաջասերտ:

բ. — Վերադառնալ, վերանորոգել, վերաքննել, վերաստու-
գել, վերականգնել:

35. Դղում և ընկոյզ

Պարտիզում ման գալիս մի մարդ նկատեց, որ ահագին
դղումը կախուած է մի բարակ շիւղից. նայեց ընկուղեն ու
վերայ էլ և ասաց. «Եթէ ես Աստուած լինէի, այսքան
մեծ դղումը այսպիսի բարակ շիւղից չէի կախ-
անի, այլ կը բուսցնէի այն բարձրակատար ըն-
կուղե-ն ու վերայ»: Այսպէս մտածելով՝ նա ման էր գալիս:

Բայց շատ շրջելուց յոգնելով՝ պառկեց մի մեծ ընկուզե-
նու ստուերի տակ ու քնեց: Յանկարծ քամին փչեց: Մառի ճիւ-
ղերն ու տերեւները շարժուեցան և նորա կատարից մի ընկոյզ
պոկուելով՝ վայր ընկաւ ուղղակի քնած մարդու քթի վերայ:
Նա սարսափելով տեղեց վեր թռաւ. և նորա քթից արիւն
սկսեց վազել: Նա սկսեց քիթը սրբել ու ասել. «Ա՛խ, ո՞րքան
անմիտ էի ես, երբ ցանկանում էի, որ դդուռն
ընկուզենու վերայ բսնէր: Եթէ ընկուզի փոխա-
նակ՝ դդուռ վայր ընկնէր քթիս, ես կենդանի՞ կը
մնայի...»:

ՀԱԿԱՆԻՇ.—Ա. դադադել կատար, ծառի կատար, սառի
կատար:

I. ա.—Բնկուզէ՛ի, խնձորենի, տանձենի:

36. Պղինձ

Պղինձը կարմրագոյն, ծաւալուող և հնչող մետաղ է. օդի
խոնավութիւնից էլ հեշտ է ժանգոտում: Զինկի հետ բա-
ղադրուելով՝ դեղին պղինձ կամ արոյր է դառնում: Իսկ
անագի հետ բաղադրուածը բրոնզ է դառնում: Սորանով-են
շինում՝ զանգակները, թնդանօթներն ու արձանները:

Շատ սակաւ է պատահում, որ պղինձը ամբողջ զան-
դուա-ծով դանուի. այլ միշտ փոքրիկ կտորներով կամ թերթ
թերթ է լինում: Պարզ պղինձը դործ է ածուում տնային
անօթներ ու կաթսաներ շինելու և նուեքը պատելու հա-
մար: Բացի սորանից՝ պղնձից կարումեն Ռուսաստանում՝ 1,
2, 3 և 5 կոպեկանոց դրամներ:

Պղինձը ծանր է քան ջրից. աւելի հեշտ է հալում
քան երկաթը և՛ աւելի դժուար քան ոսկին ու արծաթը:
Պղինձը ժանգից ազատելու համար անագում-են:

37. Ստախօսը

Մի զիւղացի ունէր մի սաստիկ ստախօս որդի, որ դեռ
ամէնեւին չէր դուրս գնացել իրանց զիւղից: Մէկ օր քաղաք

գնալիս՝ ուղեց որդուն էլ հետը տանել և նոքա գնացին
միասին: — ձանապարհին նոքա պատահեցան մի ահագին շան:
Հայրը զարմանալով նորա մեծութեան վերայ՝ ասաց.

— Տես, որդիս, ի՞նչ մեծ շուն է:

— Դա դեռ այնքան մեծ չէ, ասաց որդին. երեկ ես մի
այնպիսի շուն տեսայ, որ քո ձիու չափ կը լինէր:

— Այդ կարող է պատահել, ասաց հայրը. այդպիսի ան-
սովոր ու զարմանալի բան շատ կայ: Ահա օրինակ, մէկն էլ
մեր առաջնն է: Քաղաք մանելուց առաջ պէտք է անց կենանք
մի կամուրջ, որի վերայ կանգնած է մի մեծ քարեղէն կին, որի
անունն է Ճշմարտութիւն: Ստախօս մարդիկ զգուշանումեն և
չեն համարձակում անցնել այդ կամրջի վերայով. որովհետեւ
արձանը դէպի ինքն է քաշում ստախօսին և իւր ծանր ձեռ-
քով կտրում է նորա գլուխը:

Որդին պատասխան չտուեց. բայց սկսեց դողալ ամբողջ
մարմնով: Մի քանի րոպէ լուռ մնալուց յետոյ նա ասաց.

— Ո՛հ, ի՞նչ մեծ շուն էր, գրեթէ քո ձիու չափ: Նա
կարելի է՝ այնքան մեծ չէր, բայց մէկ իշի չափ կը լինէր: Այո՛,
այո՛, մի փոքրիկ իշի չափ, աւելացրեց նա մի քանի քայլ առաջ
գնալուց յետոյ:

— Այդ որքան և իցէ հաւատալի է, ասաց հայրը. ահա
դու էլ շուտով կը տեսնես քարեղէն կինը:

— Ասա՛ տեսնեմ, հայրիկ, կրկնեց որդին. դեռ չմտ
հեռու է կամուրջը:

— Ահա այն ծառերի ետեւն է, ասաց հայրը:

Այս խօսքերի վերայ մանուկն իսկոյն կանգնեց:

— Ի՛նչ է, վախենումես, հարցրեց հայրը:

— Այո՛, հայրիկ, պատասխանեց որդին:

— Ինչո՞ւ ես վախենում:

— Որովհետեւ այս րոպէիս ես սուտ խօսեցի. այժմ որ
մտածումեմ, տեսնումեմ, որ այն շունը մի շան չափ է միայն:

— Թող այս դասը օգտակար խրատ համարուի քեզ հա-
մար, որդեակ, ասաց հայրը, հանգստացնելով նորան: Կամրջի
վերայ քարեղէն կին չկայ: Բայց լու խմացիր, որ ճշմարտու-

Թիւնը բարի Աստուածն է, որ վաղ թէ ուշ պատժում է նորան, ով վշտացնում է իրան՝ սուտ խօսելով:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ.— անսովոր, դարմանալի, տարօրէնակ:

Ի. ա.— Ստախոս, ճշմարտախօս, մեծախօս, բարեխօս, ընդդէմախօս, չարախօս, անխօս:

բ.— Մեծ տուն, մեծ մարդ, մեծ ձիւն, մեծ անձրեւ, մեծ պատիւ, մեծ ամօթ, մեծ համարձակութիւն, մեծ սէք, մեծ պատիժ, մեծ գործ, մեծ պատ, մեծ մայր:

38. Ճմարտախօսը

Մի տղայի մի նոր ու փայլուն դանակ տուին՝ խաղալու: Փոքրիկ տղայի համար լաւ խաղալիկ չէր այն. բայց երեխան դո՛հ էր և այս ու այն կողմը վազելով՝ դանակն ամեն կերպ փորձում: Վերջապէս մտաւ պարտէզը և կտրեց կեռա-սեննու կեղեր:

Երբ հայրը տուն եկաւ ու տեսաւ, որ կեռասենին կրտսրելէն, հարցրեց.

— Ո՞վ է կտրել այս իմ գեղեցիկ ծառը:

— Հայրիկ, ասաց երեխան հօր առաջը դալով՝ չեմ կտրող սուտ խօսել ևս կտրեցի:

— Ես շատ ցաւումեմ, որ ծառը կտրելես, ասաց հայրը. բայց և շատ ուրախեմ, որ դու ճշմարտախօս խօսում:

Ի. ա.— Կտրել է ծառը, կտրել, ճանապարհը կտրեց, խօսքը կտրեց, խելքը կտրում է, անձրեւը կտրեց, չոչուր կտրեց. «Լեզուի կտրածը թուրը չի կտրել»:

39. Հաքար

Դուք ամէն օր թէյ խմելիս շաքար էք ուտում. բայց դիտէ՞ք, թէ ինչից և ինչպէս են շինում շաքարը: Ահա. լրանցէք:

Այն շաքարը, որ մենք գործենք ածում, խտացւում է շաքարեղեգնից և ճակնդեղից. թէպէտ շաքարը՝ որ ջրի մէջ լուծւում է, գտնւում է նոյնպէս շատ ուրիշ բոյսերի, օրինակ՝ կդիպտացորենի, ձմերուկի, սեխի մէջ, . . և այլն: Բայց ուրով-

հետեւ այդ բոյսերի մէջ այնքան քիչ շաքար կայ, որ նոցանից հանելու համար շատ ծախսեր է հարկաւորում, ուստի շաքարը միայն շաքարեղեգնից ու ճակնդեղից են պատրաստում: Իսկ այդ երկու բոյսերից աւելի արժանաւորութիւն ունեցողը շաքարեղեգն է, որովհետեւ նորա մէջ մեծ քանակութեամբ շաքար կայ պարունակուած և աւելի մաքուր է քան՝ ճակնդեղի շաքարը: Այս պատճառով մենք էլ միայն շաքարեղեգնի վերայ կը խօսենք:

Շաքարեղեգն բուսնում է Արեւելեան Հնդկաստանում, թէպէտ այժմ ուրիշ երկրներումն էլ են աճեցնում: Նա բաւական նման է հասարակ եղեգնին. 1—2 սաժէն բարձրութիւն ունի. տերեւը տափակ է, երկայն ու սրածայր. բայց այդ տերեւի-ըը շուտ-են թափւում: Այն դաշտը, ուր կանգնած են շաքարեղեգները, շատ գեղեցիկ տեսարան է ներկայացնում աչքի համար: Բայց մարդուս ոչ թէ նորա գեղեցկութիւնն է գրաւում, այլ՝ օգտակարութիւնը, որովհետեւ նա շաքարի հիւթ է տալիս մեզ: — Շաքարեղեգան հիւթը այնպէս քաղցր, թարմացնող և անկարար է, որ ով շատ է խմում, աւելի ուժեղ ու առողջ է դառնում իրան: Նիհար և հիւանդոտ արաբները, ուտելով այդ հիւթը՝ շուտով առողջանում ու գերանում են: Մինչ անգամ բժիշկները հիւանդներին խորհուրդ են տալիս, որ գնան շաքարեղեգան դաշտը ու ծծեն նորա ոստերը:

Երբ շաքարեղեգան ցողունը հասունանում է, որի համար մի տարուց աւելի ժամանակ է հարկաւոր, մի խօսքով երբ տերեւները թափւում են, այն ժամանակ, այսինքն՝ յունիս ամսին մեծ կեռ գանակով կտրում են եղեգն մինչև արմատը, սաստիկ զգուշանալով, որ արմատը չվնասուի, որ հեռեւալ տարին էլ նոր ոստեր ունենայ: Կա հողի վերայ մի արմատից 5—6 անգամ հիւթ-են ժողովում. թէպէտ հեռեւալ անգամ ներքի ժողովածները այնքան հիւթալի չեն, որքան առաջին անգամուանը:

Կտրած եղեգները, որքան կարելի է, շուտ տանում են ջրաղացը, որ հիւթը քամեն: Բայց որովհետեւ քամած հիւթի մէջ կան մի քանի խառն հիւթեր, որոնք փշայնում են շաքար-

լա-հիւ-թը, ուստի իսկոյն եռացրած կրով մաքրում են: Իսկ սորա համար 5 հատ հաւասար մեծութեան կաթսայ-են դնում միմեանց վերայ: Հիւթն առաջ լցնում են վերին կաթսայում և այնտեղից կարգով անցնելով միւս կաթսաներում և հետ-ըզ-հետէ մաքրուելով ու սպիտակելով՝ թափում է ամէնաստորին կաթսայում, ուր նա մեծ աղմուկներ հանելով՝ եռ է դալիս: Իսկ եթէ նկատում են, որ օշարակը այնքան փայլուն չէ, որ-քան հարկաւոր է, էլի կիր-են աւելացնում: Այս ամէնից յետոյ օշարակը թանձրանում թափանցիկ է դառնում և դեղնաւուն գոյն է ստանում: Թանձրացած օշարակը լցնում են տա-կառ-նե-րում և մի գիշեր ու ցերեկ այդպէս թողնում են, որ ստուշի բիւրեղնայ: Իսկ յետոյ թափում են կոնածե կաղապարների մէջ, ուր բոլորովին պնդանում և բաժանւում է մայր քրից (գիրտ):

Այսպիսով ստացւում է շաքարաւազ, որ յետոյ դար-սե-լով փայտեայ արկղներում՝ տանում են Ներոպա, ուր շա-քարի գործարաններում բոլորովին մաքրում են, այնպէս որ ձիւնի պէս ցլում ու պսպրում է: Այդ մաքրելն էլ տեւում է 40 օր: Բայց դեռ մինչև բոլորովին զտելն ու մաքրելը շատ գործ կայ: Ապա երբ ամէն բան վերջացնում են, շաքարի դը-լու-խը փաթաթում են թղթերում և ուղարկում են այն վա-ճառա-կան-ներին, որոնք մեծ քանակութեամբ են գնում: Սո-ցանից էլ գնում են մանրալվաճառները փոքր քանակութեամբ և յետոյ ամէնքս էլ գնում ենք նոցանից:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ.— Գէր, պարարտ:

ՀԱԿԱՆԻՇ.— Ուտե՛լ: — Հաց ուտել, փող ուտել, ծեծ ու-տել:

Տալ: — Մուրացկանին հաց տալ, — խօսք տալ, — խոստա-նալ, սիրտ տալ — քաջալերել, շունչ տալ — կենդանացնել, ցաւ տալ — ցաւացնել, հանգիստ տալ — հանգստանալ, ճաշն տալ — կանչել, վերջ տալ — վերջացնել, ձեռք է տալիս — ձեռքնառու է: «Շոր տնէր, շնորհք տամ»: Նրեւ տալ —

Տանել: — Փաշտ տանել, լուր տանել — հաղորդել, ասել, խնամք տանել — խնամել, հոգ տանել — հոգալ, խելքը տա-նել — հեացնել, կարծիք տանել — կասկածել, համը տանել — ձանձրացնել:

Նեղութեան տանել — նեղութեան դիմանալ, ցաւելն տանել — ցաւերն դիմանալ:

40. Շաքարով շինած տունը

Մի թագաւոր զբօսնելով քաղաքի փողոցներում, տեսաւ մի նոր տուն, որի արտաքին տեսքն այնքան հաւանեց, որ ցանկացաւ շինու թեան ներսն էլ տեսնել: Նրբ տան տէրն ի-մա-ցաւ, որ թագաւորը պէտք է իւր տունը մոնի, շատ ու-րա-խա-ցաւ, շատով գնաց թագաւորին ներկայացաւ: Այդ տան տէրը թագաւորի պալատի համար շաքարեղէն շինողն էր:

— Է՛հ, ուրեմն այս ձե՛ր տունն է, հարցրեց թագաւորը:

— Այո՛, տէր արքայ, այդպէս է, պատասխանեց տան տէրը:

— Լաւ տուն է, ասաց թագաւորը. բայց մի պա-կա-սու-թիւն ունի:

— Կարճեւմ հարցնել, տէր արքայ, թէ ի՞նչ պա-կա-սու-թիւն ունի, ասաց տան տէրը:

— Ձրին չի դիմանայ, սիրելիս, ասաց թագաւորը. չէ՞ որ իմ շաքարովն է շինած:

41. Նկարչութեան տեսրակ

Միքատը մի վատ սովորութիւն ունէր. հէնց որ ուսում-նարանից տուն էր գալիս, որտեղ ասե՛ս՝ շաղ էր տալիս գրքերն ու տեսրակները և յետոյ կամ պարտեղն էր վազում, կամ փողոցը, որ խաղ անէ իւր ընկերների հետ: Մայրը շատ ան-գամ խրատում էր նորան, որ օրինաւոր կենայ և կարգ ու կանոնով շարժուի: Բայց Միքատը միշտ մոռանում էր այս խը-րատը: Նորա գրքերն ու տեսրակները երբեմն սեղանի վերայ էին լինում ածած, երբեմն աթուռի վերայ, երբեմն էլ՝ այնպիսի տեղ, որ գրքի տեղ չէր:

Մի անգամ հարցաքննութիւնների ժամանակ Միքատն

ամէն տեղ որոնում էր իւր նկարչութեան տետրակը. բայց չէր գտնում ու սաստիկ աղմուկ էր բարձրացնում:

— Որտեղ-ես գրել, հարցրեց մայրը:

— Սեղանի վերայ դրի, պատասխանեց Սմբատը: Ո՞վ պէտք է լինի վերցրած այս տեղից: Մարդ ոչինչ չէ կարողանում կարգին պահել:

— Ի հարկէ, ասաց մայրը, մանաւանդ նա, ով անզգոյշ է և անկարգ: Եթէ դու տետրակդ քո դրքերի վերայ ընէիր դրած, շատ հեշտ կարող էիր գտնել:

Սմբատն այս խօսքերին պատասխան չտուեց. այլ նորից սկսեց որոնել. և այնքան այս ու այն կողմն ընկաւ, քրքրեց ու տալն ու վերայ արեց ամէն բան, որ քրտինքը առուի պէս լուանում էր նորա դէմքը: Վերջապէս արտասուք էլ ցայտեց աչքերից:

— Լաւ. հանդարտուիր այս անգամ, ասաց մայրը: Եթէ դու կը խոստանաս ինձ, որ անպատճառ կ'ուղղուես, այն ժամանակ ես կորցրած տետրակիդ փոխանակ ուրիշ նորը կը շննամ:

— Ա՛խ, մայրիկ, ասաց անմխթար Սմբատը. ի՞նչ օգուտ ինձ նոր տետրակը: Եթէ ես այսօր չունենամ այն տետրակը, որ պատրաստել էի հարցաքննութեան համար՝ ինձ վատ թուանշան կը դնեն. և հայրիկն էլ ինձ պարգև չի տայ:

— Այո՛, այդ վատ է, սիրելիս, ասաց մայրը: Բայց մի՞թէ չէ կարելի նոր տետրակ շննել:

— Ո՛չ. արդէն շատ ուշ է, ասաց Սմբատը լաց լինելով:

— Ուրեմն, գոնէ այժմ դու կը հասկանաս, թէ ի՞նչքան լաւ ու հարկաւոր է ամէն բան կարգին պահելը, ասաց մայրը: Թող այս դասը լաւ խրատ լինի քեզ համար: Մի լար, այլ ուղղուիր և հայրիկդ միւս անգամ քեզ կրկնակի պարգև կը տայ:

Ի՛նչ պէտք էր անել Սմբատը հանգստացաւ: Յիրաւի, նա վատ թուանշան ստացաւ և մնաց առանց պարգևի: Բայց միւս տարի, հարցաքննութեան ժամանակ նա ուրախութեամբ ցոյց տուեց հօրը լաւ թուանշանը: Հայրն էլ կատարեց մօր խոստմունքը և Սմբատը ստացաւ մի շատ գեղեցիկ պարգև:

I. ա. — Խաղ անել, հատակ անել, ծաղր անել, բաց անել, թաց անել, սկրտ անել, դեղ անել, տեղ անել, զրոյց անել, լուացք անել, հարսանիք անել, վարուցանք անել, ներս անել, դուրս անել, իմաց անել, կար անել:

42. ԹԵԹԼԵ պակասութիւններ:

Ամէնէին մի՛ ասի, թէ՛ այս մի թեթլե պակասութիւն է, ժամանակով կ'անցնի. որովհետեւ թեթլե պակասութիւնը կարող է մեծ պակասութիւն դառնալ:

Ատամի վերայ եղած սև բիծը ոչինչ է. բայց եթէ շուտով ատամնաբուժին ցոյց չտաս, բոլոր ատամիդ կը փչանայ:

Երկրագործի արտերին այնքան վնաս տուող կենդանիները ինչե՞րն են. փղերն են. ո՛չ. այլ՝ մօրեխներն ու թրթուրներն են, որոնք ուտում են հասկերը:

Ո՞վ կը կամենայ իւր օրը մթնեցնել մի ձանձի հետ, որ շարունակ բզզում է իւր երեսին և իւր չորս կողմը: Մինչ անգամ առիւծը նորա բզզալուց կատաղում է: Փո թեթլե պակասութիւնն այդ ձանձն է: Ինչո՞ւ չես քշում նորան:

Մի փառած սալոր ձգիր թարմ սալորներով լցրած կողովում. մի գիշերու այ մէջ բոլորն էլ կը փակն: Մի կաթիլ ջուրը ոչինչ բան է. բայց կատաղի ծովը ջրի կաթիլներից է գոյացած:

Թեթլե պակասութիւնը շուտ անցողական չէ: Փոքրիկ փուշը մեծ բան չէ. բայց երբ մանում է առիւծի ոտքը, այդ ահարկու կենդանին էլ չէ կարողանում ման գալ. ինչպէս որ կօշկիդ մէջ ընկած աւազի հատիկը չէ թողնում, որ հանգիստ ման գաս:

Ամէնամեծ նաւն էլ կ'ընկղմուի, եթէ նորա կողքումը մի փոքր ծակ բացուի: Շատ թեթլե պակասութիւն այն պատճառով է վտանգաւոր, որ փոքրիկ ու չնչին է երևում:

43. Ջարթեցնող—ժամացոյց

Ես իմ սենեակում ունեմ մի զարթեցնող—ժամացոյց, որ ամէն առաւօտ ժամի հնդին այնպիսի աղմուկ է բարձրացնում, որ խկոյն աչքերս բացւում են: Բայց մէկ առաւօտ, երբ առաջին անգամ զարկեց, ես փոխանակ անկողնից դուրս գալով՝ ծուլացայ, շուր եկայ միւս կողքիս վերայ և կրկին քնեցի: Աւաղ, հետեւեալ օրը ես մինչ անգամ ժամացուցի ձայնը չլսեցի և մի քանի օրից յետոյ թէպէտ շատ էլ զարկեց ժամացոյցը, բայց ես չէի կարողանում զարթնել:

Արեւի է՝ դուք զարմանում էք: Բայց կ'ուզէք զարմացէք, կ'ուզէք՝ միք զարմանայ. ես ճշմարիտ-եմ ասում: Որովհետեւ մի երկու անգամ ուշադրութիւն չգարձի, էլ չէի կարողանում զարթնել, երբ ժամացոյցս զարկում էր:

Մենք ամէնքս էլ ունենք մեր մէջ մի մի զարթեցնող-ժամացոյց: Այդ ժամացոյցը մեր խղճման քն է: Խղճմանքը մեզ զարթեցնում է. նա մեզ իմաց է անում, ինչ որ պէտք է անենք և ինչ որ չպէտք է անենք: Բայց պէտք է լսել և խկոյն հնազանդուիլ նորան: Եթէ մէկ անգամ չլսենք նորան, միւս անգամ էլ չենք կարող լսել. և միշտ կրնկնենք մի սխալ մունքից դէպի միւսը: Ահա մի օրինակ:

Մի երիտասարդ, Արմենակ անունով առաջ միշտ ականջ էր դնում իւր խղճմանքի ձայնին. բայց յետոյ փոքր առ փոքր սկսեց շեղուիլ ուղիղ ճանապարհից: Փոքր բաներում իւր խղճմանքին չլսելը նա սխալմունք չէր համարում: Խիղճը նորան ասում էր. «Արմենակ, այդ վատ է. մի՛ անիս: Բայց նա իզուր էր խօսում: Սովորելով սխալուիլ, մեղանշել, վերջապէս մի գիշեր նա մտաւ մի խանութ և այնտեղ փող գողացաւ: Նորան բռնեցին, դատեցին և բանտարկեցին:

Ուրեմն ի՞նչ պէտք է անել:—Նրեք բան: Պէտք է լաւ լաւէք ժամացոյցը. այս ինքն՝ մաքուր պահէք խղճմանքը, պէտք է ուշադրութեամբ ականջ դնէք խղճի ձայնին և խկոյն հնազանդուէք նորան:

I. ա.—Գալ.—Ման գալ, պտոյտ գալ, պար գալ, կուճ գալ, շուր գալ:

Իմ ցանած բողիք գուրս է եկել: Քո խօսելն ինձ շատ գուր է գալիս: Այս գլխաւորը քեզ չարմար (սաղ) է գալիս: Իմ եղբորից մի նամակ եկաւ: ձաշից չետոյ անձրեւ կը դաչ: Նս գրաւ կը գամ, որ դու կէս ժամում մի երես չես կարող գրել: Այս հացը երկու գրուան քաջ եկաւ: Իմ եղած միսը շատ աղի է եկել: Այդ ներքը վաչը չի գաչ: Խմորը եկել է:

44. Աշխատասիրութիւն և ծուլութիւն

Ա.

Մի հարուստ մարդ ունէր երկու որդի՝ Միքայէլ և Աղէքսանդր անունով, որոնց վարք ու բարքը միմեանցից շատ զանազան էին: Աւագ որդին՝ Միքայէլը շատ ծոյլ էր և իւր ժամանակը անց էր կացնում պարագութեան և խաղի մէջ: Թէպէտ հայրը ոչինչ չէր խնայում իւր որդիներանցը ուսում տալու համար, բայց Միքայէլը ամէնեւին սէր չունէր սովորելու. ուսումը նորան մի ծանր բեռն էր թւում:

Շատ անգամ վարժապետները բարկանում էին նորա վերայ և յանդիմանում էին այս խօսքերով.

—Մի կորցնիր քո թանկագին ժամանակը և մանկութեան քաղցր օրերը. իզուր դու յոյսդ դնում-ես քո հօր հարստութեան վերայ. այսօր հարուստ-ես, բայց ով գիտէ, վաղը ինչ կը պատահի. շատ կարելի է, ամէն բանից էլ զրկուես:

Բայց Միքայէլը ամէնեւին ականջ չէր դնում այդ խելացի խրատներին և ուսուցչի խօսակցութիւնները աւելորդ գլխացաւանք էր համարում: Վերջը Միքայէլի բարեկամները խորհուրդ տուին նորա հօրը, որ մի ուսումնարան տայ՝ այն դիտաւորութեամբ, որ շատ կարելի է, այնտեղ աշխատասէր երեսնաց օրինակը ուղղէ նորան: Բայց ընդհակառակն Միքայէլը հեազհեռէ աւելի ծուլանում էր: Մի գաստտան մէջ նա քնաց

ամբողջ երեք տարի, ուստի տեսուչը նորան յետ ուղարկեց
հօր մօտ:

Տարաբաղդ հայրը չգիտէր, թէ ինչ անէ իւր որդուն.
նորա վատ վարքը և մանաւանդ իւր սիրելի կնոջ մահը մեծ
տրամուծիւն ձգեցին իւր սրտի մէջ: Շատ անգամ նա արտա-
սուք թափելով՝ ասում էր իւր ծոյլ որդուն.

— Միքայէլ, որդեակ իմ. ի՞նչ պէտք է անեմ քեզ. հա-
ւատն, սիրելիս, դու քո կեանքը միշտ տարաբաղդութեան մէջ
անց կը կացնես. կը գայ ժամանակ, երբ շատ կը ցաւես, շատ
«վայ» կը տաս գլխիդ, բայց բոլորը զուր կը լինի, հաւատն ինձ:

Իսկ կրտսեր որդի Աղէքսանդրը բոլորովին ուրիշ հոգի և
ուրիշ լուստով թիւններ ունէր: Նա իւր աշխատասիրու-
թեամբ և ուսումնասիրութեամբ միտթարում էր իւր տրամադ-
հօր սիրտը: Ուսումը սիրում էր նա բոլոր սրտով, այնպէս որ
ազատ ժամանակներն էլ օգտակար պատմութիւններ էր կար-
դում: Իսկ Միքայէլը նորան ծաղրելով՝ ասում էր.

— Ինչպէս երևում է, դու այդքան կարգալովդ ուզում
ես երևելի մարդ դառնալ և մեր ազգը լուսաւորել, այնպէս չէ:

— Ես չգիտեմ, թէ ի՞նչ կը դառնամ, խոնարհութեամբ
պատասխանում էր Աղէքսանդրը. ես զրքերեմ կարգում այն
պատճառով, որ նոցանից միշտ օգտակար բաներեմ սովորում:
Իսկ թէ զորանից ի՞նչ դուրս կը գայ, ես այդ չգիտեմ:

I. ա.— Վարժապետ, նաւապետ, զօրապետ, գնդապետ: (Սա-
կաւապետ, թէպէտ):

բ.— Միքայէլ, Դաւրեթէ, Ռափայէլ, Սամուէլ, Բէլ, Գնէլ:
(Աւաքէլ):

գ.— Աւագ: — Աւագ և զբայր, աւագ քահանայ, ա-
ւագ ուսուցիչ, աւագ խորան, աւագ պահա-
բան, Աւագ (սնունդ). Աւագ շաբաթ:

45. Աշխատասիրութեան և ծուլութեան

պատուը

Բ.

Երբ Աղէքսանդրը հասակն առաւ, հայրը նորան ուղար-
կեց համալսարան՝ աւելի բարձր դիտութիւններ սովորելու: Բայց
մի քանի տարուց յետոյ, երբ միայն մի քանի ամիս էր մնա-
ցել իւր ուսումն աւարտելուն, նա տխուր համբաւներ ստա-
ցաւ: Նորա աղգականներից մէկը նամակում գրել էր, թէ. «Քո
հայրը սաստիկ հիւանդ է և յոյս չկայ, որ նա ա-
ռողջանայ. քո հօր հարստութեան մեծ մասը
զողացան և քո եղբայր Միքայէլը դեռ հիմա էլ
անգործ է: Դու աշխատիր, որ խելօք մարդ դառ-
նաս և ամէնէն յոյս մի՛ ունենար քո հայրական
ժառանգութեան վերայ»:

Այս լուրը շատ տրամեցրեց նորան. և մի քանի օրից
յետոյ արդէն հօր մեռնելու նամակը ստացաւ: Շատ ցաւալի
էր Աղէքսանդրին իւր հօր մահը. բայց ի՞նչ պէտք է անէր:
Անդադար աշխատելով՝ վերջապէս նա աւարտեց իւր դործը
համալսարանում և յետոյ մտաւ մի հարուստ մարդու տունը՝
նորա երկու որդուն կրթելու համար:

Երեխաների հայրը նորան շատ սիրեց և լաւ վարձատրե-
լու համար՝ նորան մի պատուական ծառայութեան տեղ տուեց
ծանօթացրեց երևելի մարդկանց հետ և մի գեղեցիկ տուն
տուեց բնակուելու: Աղէքսանդրի վիճակը օրէցօր լաւանում
էր: Վերջապէս, մի տարուց յետոյ նա հրաման խնդրեց իւր
գիւղը գնալու, որ մի ժամանակ պատկանում էր իւր հօրը և
որտեղ նա անց էր կացրել իւր մանկութեան օրերը:

Նա ճանապարհ ընկաւ դէպի իւր հայրենիքը, ուր նորա
սիրտը վաղուց քարշում էր իրան: Ճանապարհին, գիւղեց մի
քանի վերստ հեռու նա իջաւ մի պանդոկում: Առաւօտը վաղ
նորան ասացին, թէ. «Մի աղնիւ խել՛ք մարդ քեզնից

ողորմութիւն է խնդրում: Աղէքսանդրը կանչեց իւր մօտ այն ազնուականին. բայց որքան զարմացաւ, երբ ճանաչեց, որ ողորմութիւն խնդրողը իւր եղբայր Միքայէլն է, որ հօր բոլոր ժառանգութիւնը ոչնչացրել և մեծ չքաւորութեան մէջ էր ընկել:

— Միրելի եղբայր իմ, աղաղակեց Աղէքսանդրը, քեզ եմ տեսնում այս վիճակի մէջ. . . Եւ, հայր իմ, միթէ դու կը կարծէիր, որ քո՝ լիութեան մէջ մեծացրած որդին այս գրութեան մէջ կը լինի:

Արտասուքներն սկսեցին թափուիլ նորա աչքերից. եղբայրական սիրով փաթաթուեցաւ իւր եղբորը և ասաց նորան.

— Ոչ սիրելի եղբայր իմ, դու այս վիճակում չես մնայ. դու զրկուեցար քո հօրից և նորա ժառանգութիւնից. բայց ունես մի եղբայր, որ միշտ պատրաստ է մասն և բաժին տալ քեզ իւր ունեցածից: Քանի ես կենդանի-եմ, դու ոչ մի բանում պակասութիւն չպէտք է ունենաս:

Միքայէլը հեկեկում էր միայն և մի խօսք անդամ չէր կարողանում ասել: Նա շատ զարմացաւ, որ իւր եղբայրը, որին մանկութեան ժամանակ այնքան անպատուել էր, փոխանակ բարկանալով՝ այնպէս սիրով ընդունեց իրան և այնպիսի քաղցր խօսքերով մխիթարեց իւր սիրտը: Նրկար խօսելուց յետոյ նորա ճանապարհ ընկան դէպի իրանց գիւղը: Այնտեղ, երկուսն էլ չոքեցին իրանց ծնողների գերեզմանների վերայ և առուի նման արտասուքներ էին թափում: Մէկը՝ իւր հօր մարմնի վերայ, որի հողը սուրբ էր իւր համար, միւսը ապաշխարութեան դառն արտասուք էր թափում և անարգում էր իրան իւր ծուլութեան համար:

Ա. — Ոչ ոք չասէ թէ՝ իւր ճրագը մինչև առաւօտը լոյս կը տայ»:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ.— Համբատ, լուր,— աւարտել, վերջացնել:

II. ա.— Մանօթ, ամօթ, անօթ, լնդանօթ, վառօք. առաւօտ, տօն, պաշտօն, աղօթել, կարօտել:— Օդ, օձ, օթոց, օժիտ, օթեան, օրհնել, օծել:— (Ով, ովկիանոս, Ովսաննա):

46. Վարժատուն

«Մայրիկ, ինչո՞ւ այս խեղճը Այն ժամանակ մեզ կը տան Ման է դալիս գըջըլտած, Մարդիկ շորեր, տուն ու հաց, Ոտքը բոբիկ, գըլխաբաց, Երբոր նոքա կը ստանան Ինքն էլ գրեթէ միշտ հարբած»: Մեղանից շահ փոխադարձ. . .

— Որդեակ, դա էլ քեզ նման Այս պատճառով այդ մարդը Մի օր արդայ էր փոքրիկ. Ման է դալիս գըջըլտած. Բայց թողեցին անխնամ Ոտքը բոբիկ, գըլխաբաց, Նորա մօտի վատ մարդիկ: Ինքն էլ գրեթէ միշտ հարբած. . .

Չուղարկեցին վարժատուն, «Մայրիկ, չեմ ուզում նրման Բարի խըրատ չը տուին. Լինել թշուառ այդ մարդուն. Մնաց խեղճը անուսում. Այսուհետեւ պէտք է գնամ Ծղլ, անդործ, բոլորովին. . . Ամենայն օր վարժատուն:»

Ինքզ զատիր. բըրէտից I. ա.— Վարժատուն, դատատուն, Օգուտ ունի՞ մեղուանոց. աղօթատուն, դիմեւուն, Նոյնպէս զիտցիր՝ աղէտից զերեզմանատուն, հացատուն, սեղանատուն, դե- Երբէք չկոյ շահ մարդոց: ղատուն, մաքսատուն:

47. Կէսբերան հրաւեր

Երեխան գնաց կնքահօր տունը և մի ձեռքով բերանի կէտը ծածկելով՝ ասաց.

— Հայրս խնդրեց, որ մեր տուն գաք՝ հարխայ ուտե՛նք:

— Բերանդ ինչո՞ւ ես ծածկել, սանիկ, հարցրեց կնքահայրը:

— Հայրս ասաց, որ կէսբերան ասեմ:

— Բայ թող, բաց թող բերանդ և կրկին ասա՛, ինչ որ ասացիր:

Երեխան ձեռքը յետ քաշեց բերանից և կրկին ասաց.

— Հայրս խնդրեց, որ մեր տուն գաք՝ հարխայ ուտե՛նք:

— Լաւ, բաւական է, պատասխանեց կնքահայրը. գնա՛,

հորդ աստ, որ՝ «կէսբերան էլ ասացի, չեկաւ. բայց բերանով էլ կրկնեցի՝ դարձեալ չեկաւ. շնորհակալեմ ձեր քաղաքավարութիւնից»:

II. ա. — Բէշան, զերան, բերդ, դերձակ, բերեւ:

48. Վախկոտ Արշակը

Ինչոր Արշակի մեծ մայրը պատմում էր, ինչոր ինքը լսում էր դուրսը իւր հասակակից տղաներից՝ ամէն բանի էլ հաւատում էր և կարծում էր, թէ բոլորը ճշմարիտ է: Նա լսել էր իրանց ծառայից, որ աշխարհումս սատանայ կայ, որ ման է դալիս մութ տեղերում: Այս պատճառով էլ վախնում էր մութ ժամանակ ման դալուց, կարծելով թէ սատանաներն իրան կը բռնեն ու կը փախցնեն: Եթէ գիշերով մայրը նորան բանի էր ուղարկում, նա իւր քրոջն ասում էր. «Աննա, հետս արի, վախենում եմ»:

Մի գիշեր մայրն ուղարկեց նորան խոհանոցը՝ ջուր բերելու. բայց նա խնայ վազելով տուն մտաւ.

— Մայրիկ, մայրիկ, աղաղակում էր նա. ես վախնում եմ, խոհանոցումը սատանայ կայ:

Բայց ի՞նչ էք կարծում, ինչե՞ց էր վախեցել Արշակը: Խոհանոցի պատից կախ էր տրած ծառայի վերարկուն, որի վերայ լուսամուտից ընկել էր լուսնի շողը:

Մի ուրիշ անգամ Արշակը կտաւի պէս սպիտակած՝ տուն վազեց և բոլոր ուժով աղաղակում էր.

— Մայրիկ, վախենում եմ. վերելքի վերայ մի սատանայ կայ. աչքերը յառած՝ ինձ է նայում միշտ:

Մայրը դուրս գնաց տեսնելու, թէ ի՞նչ պողաւոր բան էր այդ սատանան: Տեսաւ, որ վերելքի վերայ նստած է կատուն և մկների համար պահ է մտել:

Մի անգամ էլ երբ նա մի լուսնկայ գիշեր մօր հետ տուն էր վերադառնում, երկու ձեռքով փաթաթուկեցաւ մօրը և ահ ու դողով սարսափած՝ ձայն տուեց.

— Մայրիկ, օգնիր ինձ, մեռնում եմ:

— Ի՞նչ է, հոգիս, ի՞նչ է պատահել, հարցրեց մայրը:

— Մի՞թէ դու չես տեսնում այս մեծ ու սև մարդուն, որ անդադար դալիս է ետեւիցս, ասաց Արշակը՝ տերեւի պէս դողալով:

Մայրը շուր եկաւ. և ի՞նչ տեսաւ: Մեծ ու սև մարդը Արշակի երկայն ստուերն էր:

Դրացի երեխաները տեսնելով, որ Արշակը ամէն բանից վախենում է, ծիծաղում ու ծաղրում էին նորան, անուանելով «Վախկոտ արշակ»:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Մութ, խաւար:

I. ա. — Հաւակալից, ընկերակից, խօսակից, ձայնակից, սրտակից, հոգեկից:

49. Թաղաւիրտ կինը

Մի աղաւինը դրաւ դրեց, որ գիշերով առանց լապտերի կը գնայ գերեզմանատունը և այնտեղեց կը բերէ մի մեռելի դանկ: Նորա հետ դրաւ գնողը ուղեց փորձել աղաւինի քաջութիւնը. ուստի նորանից առաջ գնաց գերեզմանատուն և թաղնուեց մի գերեզմանաքարի ետեւը:

Եկաւ աղաւինը. և երբ վեր առաւ մեռելի դանկը՝ թաղնուողը հաստ ձայնով ասաց.

— Մի՛ ձեռք տայ իմ ոսկորներին:

Աղաւինը դանկը ձգեց դէպի այն կողմը, որտեղեց լուսում էր ձայնը, և ասաց.

— Ուրեմն վեր առ, եթէ այս քո գլուխն է:

Յետոյ վեր առաւ միւս դանկը և դարձեալ լուսեց մի ահաւոր ձայն, որ ասում էր.

— Մի՛ անհանգստացնի իմ փոշին:

Բայց թաղնուողն այս անգամ մոռացաւ փոխել իւր ձայնը. և աղաւինը նկատեց, որ խօսում է մի և նոյն հանգուցեալը:

— Սուտ ես ասում, ասաց նա, չէ կարելի, որ դու երկու գլուխ ունենայիր քո կենդանութեան ժամանակը: Եւ ուշադրութիւն չդարձնելով արգելմունքին՝ նա վեր առաւ երկրորդ գանկը և աւելաւ տուն:

I ա. — Քաջասիրտ, բարեսիրտ, գթասիրտ:

Ե. — Հանգուցէ՛ւ, ննջեցեալ, սառուցեալ, բանտարկեալ, հետեւեալ, անցեալ, դարձեալ:

50. Փողը

Գիւղական ուսումնարանի աշակերտներէց մէկը շատ փողասէր էր: Մի ան օր ուսուցիչը կանչեց նորան և միասին գնացին դաշտ՝ զբոսնելու: Կէսօրին նոքա նստեցին մի ծառի տակը հանգստանալու:

— Ես քաղցած եմ, ասաց աշակերտը:

— Այստեղ ոչինչ չկայ, պատասխանեց ուսուցիչը. մի քիչ տո՛ւջ գնանք:

Երեկոյեան հինգ ժամն էր, երբ նոքա հասան մի մատուռի, որ կանգնած էր ճանապարհի վերայ: Մատուռի մօտ նստած էր մի մութացկան և ողորմութիւն էր խնդրում: Մերողներն պարզեց իւր գլխարկը, որի մէջ կար մի քանի կոպէկ: Ուսուցիչը մի կոպէկ տալով նորան՝ նայեց տղային և հարցրեց.

— Իսկ դու ոչինչ չես տայ այս խնդին:

— Ես պատրաստ եմ տալու գորան իմ բոլոր փողերը, միայն թէ դա ինձ մի կտոր հաց տայ, պատասխանեց աշակերտը:

Մութացկանը այս խօսքերը լսելով՝ խնդին տունեց նորան իւր գլխարկը ասելով.

— Վեր առ, եթէ քաղցած ես, առ, որքան կամենում ես. ես փող չեմ ուզում գորա համար: Ես լու գիտեմ, թէ ի՛նչ բան է քաղցածութիւնը:

Մանկան աչքերում արտանուքներ երևեցան և, չնայելով որ սաստիկ քաղցած էր, ամօթից չէր ուզում ուտել:

Վերջապէս ուսուցիչը իւր աշակերտի հետ տուն վերադարձաւ:

— Տեսնում ես այժմ, ասաց նա, թէ ի՛նչի համար է հարկաւոր փողը: Ի՛նչ օգուտ, եթէ արկղդ կամ զրպանդ փողով լիքն է. քաղցած ժամանակ հօ չես կարող ուտել: Կարելի է, որ այսուհետեւ էլ անողորմ լինես դէպի խնդները: Իսկ շատ անգամ կարող ես մարդկանց ազատել քաղցից ու սովից, եթէ ժլատ չլինես: Ժրտեսներն ասելի են Աստուծուն էլ, մարդկանց էլ:

I ա. — Փող: — Փողասէր, փողապաշտ. — չնայող, երկայնափող, փողապատ. — Գաբընէլեան փող: — Փողահարը փչում է իւր փողը, որ իրան փող տան: —

51. Փողի նշանակութիւնը

«Փողն ի՛նչ է, ասում է հայ գիւղացին, այսօր զրպանդ լցնես, վաղը պէտք է մատուցես: Փողը ժանդ է, ձեռքի սղոտ է. այսօր կայ, վաղը՝ Աստուծով միութարուես: Սարդարն էլ է մեր դուռը գալիս, փողատէրն էր: Օջախս լիքը լինի, գինին կարասներով շարած, ամբարը՝ հացով լիքը, կթան կովն ու գոմէշները, հորթ ու ձազը տալիքներին՝ գոմումը պահած, նժոյգ ձին ախոռումը կապած, գութանը՝ դրանք լծած, մառանը մրգով, կախանով, տանձ ու խնձորով խորթիլթալիս և մոնողին հոտը տեղնուտեղը բռնելիս լինի. տանս՝ լիութիւն, որդիքս՝ ողջ առողջ լինեն. թող օրը հազար մարդ մտնի, հազար մարդ դուրս գայ: Ի՛նչ վնաս: Հացը Աստուծունն է, ես էլ հետը Ով հասնի, թող ուտէ: Որդիքս առողջ լինեն. ես անքն: Ով ծոյլ է, թող նա արոմի: Իւր անկած ծառի տակը քնելը, իւր մեծացրած պտղի ուտելը՝ աշխարհք արժէ: Նոր չեմ հագնի, հին կը հագնեմ. ձեռքս սիւ է բռնում. ով է գլուխս ջարդում. ես չեմ իմ գլխի տէրը:

«Քաղաք մտնելիս այնպէս է թւում, որ կարծես, աշխարհք սով է ընկել: Հացն ու ջուրն էլ որ փողով լինեն ծախելիս ու առնելիս, էլ ում դուռը դնաս, ումը ձեռքդ պարզես: Շատ անգամ հարուստ մարդը իւր առաջիկ կիտած ուրբիքը այնպէս վախենալով է համարում, որ՝ կարծես, հոգին հետը դուրս է գալիս: այնպէս է կարծում, թէ իւր գանձը

կը թեաւորուի ու առաջնից կը թռչի: Մէկ ձեռքդ դէմ արն. մի կողմէ կ'էլ չի տայ, որ աչքդ կոխես: Մարդ ինքը պէտք է լաւութիւն անի, որ Աստուած էլ նորա գործը յաջողէ: Ելի Աստուած օրհնէ մեր հոգն ու մեր ջուրը: Ելի եթէ հոգի, հաւատ կայ՝ մեր մէջն է»:

1. ա. — Մատը լպտեւել = Վերջացնել պրծնել: — Աստուծով մեկ (թարուեալ է) չկայ: Մեր դուռն է գալիս = Մեզ մօտ է գալիս՝ հաց, խոյ, պանիր... ինդրեւու: Մի կողմէ կ'էլ չի տայ, որ աչքդ կոխես = ամէնեւն ոչինչ չի տայ:
- բ. — «Մենք չենք կը թըջի, հիւանդի հոգին կը թռչի»: Աստուած:

52. Քսակը

Մի խեղճ ածխագործի որդի՝ Գէորգ անունով, նստած էր մի օր անտառում, մի ծառի տակ: Նա լաց էր լինում՝ ջերմ արտասուք թափելով և ջերմեւանդութեամբ աղօթում էր Աստուծուն: Մի լաւ զարգացուած հարուստ մարդ այդ միջոցին անցնում էր այս անտառովը:

Նա մօտեցաւ երեխային և հարցրեց.

— Ինչո՞ւ ես լաց լինում, որդիս:

— Ախ, պարոն, պատասխանեց Գէորգը, մայրս հիւանդ էր և հայրս ուղարկեց ինձ քաղաք, որ գնամ գեղատնից դեղ գնեմ: Տարաբազտաբար ձանադարհին ես կորցրի քսակն ու փողը:

Հարուստ պարոնը հանեց իւր գրպանից մի կարմիր քսակ, որի մէջ կար մի քանի նոր ոսկի, և հարցրեց.

— Այս էր արդեօք քո քսակը:

— Ո՛չ, ո՛չ. պատասխանեց Գէորգը. իմ քսակը շատ հասարակ էր և նորա մէջ այդպիսի գեղեցիկ ոսկիք չկային:

— Ուրեմն այս է քոնը, ասաց որսորդը՝ հանելով գրպանից մի հասարակ քսակ:

— Հէնց այդ է, ձայն տուեց Գէորգը, ուրախութիւնից վեր ցատկերով:

Որսորդը տուեց նորան այն քսակը և ասաց.

— Որդեակ, ես քեզ տալիս եմ նա և իմ քսակը՝ միջի փողով: որովհետեւ դու բարի ես և ճշմարտասօս:

ՀԱԿԱՆԻՇ. — Միջոց: — Մեր և ձեր տան միջոցը այնքան երկար է, որ ես միջոց չունէի այն միջոցին ձեր տուն գալու: —

Այս երկու սիւնի միջոցը (միջի տարածութիւնը) շատ երկայն է: — Այն միջոցին (այն ժամանակը), երբ մէկը խօսում է, միւսները պէտք է լսեն: — Նա այնքան ժլատ է, որ դու ոչ մի միջոցով (հնարքով) չես կարող նորանից փող առնել:

1. ա. — Տարաբազտաբար, բարեկամաբար, քաղցրաբար, երեստաբար, սովորաբար:

53. Տրեխները

Մի ուսուցիչ իւր աշակերտի հետ զբոսնում էր քաղաքից դուրս: Ձանադարհին նոքա նիստեցին մի ղոյգ տրեխի որ ինչպէս երևում էր, պատկանում էր մօտիկ բանոյ դիւղացուն: Նա հանգստանալով իւր աշխատանքից՝ հանել էր տրեխները և ուզում էր ուտել իւր համեստ ճաշը:

Աշակերտն ասաց ուսուցչին.

— Եկէք մի խաղ խաղանք սորա տիրոջ հետ: Թագցնենք նորա տրեխները, մենք էլ կանգնենք այս պարսպի ետեւ, որ տեսնենք, թէ որքան կը շփոթուի նա, երբ կ'որոնէ և չի գտնի իւր տրեխները:

— Ո՛չ, սիրելիս, ասաց նորան ուսուցիչը, չպէտք է ծիծաղել խեղճերի վերայ: Բնդհակառակն՝ մէկ այնպիսի բան տրւա, ինչ որ վայել է քեզ: Մի մի քսան կողականոց ձգիր տրեխների մէջ և մենք թագնուենք:

Աշակերտը փողը դրեց տրեխների մէջ և ուսուցչի հետ թագնուեցան պարսպի ետեւ:

Գալիս է գիւղացին, ոտքը դնում է իւր տրեխի մէջ և զգում է, որ ոտքի տակը մի կոշտ բան կայ. նա խոնարհում է և վեր է առնում փողը: Նորա գէմքի վերայ մեծ զարմանք է երևում: Նա շուր ու մուր է տալիս արծաթէ դրամը, նայում է

իւր շուրջը, բայց ոչոքի չէ տեսնում: Յետոյ փողը ձգում է գրպանը: Բայց որքան զարմացաւ, երբ տեսաւ միւս գրամը:

Խեղճը ծունկ չոքեցաւ, աչքերն ու ձեռքերը բարձրացրեց ղէպի երկինք և աղաղակեց:

— Ո՛հ, ողորմած Աստուած. ճշմարիտ է, որ դու երբեք անտէր չես թողնում նոցա, որոնք յոյս են դնում Բեզ վերայ: Դու գիտէիր, Երկնային Հայր, որ կենս հիւանդ է, երեխայքս հաց չունեն, ես էլ ուրիշ ապրուստի ճանապարհ չունեմ: Փառք Բեզ, Տէր, Դու չես կորցնում Բո ստեղծածին:

Աշակերտը աստիկ սրտաշարժուել էր. արտասուքը թրջում էր նորա արտեանունքը:

— Ուրեմն, ասաց ուսուցիչը, ինչից աւելի գոհ-ես դու. նորանից, ինչոր հիմա արիր, թէ նորանից, ինչ որ ուզում էիր անել:

— Ա՛խ, սիրելի ուսուցիչ, պատասխանեց աշակերտը. դուք ինձ մէկ այնպիսի դաս տուիք, որ ես երբեք չեմ մոռանայ: Մենք խեղճերին պէտք է մօտենանք՝ միայն նոցա լաւութիւն անելու համար:

ՀԱՅԱՆԻՇ.— Դաս:— Աշակերտը սովորում է իւր դասը:— Թո՛ն ալս դասը լաւ խրատ լինել քեզ համար:— Հոգեորականները դասը շարական էր երգում:— Աշակերտները պէտք է Ժողովրդեց հեռանան ու դասումը կանգնեն: Միջին և բարձր դասի մարդիկ թաւրոն են յաճախում:

I. ա.— Ապրել—ապրուստ, հագնել—հագուստ, կորչել—կորուստ.— ուտել—ուտիս, պահել—պահեստ:

54. Փորրիկ Մարիամը

Մարիամ անունով մի փոքր աղջիկ, որ 13 տարեկան էր, մէկ օր ուսումնարանից ուրախ դուարթ տուն գնալիս ուզում էր իւր համար մի գլխարկ գնել: Մարիամը աղքատ ծնողների աղջիկ էր և կար անելով մի քիչ փող էր Ժողովել. այս փողով պէտք է գնէր իւր ուզածը, որ Զբօրհեքին ծածկէր:

Ճանապարհին, մի լուռ փողոցում նա տեսաւ մի ծերունի, որ շատ խեղճ ու թշուառ էր: Խեղճը լաց էր լինում: Մարիամը մօտեցաւ նորան, հարցրեց լալու պատճառը և լսելով նորա թշուառութեան պատմութիւնը՝ աստիկ սրտաշարժուեցաւ, մոռացաւ իւր գլխարկը. իւր աղքատիկ քսակը տուեց ծերունուն և առանց գլխարկի տուն գնաց:

55. Շուն

Շունը ապրում է մարդու հետ ամէն տեղ՝ թէ ասք և թէ ցուրտ երկրներում: Նա ուտում է միս, հաց, բանջարեւղէն, մի խօսքով՝ զրեթէ ամէն բան, ինչոր ուտում է մարդս: Նորա սիրած կերակուրը հում միսն է. բայց՝ որ կերած ոսկորի կտորները իրան վնաս չտան, խոտ էլ է ուտում: Շունը երկար ժամանակ է զիմանում քաղցածութեանը: Մի տան մէջ մնացած է եղել մի շուն, որ 40 օր ապրել է առանց կերակրի, միայն անկողնի բուրդը ուտելով: Շուն քիթը խոնաւուտ է և սառը: Քիթի լորձաթաղանթը այնքան ծալքեր ունի, որ եթէ կարելի լինէր ձգել փուլ, կարող էր ծածկել նորա ամբողջ մարմինը: Ահա այս է պատճառը, որ շները այնքան նուրբ հոտառութիւն ունեն:

Շան լակոնները կոյր-են ծնում. թէպէտ այդ կուրթիւնը առաջ է գալիս նորա արեանունքների իրար կպած լինելուց: Մայն 10 կամ 12 օրից յետոյ-են բացում նորա աչքերը: Շունը մի տարուայ մէջ ստանում է իւր բնական մեծութիւնը և ապրում է 14—20 տարի: Մեծութեանը նայելով՝ այնպիսի շուն կայ, որ մի մօզու չափ է. այնպիսին էլ կայ, որ կարելի է գրպանը դնել:

Շունը շատ հաւատարիմ կենդանի է: Նա ճանաչում և սիրում է իւր տիրոջը, հնազանդւում է նորան և իւր կեանքը զոհելով՝ պաշտպանում է նորան ամէն տեսակ յարձակմանքի դէմ: Շունը պահպանում է իւր տիրոջ տունը, ուխտների հօտը, որսի է գնում:

Պէտք է գգուշանայ, որ շունը չկատաղի, որ պատահում

է սաստիկ ցրտերի և սաստիկ շոգերի ժամանակ: Այս շատ անգամ նորանից է պատահում, որ շունը խմելու համար ջուր քիչ է գտնում: Շան կատաղիլը աւելի ճիշդ կարող էք խմանալ նորանից, երբ նա թագնւում է, չէ ուտում, խանչում է, գլուխը միշտ ցած է բռնում և տխուր է լինում: Այսպիսի շունը պէտք է ապանել, եթէ ոչ՝ նա կը յարձակուի նաև մարդկանց վերայ և ումը կծէ, նա էլ կը կատաղի:

Յուրա երկրներում շներին լծումեն սահնակներում և ճանապարհորդումեն հեռաւոր տեղեր: Շան մազը դործ-ին անում ամառադին օձիքների և տաք կոշիկների համար. նորա մաշկից ձեռնոցներ-ին շինում:

Շունը հասկացող կենդանի է: Ահա դորա օրինակ:—Մի մարդ սովորութիւն ունէր ամէն կիրակէ եկեղեցի գնալ: Բայց որովհետև շունն էլ միշտ հետևում էր իրան, ուստի նա ամէն անգամ եկեղեցի հասնելով՝ շանը դուրս էր անում: Մի կիրակի անուշտ էլ նա իւր շանը փակեց մի սենեակում: Տեսնելով, որ միւս կիրակէ օրն էլ փակեցին, խեղճ շունը իւր բանտարկութիւնից նեղանալով՝ հետևեալ շաբաթ երեկոյին աներևոյթ եղաւ: Բայց կիրակէ առաւօտը, երբ նորա տէրը հասաւ եկեղեցու դրանը, յետ նայեց ու՝ տեսաւ, որ շունն էլ հետն է գնացել:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.— «Հայրենի, ասաց շուտաւրը հօրը,

Կապուտ երկնքն վերայ

Որքան աստղեր փայլում են վառ,

Ասեա համար, Է- չկայ:

Ատում են, որ ամէնայն մարդ

Ատողիկ ունի երկնքում.

ձգմարեա է, աստ հայրենի,

Իմը մըտեղ է փայլում:

«Այն, դատրեկ, աչք աստղերը

Ունեն հաշիւ ու համար

Եւ մեղանից իւրաքանչիւր

Մի աստղ ունի իւր համար:

Խնդրեմ փաղը բերէք ինձ համար «Սեղուի» հինգերորդ և «Մշակի» վեցերորդ համարը: Չմոռանա՞ք. մեր տան համարը 25 է:

Սկսեմ 1-ից և համարեմ մինչև 100-ը:

Նա աւելի լաւ եմ համարում դատաւորութիւն, քան թէ պարտաւ ման դալ. և եթէ այս բոլորէս սկսեմ, համարեա կէս ժամում բոլորը կը պատրաստեմ:

—Նկող շաբաթ շաբաթ օրը տօն է:

II. ա. —Ներուշաթի, երեքշաբթի, չորեքշաբթի, հինգշաբթի, ուրբաթ, շաբաթ:

56. ԼՆտեր շունը

Մի քանի տարի առաջ մի ութ տարեկան տղայ գնում էր մի տեղ: Ճանապարհին նորա առաջն եկաւ մի կաղ, արտոտ ու անպիտան շուն և սկսեց նորա ետեւից ցատկոտելով գնալ: Նիւթ վատ տղայ լինէր, այս շանը քարեր կը խփէր. բայց մեր ասած տղան խելօք ու բարեսիրտ էր: Ուստի, տեսաւ որ ծեծել-են և այժմ մի բարեկամ է որոնում, նա թողեց որ շունը իւր ետեւից գնայ մինչև տունը:

Երբ փոքրիկ տղան հարցրեց իւր մօրը, թէ արդեօք հրաման կը տայ, որ շունը տուն մանի՝ խեղճ կենդանին, կարծես հասկացաւ, թէ ինչ-են ասում: Նա շատ տխուր էր և փոքրիկ մանուկներն սկսեցին զգուշիկ նորան: Մայրը, որ իւր որդիքերանցը սովորեցրել էր բարի լինել՝ այն խեղճ, կաղ ու անօթի շանը դուրս չարեց. այլ թողեց, որ դնայ խոհանոցը: Մանուկներն այնտեղ նորան մի քիչ հաց ու ջուր տուին և մաքուր յարդ դրին գետնին, որ նորա վերայ պտուկի: Կենդանին իւր երախտադիտութիւնը ցոյց տալու համար ինչ որ կարողացաւ անել՝ արեց. այս ու այն կողմն էր ցատկոտում և իւր փոքրիկ բարեկամների ձեռքերը լեզում:

Մանուկները նորան Յարէզ անուանեցին և իրանց սիրելի բարեկամը դարձաւ: Այժմ պատմեմ ձեզ, թէ ինչպիսի բարեկամ դարձաւ: Մանուկների հեռուստամարան էր գնում, և երբ ճանապարհին տեսնում էր չար տղաներ, որոնք ուզում էին իւր փոքրիկ տէրերին վնաս տալ, նոցա քշում հեռացնում էր: Երբ մանուկները հասնում էին ուսումնարանը, Յարէզը

վերադառնում էր և մնում էր բազմաժողով հասերի հետ. նա յուր հարցերը չփախչեն ու չզոհաբերեն: Այժմ ստահակ աղայ չէր կարող քար խփել հասերին, երբ Յարլէզը նոյա մօտն էր: Երբ ուսումնարանից արձակուելու ժամը մօտենում էր, մանուկների մայրն թաղում էր. «Յարլէզ, ժամանակ է, որ գնաս և բերես խաներին ու օրումն անանից բերես»:

Թէպէտ շատ ժամանակ անցաւ, մինչև որ Յարլէզը այս խօսքերի միտքը հասկացաւ, բայց վերջապէս սովորեց և, երբ լսում էր այդ հրամանը, իսկոյն վազում էր դէպի ուսումնարան: Անձրեային օրերը անձրեանոցը բերանն էր դնում և տանում էր ուսումնարան, որ իւր փոքրիկ տէրերը չթրջուն: Այսպէս այս շնիկը լաւութեան փոխանակ լաւութիւն էր առնում:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.— Մեր տան բազմաժողով մե խոր ջրհոր կայ:

Հայաւ աշն թնջ ատաղ է հայրենի,

Որ այնպէս պարզ վառւում է.

Նորա մաքուր պաշտաւ լոյսը

Չորս կողմը բազմաժողով է:

57. Հունը և իւր տէրը

Մի երիտասարդ ուզում էր իւր շունը գետը ձգել ու խնդունը: Նա մտաւ մի փոքրիկ նաւակի, շունն էլ հետն առաւ ու ափից հեռացաւ: Երբ հասաւ հոսանքի մէջ տեղը, բռնեց շանը և յանկարծ ջուրը ձգեց: Խեղճ շունը ջրի տակում եղաւ կորաւ. բայց փոքր ժամանակից յետոյ ջրի երեսը դուրս եկաւ և յուսահատութեամբ աշխատում էր նաւակին հասնել: Սակայն ամէն անգամ, երբ նա մօտենում էր նաւակին, տէրը ձեռքի թիակովը խփում էր նորան:

Երկար ժամանակ շան ու տիրոջ մէջ շարունակում էր այս կռիւը: Յանկարծ տէրը համբերութիւնից դուրս գալով՝ երկու ձեռքով թիակը բարձրացրեց ու շան գլխին սաստիկ խփեց. բայց նոյն րոպէին իւր ոտքը սահեցաւ և ինքն էլ գետն ընկաւ: Այն ժամանակ բարեսիրտ ու հաւատարիմ շունը մտաւ

գետի սակը, բռնեց իւր տիրոջը և դուրս բերեց եզերքը, թէպէտ փոքր էր մնացել, որ ինքն էլ խեղդուէր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ.— Գետի ափ, ձեռքի ափ:

Դ. ա. — Երևանապոլ, մանուկ, պատանի, ծերունի, պառաւ:
բ. — Յանկարծ, չարտուել, չարձակուել, չարդել, չուրդարելու, չերաւել, չետել, չառաքարան, չառաքարէմ, չուշարար, չաւելում:

58. Կեղծ բարեկամները

Մի ծերունի զգալով, որ մահը մօտեցել է, կանչեց իւր միակ որդուն, որ շատ շուտ կեանք էր անց կացնում, և ասաց.

— Որդի, ես լաւ գիտեմ, որ իմ մեռնելուց յետոյ դու իմ բոլոր հարստութիւնը մի քանի օրում կը վաճենաւ. ու յետոյ պէտք է դռնէ դուռ ընկնես հաց մուրալու: Արի, ականջ դիր խրատիս: Երբ մի օր բոլոր ունեցածիցդ կը զրկուես, մտիր գոմը, պարանը ձգիր մեծ գերանի վերայով, կախուի՛ր ու խեղտուի՛ր, որ ցաւերիցդ ազատուես:

Յիրաւի, հայրը երկու օրից յետոյ մեռաւ: Բայց նա դեռ մի շաբաթուոյ թաղուած էր, երբ որդին սկսեց ժողովել իւր բոլոր բարեկամներին և նուազարանով ու երգերով անց էր կացնում իւր օրը: Բարեկամներն էլ այդ կ'ուզէին: Նկան, լըուեցան նորա տունը, շաբաթներով նստեցին, կերան ու խմեցին. և երբ տեսան, որ տան տիրոջ բոլոր հարստութիւնը սպառուեցաւ, ոչնչացաւ, կամաց կամաց ամէնքը իրանց տները քաշուեցան և այնպէս օտարացան նորանից, որ բարեւ տալուց էլ հեռու էին փախչում:

Իսկ տարաբաղաւ ու թշուառ որդին թէպէտ շատ լաց եղաւ ու զղջաց իւր արած անխելքութեան վերայ, բայց արդէն ուշ էր. բանը բանից անց էր կացել: Ամբողջ օրերով նա տուն չէր գնում, այլ սար ու ձոր ընկած՝ թափառում էր:

Այժմ իւր ձեռքով, էլ չկարողանալով դիմանալ այդ սև օրերին, նա մտածեց վերջ տալ իւր կեանքին: Նա մտաբերեց իւր հօր

վերջին խրատը, մտաւ իրանց դոմը, վեր առաւ մի պարան և անց կացրեց հաստ գերանի վերայով: Պարանը ձեռքին բռնած՝ նա անիծեց իւր օրը, օրհնեց հօր հողին ու երեսը խաչակընքեց: Բայց հէնց որ մի փոքր ոյժ տուեց պարանին, յանկարծ գերանի վերայից մի փոքրիկ պարկ զընկալով վայր ընկաւ գետնին: Իսկոյն բաց արեց պարկը և ի՛նչ տեսաւ: Անթիւ գեղին ու շողշողուն ոսկիք...:

Ի. ա. — Բանը բանեց անց էր կացել: = Ամէն բան վերջացել էր: Էլ ոխալը ուղղելու ժամանակ չկար:

ՍԱՐ ՈՒ ՁՈՐ

Ի. ա. — Հաց ու պանիր, տանձ ու խնձոր, չիւր ու չամիչ, սոխ ու սևադուր, կաթն ու մածուց, մեղր ու կարագ: — Մառ ու ծաղիկ, վարդ ու մեխակ, փուշ ու տատակ, արու և էգ, մայր ու ձագ, դառն ու ուլ, մարդ ու կին, ծեր ու մանուկ, հարս ու փեսայ: — Տուն ու տեղ, բուրդ ու բամբակ, աչք ու յօնք, ձեռք ու ոտք:

Բ. — Խօսք ու զրոյց, ուշք ու միտք, վարք ու բարք, սարք ու կարգ, կարգ ու կանոն, թիւ ու համար, ահ ու դող, փառք ու պատիւ:

Գ. — Մեծ ու սրտիկ, հաստ ու բարակ, սև ու սպիտակ, կանաչ կարմիր:

Դ. — Տխուր-տրտում, քաղցած-ճարաւ, ամառ-ձմեռ, գիշեր-ցերեկ, ծանր ու բարակ:

Ե. — Պօղոս Պետրոս, Յիսուս Քրիստոս:

59. ՂԶՄԱՐԻՍ ԲԱՐԵԿԱՄԱՆԵՐՐ

Համասփիւռը մի խեղճ աղջիկ էր և նորա ծնողները միայն մի փոքրիկ խրճիթ ունէին: Իսկ Սիրանուշը հարուստ էր և նորա ծնողները մի հոյակապ տուն ունէին: Համասփիւռի ծնողները միայն մի հաւ ունէին. իսկ Սիրանուշի ծնողները՝ կովեր, ձիաներ, հաւեր, բադեր ու սագեր: Չնայելով, որ Համասփիւռը խեղճ էր՝ իսկ Սիրանուշը՝ հարուստ և նորանից մեծ՝ այդուամէնայնիւ նոքա շատ սիրով ու բարեկամաբար էին

վարուժ միմեանց հետ Ոչ մի օր չէր անց կենում, որ նոքա չտեսնուէին միմեանց հետ: և իրար չուրախացնէին իրանց սիրով: Նրբ ուրիշ աղջկերք Սիրանուշին յանդիմանում էին, թէ ինչու նա Համասփիւռին նման մի խեղճ ու հասարակ աղջկայ հետ ընկերանում է, «Համասփիւռը բարեսիրտ ու լաւ աղջիկ է, պատասխանում էր նա, և այդ պատճառով ես էլ սիրում եմ նորան և ցանկանում եմ հետեւել նորա օրինակին»:

Մի քանի տարուց յետոյ Սիրանուշը ամուսնացաւ մի հարուստ երիտասարդի հետ: Համասփիւռը ցանկանալով ուրախացնել նորան իւր հարսանիքի օրը, իրանց հաւը թուխս նստեցրեց և երեք շաբաթից յետոյ ունեցաւ երեք փոքրիկ ձուռ, որոնց քիչ մեծացնելուց յետոյ՝ դրեց մի դամբիւղով ու տարաւ Սիրանուշի մօտ:

— Ահա, իմ սիրելի Սիրանուշ, ասաց նա. իմ բերած ընծան շատ չնչին բան է. բայց ես տալիս եմ բոլոր սրտովս. — և նորա աչքերից արտասուքներ թափուեցան:

Սիրանուշը տեսնելով վառեկները, քնքշաբար փաթաթուեցաւ Համասփիւռին.

— Ի՛մ բարի Համասփիւռ, ասաց նա. դու այս ընծայովդ մեծ ուրախութիւն ես պատճառում ինձ. շատ ու շատ շնորհակալ եմ:

Տուն վերադառնալիս Համասփիւռն այնպէս էր զգում իրան, թէ ինքը ամէնաբաղտու որ աղջիկն է աշխարհիս վերայ և ուրախ ուրախ պատմեց իւր մօրը, թէ ինչպէս սիրով ընդունեց Սիրանուշը իւր աղքատիկ նուէրը:

Տաս տարուց յետոյ Համասփիւռն էլ ամուսնացաւ մի իւր նման խեղճ երիտասարդի հետ: Հարսանիքի օրը, որ շատ հասարակ կերպով անց կացաւ, նոցա դրների մօտ կանգնեց մի կառք: Նրիւ ծառայ առանց ձայն հանելու՝ ցած բերին կառքից՝ մի սեղան, չորս աթոռ, մի պահարան, մի արկղ և մի հայելի: Ամէնքը շուրս գնացին: Համասփիւռի ամուսինն ասաց.

— Ո՛ւմն է այսքան բաները:

— Ո՛վ է ուղարկել այս բաները, հարցրեց Համասփիւռի մայրը:

— Դուք անկասկած սխալուել էք, ասաց Համասփիւռը: Բայց ծառաները չէին պատասխանում: Նոքա ամէն բան ցած էին բերում և տեղաւորում էին խրճթում: Երբ բոլորը ներս տարան, ծառաներից մէկը հանեց զրպանից մի նամակ և տալով Համասփիւռին՝ ասաց.

— Սիրանուշը շնորհաւորում է ձեր ամուսնութիւնը: Համասփիւռը ուրախութիւնից դողալով՝ բաց արեց նամակը, որի մէջ գրուած էր.

«Իմ սիրելի Համասփիւռ,

«Այդ ամէն բանը, ինչ որ ստանում ես ինձնից, ես օտարել-եմ այն երեք վառեկներից, որ դու ընծայեցիր ինձ սորանից տաս տարի առաջ՝ իմ հարսանիքի օրը: Ես մեծացրի քո վառեկները և նոցա ածած հաւկիթներն ու ծնած ձագերը ես ծախում էի և փողերը պահում, որ մի օր փոխադարձաբար ուրախացնեմ քեզ: Այն ամէն բանը, ինչ որ ես այսօր ուղարկում եմ քեզ, գնել-եմ քո փողերով: Ընդունիր այս բոլորը իբրեւ իմ և քո բարեկամութեան նշան. և շնորհակալութիւն մի անիր ինձ, որովհետեւ այսօր ես քեզ միայն այն-եմ վերադարձնում, ինչ որ դու ինձ տուիր սորանից տաս տարի առաջ: Բողոքաւոր լինես քո ամուսնու հետ»:

Բնագրաւոր Սիրանուշ:

ՀԱՎԱՆԻՇ.— Համասփիւռը օրհնելի աղջիկ է. ամէնքդ օրհնակ առէք նորանից:— Այս գրքից տպագրուած է 1200 օրհնակ (Հատ):

60. Ջգուշութիւն

Մի հիւրանոցում դանում էր մի օտարական: Երբ նա քնելիս շորերը հանեց և ուզում էր անկողին մտնել, հանեց զրպանից մի զոյգ հողաթափ, հագաւ, ամուր կապանքներով կապեց ոտքերի վերայ և յետոյ պառկեց անկողնում: Այդ մի-

ջոցին խօսեց նորա հետ մի այլ օտարական, որ իջեանել էր միենոյն սենեակում, և հարցրեց.

— Պատուական բարեկամ, ինչու էք այդպէս անում:

— Ջգուշանալու համար, պատասխանեց նա. որովհետեւ մի տեղում երազում եմ ոտքիս տակը մի ապակուկոտոր ընկաւ և այնպէս սաստիկ ցաւեցրեց ոտքս, որ ես այն օրից ամէնեւրբօրիկ ոտքերով անկողին չեմ մտնում:

61. Մի հոգի երկու մարմնի մէջ.

Երուսաղէմը դեռ չէինուած, մի մշակուած դաշտ էր. և տաճարի տեղը պատկանում էր երկու եղբօր, որոնցից մէկը ամուսնացած էր, միւսը՝ ամուրի:— Զննի ժամանակ նոքա իրանց խուրճերը կապեցին և երկու հաւասար դէզ բարձրացնելով, թողին դաշտումը:

Գիշերը ամուրի եղբայրը մտածում էր.

— Եղբայրս կնոջ ու որդեբերանց տէր է և նոցա պէտք է կերակրէ. ուստի իրաւացի չէր լինի, որ նորա և իմ ունեցածը հաւասար լինեն: Գնամ իմ բաժնից մի քանի խուրճ վեր առնեմ և ծածուկ աւելացնեմ նորա բաժնի վերայ. եղբայրս չի տեսնի և չի ընդդիմանայ ինձ:— Այս ասելով՝ նա գնաց, իւր մտածածը կատարեց:

Նոյն գիշերը միւս եղբայրը արթնանալով իւր կնոջն ասաց.

— Եղբայրս ինձնից փոքր է և ամուսնացած չլինելով՝ ոչոք չունի, որ իրան օգնէ ու մխիթարէ. ուստի իրաւացի չէր լինի, որ նորա և իմ ունեցածը հաւասար լինեն: Գնամ իմ բաժնից մի քանի խուրճ վեր առնեմ և ծածուկ աւելացնեմ նորա բաժնի վերայ. եղբայրս չի տեսնի և չի ընդդիմանայ ինձ:— Այս ասելով՝ նա էլ գնաց, իւր մտածածը կատարեց:

Հետեւեալ առաւօտը եղբայրները դաշտը գնացին, և որքան զարմացան, երբ տեսան, որ երկու դէզերը հաւասար էին: Նոցանից ոչ մէկը չկարողացաւ իմանալ այս հրաշքի պատճառը:

Միւս գիշերը դարձեալ նոյնպէս արին. և այսպիսով նոցա

Բ. — Կատարեալ, աթոռ, սեղան, կաւիճ, երկօւ, փակեկ, սպառեկ, մկնէանց, Պէտրոս, սպարաւոտ, Հանդարտ, կատու, մատնեկ, գիշեր, ցերեկ, աղջնիկ, որդի, Հանգիւն:

Գ.—Պատասխան, Համար-ձակ, ժամ-ադործ, աստ-ի՛նչանի,
ջահ-իկերտ, պու-տր-իպ, եր-եխ-ուր, դաս-ատ-ինի, լուս-
ամ-ուտ, հառ-ար-ակ, ժամ-ան-ակ, Աս-տու-ած:

Գ. — Աշակերտներ, չար-ուհի-ակեք, բարեւ-ախտ-ակ, ուշ-ադ-բուլ-ի-լին, աշ-խատեց-եք, սով-որ-ու-մէ, արտ-ագ-բու-մենք, պատ-րաստեցի, կէ-առ-կան-ամ:

Ե. — Խմորը, գլուխ, գլուխ, սկիզբ, գլուխ, գլուխ,
 Հինգեր, քրե, պատի, մեծ, քրե, քրե, քրե,
 մահ, մահ:

Զ. — Եկ-առու-եւ, նկար-եւ-լ, սկ-ո-եւ, խ-առ-եւ, գլխ-արկ-նեւ,
կտր-առ-եւ, լծր[ծ-ու-ր-նեւ, կն-ճի[ծ-ու, բնա-կար-ան:

Ի. — Սնձրեն-ալին, տերեւ-ախիւտ, Թեւ-երոյ՛կ, Հետեւ-եւ, մա-
կերեն-ոյ՛թ, Երեւ-ան, Եւր-ոսյա, Երեւ-իւայել, ալեւ-ոյ՛ք,
Երեւ-եցաւ, Երթեւ-եկ, սեւ-անաւ, Հսդեւ-ոսական, տեւ-ու՛մ
է, ձեւ-երոյ՛կ, Իււ-ոն, Գեւորդ:

Առաջին բաղձադրի ձայնաւորը միւս տողը չի անցնի: Իսկ եթէ երկու ձայնաւորէն իրար մօտ ընտւած, մէկը մնում է, միւսն անցնում է: (մի-ալն)

63. *Wuyhu*

[illegible]

ԲՆՈՒԹԵԱՆ ԿԵՆԴԱՆԱՆԱԼԸ

Մայիս ամիսն է. գարունը իւր բոլոր փառաւորութիւնով ամէն շնչաւորների վերայ իւր հրաշալի տալաւորութիւնն է ներշնչել: Վարդահոռը բարակ գեղիւսի շնորհիւ ամէն կողմը հետոյ ման է գալիս. լեռ ու դաշտ կանաչներով, սեզերով և «սիրի սիրի» համեստ երեքտերեւան խոտերով զարդարուելն, հազարաւոր գոյնգոյն ծաղիկները երեսից ծիծաղում խրն-

ԳՐԱԴԻՆ Ե՛ ԱՌՀՏԱՐԱՆԷ՛ ՄԻ՛ ԲՈՒՆՈՐ ՀՈՂ ԵՂԱԾ ԱՌԿԸ ԲՈՆԱՍԿԱՆ
ԹԱԳԱԼՈՐՈՒԹԻՒՆԸ ԻՆՐ ԳԱՀՆ Է ՂՐԻԼ:

Քարափների ծերայերիցն էլ կեանք է արտագրում։ Մի կտոր կոշտ բնկած տեղն էլ կանաչի գլուխ է գուրս ցցուել։ Էլ ապահա՛տ։ Եւ մերկ գեաին չէ նմոսցել։ Սքանչելի է մայիսը։ Թռչունները իրանց աղւաճմաղ ձագերի համար կերակուրներ են տանում։ Ա՛ւր է վազվզում օդի մէջ ծփծրվան ծիծեռնակը։ Նայիր այն ճնճղուկի կամ կտցահարի բներին, ի՛նչպէս քընքուշիկ ձագուկները՝ զեղին երիզը կտուցի չորս կողմը, բաց-են անում իրանց բերանները և լկցուիկները հանած, ծիչ ու ծփոց բարձրացրած՝ կերակուր են խնդրում իրանց մօրից։ Ի՛նչ քաղցր ճո՛ռ ու ռ ղ փւ նե՛ն բարձրացրել նոքա։

Սակայն այնպէս է կարգադրել բնութեան ամենագէտ
Արարիչը. թող ինչքան ուզում են, սիրուն ձուտիկները միմեանց
առաջը կտրեն, մայրը իւր կարգը լաւ գիտէ. նա երթը է
կորցնում, նա իւր հաշուի մէջ է սխալում: Նա լաւ գիտէ,
թէ առաջ կերակուրը որի բերանն է դրել. նա գետ այն էլ է
հասկանում, թէ իւր ընկեր արուն որին է կերակրել: Նա
ուրախանում է իւր նախշունիկների վերայ. մի երկու բոպէ էլ
էանգ է առնում բնի մօտ, քլքրում է իւր կառուցիկով ձագերի
դեղին, փափուկ բուրդը, փափկացնում է նոցա անկողներ ու
յետ է թռչում կրկին գէպի գաշտը:

Աւագ դպրոցի տնօրէնը գործարար. և ահա ծառերի ճնշակ-
ների վերայ երջանկագոյն ծտերը հապարտ հպարտ ոստէոս
թռչկոտում-են ու ցոյց տալիս իրանց կողքերներին դողալով
կանգնած գլուկներին թռչելու ձևը: Ախի քանի անգամ այն
կողմից այն կողմն-են անց կենում, սիրտ-են տալիս առաջին
անգամ բնից դուրս թողած ձագին, որ հետևէ իրանց օրի-
նակին, չվախենալով իրանց առաջևը բացուած անհուն տարա-
ծութիւնից, որտեղից մայրիկն անահ թռչերը շարժելով այն.
պէս վատահ լողում է:

ՀԱՅԱՆԻՇ.—Մարդու բնական, ազդեցիկ ուժ, թաշտն
բույն, մարդու բուռն (իրան), ծառի բուռն: Գարնանը բուռն

նում է աշխատասէր մեղուն, որ ծաղկէ ծաղիկ թւածելով,
իւր համար մեղրի պաշար է պատրաստում:

Ինչ ակորժալուր է հովուական սրնգի ձայնը մայիս
աժսին, երբ նա մի քարի վերայ նստած, կամ լերան գլխին
թեկնած՝ սուլում է ինքնագոհ: Դուք չկարծէք, թէ նա միայն
իւր սրտի ուրախութեան համար է ածում: Ինչ նա դորա-
նով հասկացրեց իւր սիրելի հօտին, թէ ժամանակ է ժողո-
վելի իւր չորս կողմը և զնացքն ուղղել դէպի փարախը, ուր
սիրունիկ գառները սպասում են լսելու իրանց սիրելի մայրիկ-
ների մայինը:

Ոհ, ինչ հրաշալի տեսարան, ինչ քաղցր բոսի է:
Դառները լումեն հեռուից մօր ձայնը և անհամբերութիւնից
ուզում են կոտրատել գվուկի դուռը, դուրս թափուիլ դիմա-
ւորելու ամենաթանկագին մօրը, որ իրանց համար կուրծքը
լիքը ակորժահամ կաթն է բերում: Մինչև որ հովուը բաց
կ'անէ գվուկի դուռը, ուլերը՝ այն ճարպիկ, պստիկ սատանա-
ները քիչ է մնում, որ բարձրանան նորա ուսերը:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Խողխոջաւ, կարկաշել:

Ինչ. — Առուակներն խողխոջուեն ու ծառերն չառաչուեն
մեմեանց հեա ներգաշնախօրէն մեանում են: — Ա-
ռուակներն խողխոջաւու և ծառերն չառաչուեն ձաշ-
ները մեմեանց հեա գեղեցկապէս խառնում են: —
Թիթեռնիկները երկնային գեղեցկութիւն են տալիս
այս հրաշալի երևոյթին: — Թիթեռնիկներն էլ դործի
մէջ խառնուելով՝ աւելի գեղեցկացնում են այս
անսնկու բաները: —

Բ. — Քոյսը ջուր է ածում: — Հովուը սքեմք է գա-
ծում: — Հաւը հաւկիթ է ածում:

Գ. — Ներդաշնախօրէն, հանգարտօրէն, կուրծէն:

Ինչ ակորժալուր է հովուական սրնգի ձայնը մայիս

ՆԱԽԱԴԱՍ ՈՒԹԻՒՆ

«Թուաւ մեծ տակը լաւ որովհետեւ ակորժներն կարծիք վնայ»
— Ինչ հասկացաք:

— Ոչինչ:

«Փոքրիկ թռչունը ուրախութեամբ երգում է իւր վանդա-
կում»: —

— Բան հասկացա՞ք:

— Այո:

— Ուրեմն այդ վերջին խօսքերից մէկ հատեալն աւել
է դուրս դաշու:

Այդպիսի հասկանալի մտքերին աշուհիսէ կ'ստեղծ
խաղապութիւն:

Ուրեմն, նախ ապա առնելով մէկ հատեալն աւել
մեծագ է:

— Այդ նախադասութեան մէջ քանի՞ բառ կայ:

— Վեց բառ: — 1. Փոքրիկ, 2. թռչունը, 3. ուրախութեամբ,
4. երգում է, 5. իւր, 6. վանդակում:

— Այդ բառերից որքան են վերաբերում:

— «Փոքրիկ» բառը վերաբերում է «թռչուն» բառին, «ուրա-
չունը» վերաբերում է «երգում է» բառին, «ուրախացած» վերա-
բերում է «երգում է» կէտին, «իւր» — «վանդակին» և «վանդակում»
վերաբերում է «երգում է» բառին:

Ուրեմն՝ փոքրիկ — «թռչուն», ուր — «վանդակ», «երգում է»
չունը — «երգում է», «վանդակում» — «երգում է»:

«Ինչ ակորժալուր է հովուական սրնգի ձայնը մայիս

Փոքրիկ — թռչուն,

իւր — վանդակ,

թռչունը

Ուրախացած — երգում է,

վանդակում

ԱՆԴԱՍ

«Փոքրիկ թռչունը ուրախութեամբ երգում է իւր վանդա-
կում»: —

— Այդ նախադասութեան մէջ որքան վերայ ենք խօսում:

— «Թռչուն» վերայ:

— Ինչ ենք խօսում:

—Ասում ենք, որ նա երգում է—

«Թռչուն» և «երգում է» բառերը այս նախադասութեան մասները կամ «սուբյեկտ» են:

Բայց այս նախադասութեան մէջ ուրիշ անդամներ էլ կան. այն է՝ «Փոքրիկ», «ուրախութեամբ», «եւր», «վանդա-կում»:

ԳԼԽԱՒՈՐ ԵՒ ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄ

Այդ բոլոր անդամները միասին վեր առած՝ մէկ միասն էին կազմում. իսկ առաջին երկու անդամները, այն է՝ «Թռչունը երգում է» միասն են կազմում:

Ուրեմն, վերջին երկու անդամները շատ հարկաւոր են նախադասութեանը:

Իսկ առաջին չորս անդամները շատ հարկաւոր չեն:

Այս պատճառով շատ հարկաւոր անդամներն առում ենք գլխաւոր անդամներ. իսկ քիչ հարկաւոր անդամներն՝ երկրորդական անդամներ:

Հետեւալ նախադասութիւնների մէջ սրտի գրումը բառերը գլխաւոր անդամներ են. իսկ մնացածները՝ երկրորդական:

1. Քոյրս գնաց ուտումնարան:—2. Երեկ ե գտաւ իմ փոքր տեւորակը:—3. Մեր պարտիզը ծաղիկները հանաչել են:—4. Շուքը ուրում է իւր տերը:—5. Ձին ընտանի է ենդաւոր է:—6. Առողջելը դասատուն մտնելիս բարձր ձայներ լսեց:

Եթէ այդ նախադասութիւններից գլխաւոր անդամները հանէք, էլ միասն չեն մնայ: Ուրեմն առանց գլխաւոր անդամների նախադասութիւն չեն լինի. իսկ առանց երկրորդական անդամների էլ չեն լինի:

Գ.

65. Հօտի վերադարձը

Նախանձելի է հովուի գրութիւնը հօտի վերադառնալու ժամանակ: Դառն ու ուրի մկրկոցը, այժ ու ոչխարի հարայ-հրոցը նորա սրտի վերայ անպատմելի տպաւորութիւն են գործում: Ոչոք չէ կարող բոլոր ցուերը չմոռանալ այն միջոցին, երբ գառնակները իրանց փափլիկ դմակները շարժելով և ուլերն իրանց անհանգիստ պոչուկները խաղացնելով՝ իրար դըլ-խով են դիպում:

Գառն ու ոչխար իրար են խառնում և նոցանից իւրաքանչիւրը աշխատում է գտնել իւր մօրը կամ ձագին: Բաւական է, որ մագի ոչխարը մի փոքրիկ հոտոտէ, իսկոյն յետ է խփում իրան մօտեցող օտար դառանը և հոտոտելքը դէպի վեր բռնում: ցատկում է դէպի այն կողմը, ուր իւր սիրելի հարազատն է: Սօր անոյշ մայիւնը և խանգաղաւորական ակնարկը թափանցում է անմեղ գառնուկի սիրտը և վստահութիւն է տալիս նորան վաղելու դէպի սինքն եկող ոչխարի կուրծքը: Իսկ վերջինս իսկոյն ոտքերը յետ է բաց անում և թոյլ է տալիս իւր ամէնասիրելի զաւակին փշիջալով ծծել իւր պտուկները: Եւ իւր սրտի ուրախութիւնն ու մայրական քաղցր զգումներն աւելացնելու համար՝ նա անդադար լինում է փոքրիկ գառնուկի թաւշանման մօրթը:

Անխոյճ են այդ միջոցին մարդիկ. նոքա իրանց կենսական պիտոյքը հայթայթելու համար՝ խլում են խոյճ գառան բերանից նորա մօր պտուկը և կաթնի մեծ մասն իրանք կրթում: Անբան անասունն ի հարկէ լաւ գիտէ մարդկանց անիրաւութիւնը. ինչքան էլ նոքա կթեն, նա իւր զաւակի բաժինը թաղցնում է իւր կրծքի մէջ:

Ուշադրութեան արժանի է նա և կթողների իրարանցումը: Դայիս-ին մանկահաս հարսները և մատաղահաս աղջրկերքը: Նոքա շատ լաւ գիտեն ճաշույ կթի ժամանակը: Դիւղական փարախները առհասարակ շինում են լինում դիւղից ոչ հեռու մի ձորամիջում կամ բլրի ստորոտում, քամուց և տօթակէզ արեգակից ապահով: Եւ ահա մեր ամօթխածները յուսում կամ շալակում են կովկիթն ու կճուճները, զլիններին գնում են կաթ քամիչը, մաղը ու գիւղից միասին դուրս գալիս՝ երեք երեք, չորս, չորս, բոլորակ բոլորակ եղած՝ խնայով կատակներ անելով դայիս-ին փարախը և ապաստման արօտից հօտի վերադառնալուն:

Ի. տ. — Նախանձելի է հովուի գրութիւնը:—Հովուի գրութիւնը ցանկալի է ուրիշներին համար:—Անպատմելի տպաւորութիւն է գործում:—Այնքան քաղ-...

կարելի է և դուրեկան, որ չէ կարելի պատմել: Մօր...
 կամ աղաքատախան ակնարկը թափանցում է անմեղ
 գառնուկի սիրտը: Մօր՝ սիրով նայելը շարժում և
 ուրախացում է գառնուկի սիրտը:

Բ. Մարդն ասում է. իսկ ոչխարը՝ անասուն: Ոչ-
 խարը անքան հենդանի է. իսկ մարդն՝ բանտարան
 հենդանի:

— Դժբախտ է զոգոյն միտմտութիւնս յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

միտմտութիւնս յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա յիմա

Ա. ԳԼԽԱԲՈՐ ԱՆԳԱՄՆԵՐ

1. ԵՆՈՒԱՅ, 2. ՍՏՈՐՈՅԱԼ

Այն դեպքում, որ երբեք չես տեսնում երբեք, կոչում է
 ե ն թ ա հ ա յ: Իսկ ինչ որ տեսնում երբեք ե ն թ ա հ ա յ, այն կոչ-
 ւում է ս տ ո ռ ո զ ե ա լ:

Ուրեմն ե ն թ ա հ ա յ դրժ կատարողն է ցոյց տալիս. իսկ
 ստորագրողն է ցոյց տալիս դրժը:

Առաջին նախադասութեան մէջ մենք խօսում ենք թույնի
 վերայ, ուրեմն «թույն» բառը ե ն թ ա հ ա յ է. և թույնի
 մասին ասում ենք, որ նա երգում է, ուրեմն «երգում է» բառը
 ստորագրող է: Երկրորդն է՝ դրժ է. թույնը այդ դրժը
 կատարողն է:

Միւս վեց նախադասութեան մէջ ե ն թ ա հ ա յ ներքին
 բնութիւն, ես, ծագել են երբ, շուրջ, ձիւն, ուսումնասիրել. իսկ
 ստորագրողները տալ են՝ դրժ, դրժ, դրժ, դրժ, դրժ, դրժ, դրժ:

66. Կատու

Եթէ մենք չգիտենայինք թէ ինչ է ուտում կատուն
 և ինչով է կերակրում ոչխարը, այն ժամանակ բաւական կը
 լինէր նայել այս կենդանիների ատամներին, որ իմոնայինք
 թէ ինչ կարող է ուտել կատուն և ինչ ոչխարը: Ոչխարի ատ-
 ամները բոլոր են. նշանակում է ոչխարը միայն փափուկ կե-
 րակուր կարող է ուտել. և նա խոտ է ուտում: Իսկ կատուն
 երկու սուր ժանիք ունի ամէն մի ծնօտի վերայ. ահա այս-
 տեղից երևում է, որ կատուն այնպիսի բան է ուտում, որ

պէտք է պատառոտել, քրքրել: Կատուն կերակրում է մսով.
 ուստի և կոչում է մսակեր կենդանի:

Կատուն ամենափոքրիկ ընտանի կենդանին է: Նորա դնի
 վերայ երկայն ու կոշտ ընչացքի նման մազեր կան: Նորա բունը
 դիւրաձիգ է: Երբ կատուն մի բարձր տեղից վայր է ընկնում,
 երբէք մէջքի վերայ չէ ընկնում, այլ իսկոյն շուր է դալիս և
 կանգնում է թաթերի վերայ: Նորա համար է, որ յամառ
 մարդուն էլ ասում են. «Կատուի պէս մէջքը գետնին
 չէ խփում»:

Կատուն իւր ճանկերը կուճ է ածում և ման գալիս պա-
 հում է, որ չբթանան: Կատուն բռնում է ուտում է միներ
 և դաշտումը թռչուններ է որսում: Իւր որսերին ածնւմարելի
 կերպով մօտենում է և զարմանալի ճարպիկութեամբ բռնում
 է: Կատուն խորամանկ, խարդախ ու ճարպիկ է: Բռնած մուկը
 նա իսկոյն չէ ուտում, այլ երկար ժամանակ հետը խաղում
 է: Բայց «Կատուի խաղը մկանր մահ է»: Երբեմն նա յորստ է
 թողնում մկանր. բայց հէնց, որ նա օւղում է փախել աղա-
 ւաթիլ, իսկոյն վերայ է ընկնում և երկու թաթիկների մէջ
 ամուր սեղմում է: Երբեմն էլ մուկը սատակած է ձեւանում.
 բայց ոչ մի կերպով կատուի ճանկերից չէ ազատում:

ՆՍՏԵԼ-ԿԱՆԳՆԵԼ

ՆՈՅՆԱՆԻՇ.— Յամառ, կամակոր:

I. ա. — Գնալ — գալ, մտնել — դուրս գալ, քնել — զարթնել,
 տանել — բերել, մօտենալ — հեռանալ, խօսել — լռել,
 խաղալ — պարապել, շինել — քանդել, մկան — վեր-
 ջացնել, բաց անել — փակել, տալ — սիրել, տաքա-
 նայ — մրսել, հանել — հագնել, դնել — վերցնել, կոր-
 ցնել — դաշնել, ծախել — գնել, ցանք — հնձել, մե-
 դադրել — պաշտպանել, օրհնել — անիծել, կուրել —
 հաշտուել, ուրախանալ — տրտմել, ծագել — մայր
 մտնել, լաց լինել — ծիծաղել, ներշնչել — արտաշնչել:

... Իսկ և Նուրբայր մեծաւոր լինելով...

Բ. ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ԱՆԴԱՄՆԵՐ

... Իսկ և Նուրբայր մեծաւոր լինելով...

«Կատուն մուկը բռնեց»:

Այս նախադասութեան մէջ կատուն եւ թաղալ է, բռնեց՝ ստորոգեալ: Եթէ ասեմք միայն կատուն բռնեց, այն ժամանակ զգում ենք, որ մե բան պակաս է, նախադասութեան մեծքը կիսատ է, որովհետեւ չափանի չէ, թէ ինչ բռնեց:

Այս Ուսմի կը հաղորդենք: Իսկ զգոյնք մեծաւոր լինելով...

Սուկը: Գոյնք մեծաւոր լինելով...

Սուկը: Գոյնք մեծաւոր լինելով...

Սուկը: Գոյնք մեծաւոր լինելով...

Սուկը: Գոյնք մեծաւոր լինելով...

67. Սուկն ու Կատուն

«Ընկելեմ ճանկը, դեհ, ուտումես, կեր,

եւ ի՛նչես խառնում իմ դառը ցաւեր,

Գիտեմ, որ իմ վերջս այսօր հասել է,

Խեղճ՝ ճաղս բնումը անտէր մնացել է»:

Ասաց մի խեղճ մուկ անիրաւ կատունին,

Որ ճանկել նորան՝ գրել էր առաջին:

«Միթէ ոտելն է մէնակ իմ ուզած,

Պատասխան տուեց կատուն բարկացած:

Ամէն մի ձայնդ, քաղցրը ծվծրվոցդ

Որ ականջս է ընկնում, ու այդ թուլանալդ

Տեսնելիս՝ օրիսս այնպէս է ցնծում,

Որ կարծումեմ, թէ նոր կեանքեմ ստանում:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Յնծալ, խնդալ, ուրախանալ:

Ի. ա. — Կատուն մկանը գրել էր առաջին:

Բ. — Յուշուարի մէկը տարուայ առաջին օրն է:

4. ՅԱՏԿԱՅՆՈՂ

«Քոյրս գտաւ իւր թաղկինակը»:

Այս նախադասութեան մէջ «քոյրս» և «թաղկինակ» և «գտաւ» ոտորոգեալ, «թաղկինակը» լրացնող:

— Ում թաղկինակը:

— Իւր:

«Իւր» բառը ցոյց է տալիս, թէ թաղկինակը ումն է պատկանում կամ չափական ու մէկ ժամանակ մեծաւոր լինելով...

Այս պատճառով «իւր» կոչւում է չափականոց:

Հետեւեալ նախադասութիւններն մէջ ուր ոչ գրուած բառերը չափականոցներ են: Երբեք միայն լինելով...

Եւ գտաւ իմ գիրքը: — Իու կարդաւ քո դասը: — Մեք պարտիզի ծաղիկները բացուել են: — Ձեք տան տէրը գիւղը գնաց:

Սեղանի ոտը կտրուել է:

68. Ագահութեան հետեանքը

Երեք մարդ միասին ճանապարհորդելիս գտնա գտան ուրախանցին իրանց մէջ: Բայց որովհետեւ նոցա ճանապարհի պաշարը պակասել էր, ուստի իրանցից փոքրին ուղարկեցին քաղաք՝ կերակուր բերելու: Նա գնաց, և ճանապարհին այսպէս էր մտածում ինքն իրան. «Ես այժմ հարուստեմ. բայց աւելի հարուստ կը լինեմ, եթէ ընկերներիս մասն էլ ես վեր առնեմ: Եւ այս մի դժուար բան չէ: Կը թուաւորեմ այն կերակուրը, որ պէտք է գնեմ. իսկ իմ մասին կ'տեսնեմ, որ արդէն ճաշելեմ»:

Բայց միւս ընկերները այսպէս էին խօսում. «Ինչու մենք բաժին տունք այն մատաղահաս տղային. եթէ նորա բաժինն էլ մենք վեր առնենք, աւելի կը հարստանանք: Ուրեմն հէնց որ նա զայ, իսկոյն սպանենք»:

Պատանին բերեց թուաւորած կերակուրը: Ընկերները իսկոյն հանեցին սրբոր և սպանեցին նորան: Իսկ յետոյ կերակուրն ուտելով՝ իրանք էլ մեռան: Գանձը մնաց անտէր:

... 5. ԲԱՅԱՅԱՅՏՈՂ ...

«Փոքրիկ թռչունը երգում է իւր գեղեցիկ երգը»:
 Այս նախադասութեան մէջ «թռչունը» եւ թռչում է,
 «երգում է» ստորոգեալը, «երգը» լրացնող, «եւ»
 չատկացնող:
 — Ո՞ր թռչունն է երգում: ջն մոմէյ տատախամ ալմ
 — Փոքրիկ: «յն մոմէյ չալմ» լրացնող
 — Ի՞նչպիսի երգը: «յն մոմէյ չալմ»
 — Գեղեցիկ:

«Փոքրիկ» եւ «գեղեցիկ» բառերը բաց չալմ ունեն, թէ
 ո՞ր թռչունն է երգում եւ ինչպիսի երգ է երգում: «յն մոմէյ տատախամ ալմ»
 Այս պատճառով «թռչունը» եւ «գեղեցիկ» բառերը կոչ-
 ւում են բացալմացալմ ունեն: «յն մոմէյ չալմ» լրացնող
 Ծանշ. Որոշել անհայտ ու դժուար բացալմացալմ բառերը:
 Փոքրիկ թռչուն, ճիշտիւն քաղաք: «թռչուն» եւ «քաղաք» բա-
 ռերը բացալմացալմ են: «յն մոմէյ չալմ» լրացնող
 Հետեւեալ նախադասութիւններէ մէջ որոշ դրոշմ բառերը
 բացալմացալմ ունեն:

Երեսանդ զոտում է կարմիր խնձորը: — Աշխատասէր
 աշակերտը պատրաստում է իւր դասերը: — Սմբատը բարե մարդ է:

69. Գիւղացին ու ոսկիքը

Մի գիւղացի ման գալով քաղաքի փողոցներում՝ դաս-
 մի պարկ ոսկի: Իսկոյն քաշուեցաւ, նստեց մի պատի տակը.
 պարկը դասարկեց գետնին եւ առանձին առանձին կոյտեր շա-
 րերով սկսեց այսպիսի բաժիններ անել իւր մէջ:

— Այս 10 հատը կը տամ Թորոսի աղջկան՝ նշանդէքի.
 այս 20 հատը կը տամ նորա հագուստին. այս 20 հատը կը
 ծախեմ, որ կախ անէ վզիցը, այս 20 հատն էլ՝ գլխին. այս
 20 հատն էլ՝ ինձ հագուստի գին. այս 50 հատն էլ՝ հար-
 սանիքի ծախսը: Այս 30 հատը կը տամ տանուէր Թոմասի
 ձին կը գնեմ. այս 100 հատն էլ կը տամ՝ կնքահայր Պետ-
 րոսի այգին կը գնեմ. այս 100 հատով էլ Մարկոսի ջրաղացը
 կը գնեմ. այս 400 հատն էլ կը ծախսեմ, ինձ համար մի լաւ
 տուն կը շինեմ. այս մնացածն էլ կը տամ շահեցնելու Յե-

տոյ հանգիստ կ'ապրեմ եւ որդուց որդի էլ ազգատութիւն ու-
 օտարութիւն չենք տեսնի: Այս վերջին 20 հատով էլ պարտքս
 կը վճարեմ եւ այս 10 հատն էլ ճանապարհածախս կ'անեմ...:

Այս խօսքերից յետոյ յանկարծ վերայ հասաւ ոսկու-
 ակըրը. բոլորը ժողովեց, լսեց իւր պարկը եւ լաւ ծիծ տալով
 գիւղացուն՝ ասաց նորան բարկացած.

— Ո՞ւմ ոսկիքը ունեւ: Երբ բաժանում: — Ասաց ու՝ հե՛՛՛
 ռացաւ:

Իսկ գիւղացին տխրութեամբ ծոծրակը քորելով՝ անիծեց
 ամենքին ու ասաց.

— Մեռնի Թորոսի աղջիկ Վարդուհին, աստի՛ Թոմասի
 ձին, քանդուի՛ կնքահայր Պետրոսի այգին, կործանուի՛ Մար-
 կոսի ջրաղացը...:

ՀԱՅԱՆԻՇ. — Գլուխ: — Մաքուր գլուխ, (սաքի գլուխ,
 դաւադանի գլուխ, քորոցի գլուխ, փլաւի գլուխ: —

Սի գլուխ շաքար, 100 գլուխ ուշաք, 5 գլուխ տիւ, գրքի
 առաջին գլուխը. գլուխ փարպետ, գլուխ գինի: —

Քաղաքագլուխ, պարագլուխ, տարեգլուխ, ամսագլուխ, դրա-
 մագլուխ, դատարկագլուխ: —

Կաթողիկոսը մեծ հոգեւոր գլուխն է: —

Այնքան պէտք է աշխատենք, որ այս գործը գլուխ հա-
 նենք (լաւ վերջացնենք): — Ոմանք գլուխ բարձրացրին
 (ընդգնացան) այս կարգադրութեամբ դէմ:

6. ՊԱՐԱԳԱՅԱԿԱՆ ԽՍՒԲԵՐ

Այսօր եղբայրս ուսումնարանում գրեց իւր հայերէն
 դասը. եւ շատ գրեց, որ շուտով տունն գնաց:
 «Եղբայրս» եւ թռչում է, «գրեց» ստորոգեալը,
 «աւել» լրացնող, «եւ» չատկացնող, «հայերէն» բա-
 ցալմացալմ:

— Ե՞րբ,	} գրեց.	— այսօր
— Ո՞րտեղ,		— ուսումնարանում
— Ո՞րքան,		— շատ
— Ի՞նչպէս,		— շտապով
— Ինչո՞ւ,		— այն պատճառով, որ շուտով

— Գործ է, գործողութիւն է: —
 — Ուրեմն, «Այսօր» բառը գործողութեան կատարուելու ժամանակն է ցոյց տալիս. «Իսկոյն» արարողութեան գործողութեան տեղն է ցոյց տալիս. «Հատ» գործողութեան չափն է ցոյց տալիս. «Համար» գործողութեան ձևն է ցոյց տալիս. «Իսկ» արարողութեան պատճառն է ցոյց տալիս:

Այս պատճառով յին բառերը, որոնք ցոյց են տալիս գործողութեան ժամանակը, տեղը, ձևը, չափն ու պատճառը, այսինքն՝ գործողութեան զանազան պարագայները, կոչուում են պարագայական խօսք:

Հետեւեալ նախադասութիւնները մէջ ունենում են բառերը պարագայական խօսքեր են:

(Ժամանակ) Նրեկ հացը գիւղից եկաւ: — Նորաբար իւր դասերը պատրաստեց, քետոյ գնաց խաղալու:

(Տեղ) Քոյրս նամակ է գրում տանը: — Մեր պարտիզում մի զեղեցիկ թռչուն է երգում:

(Չափ) Գիւղացին երգելով հնչում է ցորենի հասկերը: — Գայլը ագահ հաբար լափեց իւր որսը:

(Չափ) Շատ լսեցէք, բայց քիչ խօսեցէք:

(Պատճառ) Պայծառ արեւը բարձրացաւ երկինքը, որ դարձեց նէ աշխարհը: — Քոյրս մտաւ այգին՝ վարք քաղելու:

70. Ոչխար

Մեր բոլոր ոչխարները ճանաչում են իրանց տէրերին, բնակում են տան մօտ, և այս պատճառով կոչում են ընտանի կենդանիներ: Բայց կան և վայրենի ոչխարներ, որոնք իրանք են իրանց համար կերակուր ճարում և իրանք են իրանց արտապանում վայրենի գազանների դէմ:

Ընտանի ոչխարը մի հեղ ու հանդարտ կենդանի է: Բայց որովհետեւ պաշտպանուելու կարողութիւն չունի, այդ պատճառով նա մի թեթեւ որս է իւր թշնամիների համար: Աշխարհիս ամէն կողմերում ոչխար կայ: Թէպէտ ոչխարը սիրուն

կենդանի է, բայց նորա նայուածքը շատ անխմատ է: Նա ենթարկուած է խոյին, երկարամազ այծին և հօտը պահանջող շանը: Նթէ խոյն մի տեղով ցատկէ, եթէ նա մի նեղ շաւղից ջուրն ընկնի, եթէ նա ուղեւայ մի պատի վերայ բարձրանալ բոլոր ոչխարներն էլ կը ցատկեն նոյն տեղով, ջուրը կ'ընկնեն նոյն շաւղով և կը սկսեն նոյն պատը բարձրանալ:

Ոչխարը շատ միաձև է մայրւմ, համարեա՝ երեխայբար: Բայց մայրը ճանաչում է իւր գառան ձայնը հարկւաւոր գառների ձայների մէջ: Ոչխարին բարկացնելը դժուար է: Նա մայրական սէր չունի. և երբ իւր գառը փախցնում են, անվրդով նայում է, առանց մի նեղութիւն արտայայտելու:

Մոլորուած ոչխարը հազիւ է գտնում տան ճանապարհը: Մրնգի ձայնի տակ ոչխարները հանդարտ արածում են դաշտերում: Նշանակի փոփոխութիւնը իսկոյն ներգործում է ոչխարների վերայ: Նթէ նորա անհանգստութեամբ այս ու այն կողմն են ընկնում, նշանակում է վատ եղանակ կը լինի: Իսկ եթէ երեկոնքը հաճութեամբ բարձրանում են սարերի ու բլուրների գլխները՝ պէտք է յուսալ, որ լաւ եղանակ կը լինի:

Ոչխարը ապրում է 15 տարի: Նա ամբողջապէս մարդուս օգտին է ծառայում: Նորա երկայն ու փափուկ բրդից պատրաստում են մահուդներ, որոնցից զանազան շորեր են կարում մեզ համար: Նորա մորթուց տաք մուշտակներ են կարում: Ճարպից մոմ են շինում: Դմակը իւղի տեղ են գործածում: Նորա կաշուց կօշիկներ են կարում: միսը համեղ կերակուր է և կաթնից շինում են իւղ և լաւ պանիր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ. — Տարին ունի չորս եղանակ (հրոնք են): Այսօր շատ շուտ է դառնալ է: Այս երբեք եղանակը շատ քաղցր է: Քանի եղանակ կ'ով են չորացնում թէյի տերեւները:

— Զորոյնս, ցատ — ուայր, միջնան — յոր, ցամառացայր — րատաւ Ռա, ցամառացայր 7. ԿՈՉԱԿԱՆ ԽՈՍՔ

«Արշակ, հացը եկաւ մեր տունը:»

Այս նախադասութեան մէջ, ում հետ խօսում ենք, նորան կանչում ենք: Այս պատճառով «Արշակ» բառը ասւում է կոչական խօսք:

իսկ հաշիւը եւ թաւալ է, եւ Կալիստորոգեալ, քանի որ Կալիստորոգեալ, «մեք» արտակարգն ունի: Եւ շատ քան զի Կալիստորոգեալ նախադասութիւններէ մէջ որոշ գրուած բառերը Կալիստորոգեալ խօսքեր են:

Մարիան, Կալիստորոգեալ: Ինչո՞ւ դուք չէք գրում, պարոն: Աստուծո՞ւ շնորհքով մեզ, որ ասում գտնելով՝ բարեւ և օգտակար մարդիկ դառնանք:

71. Կամակոր կինը

Մի կին աստուծոյ վայ վեր կացաւ և զնաց դեպք՝ Զուր բերելու: Բայց յանկարծ ոտքը սահեցաւ, ընկաւ գետն ու խեղճուեցաւ: Նորա ամուսինը իմանալով այս բանը՝ զնաց կնոջ դիակը զանելու. բայց փոխանակ գետնի հոսանքին հեռակելու, նա հակառակ կողմն էր գնում: Այստեղ ժողովուած մարդիկը ծիծաղելով նորա վերայ՝ ասացին.

— Բարեկամ, դուք այն կողմը չէք գնում, ուր հարկաւոր է: Զրի հոսանքը դէպի ցած տարած կը լինի ձեր կնոջ դիակը. իսկ դուք դէպի բարձրն էք գնում:

— Սխալու՞մ էք, պարոններ, պատասխանեց ամուսինը: Ի՞նչ կինը իւր կենդանութեան ժամանակ շատ կամակոր էր և ամէն բանում հակառակում էր ինձ: Այժմ ես կարծում եմ, որ նա ջրի հոսանքին էլ հակառակ կը լինի զնացած:

ԿԻՆ-ԱՄՈՒՍԻՆ

Աստուծո՞ւ շնորհքով, ճիշդ գտնելով, աղջիկ, տէր—ծառայ, տիկին—աղախին, Թիւրք—հոգի, բարեկամ—Թիւրք, Արարիչ—արարած, ուսուցիչ—ուսանող, արարապան—պարտատէր, հոգի—մարմին, գլուխ—ոտք, ամբողջ—մասն, սկիւղ—վերջ, խիճիկ—ապարանք, առաստաղ—շատակ, կեանք—մահ:

Բ.—Նրկինք—երկեր, ծով—ցամաք, եւր—մուտք, արեւելք—արեւմուտք, սար—ձոր, լոյս—խաւար, ամառ—ձմեռ, գիշեր—ցերեկ, արաւոտ—երեկոյ, արշալոյս—վերջալոյս, կէսօր—կէս գիշեր:

գ.—Ուտելիք—խմելիք, օգուտ—վնաս, տէր—ատելութիւն, լաց—ծիծաղ, աշխատութիւն—ծուլութիւն:

ԿԱՐՑ ՈՒ ՊԱՏԱՍԽԱՆ

—Ո՞ր, ի՞նչ—Ենթակայ,
—Ի՞նչ անել, ի՞նչ լինել,—ստորոգեալ,
—Ի՞նչը, ինչի՞ն, ինչի՞մ. ումը, ումնից, ումնով—լրացնող,
—Ո՞ր, ինչի՞, ի՞նչ բանի—չափանցող,
—Ո՞ր, ինչպիսի—բացայայտող,
—Ն՞րը, ուրեղ, ի՞նչպէս, ուրեղի, ինչո՞ւ—պարագայական խօսք:

Ուրեմն, նախադասութիւնը ունի երկու տեսակ անդամ՝ գլխաւոր և երկրորդական:

Ղլխաւոր անդամները երկու են՝ ենթակայ և օտարոգեալ:

Իսկ երկրորդական անդամները հինգ են՝ լրացնող, չափանցող, բացայայտող, պարագայական և կոչական խօսք:

Նրը ուղղում ենք իմանալ, թէ՛ մի օրեկեց, նախադասութիւն ինչպիսի անդամներ ունի, ասում են՝ նախադասութիւնը լուծում ենք:

72. Մշակողական աղջիկը

Մի կին տնից դուրս գնալիս մի խնձոր դրեց պահարանի վերայ և իւր աղջկան պատուիրեց, որ չուտէ: Մայրը դուրս գնաց. բայց աղջիկը անհամբերութեամբ վեր առաւ խնձորն ու կերաւ: Նրբ մայրը տուն վերադարձաւ տեղաւ, որ պահարանի վերայ խնձոր չկայ, և հարցրեց աղջկան.

—Ո՞ր է խնձորը և ո՞ր է խնձորի մասնիկը, պատասխանեց աղջիկը:

Շատ լաւ էս արել, որ չես մօտեցել ասաց մայրը. որովհետեւ ես խնձորի մէջ թոյն էի դրել՝ մկներին պահելու համար:

— Վայ ինձ, յանցանքս ի՞նչ է. ի նչ-եմ արել, ասաց
գառը լաց լինելով:

— Չայնդ կորիք, փռնչ կենդանի, պատասխանեց գայլը.
Հիմա պէտք է նստեմ, յանցանքներդ համարեմ: Քո յանցանք-
ներիդ մէկն էլ այս է, որ ուզում եմ ուտել յափեւ քեզ:

Այս ասաց ու խնդճ գառնուկին անտառը տարան, պաշ-
տառոտեց ու անուշ արեց:

ՆՈՅՆԱՆԻՇ. — Մեր հայրենեք թշուաւ, անտէր ամիցո իրցաւ
Մեր թշնամուց ոտնակոխ.

Իւր սրկեքք արդ կանչում է՝
Հանել իւր վրէժ, քէն ու ոխ:

ԱՍԳԵՐ

Ոչխարն գառը, աչծն ու, կովն հորթ, ձիւն քուռակ, շան
լախտ, հոբն ահ, արջն քոթոթ, առիւծն կորեւն, կատուն ձագ,
հաւի ճուտ, վառ եսահ, էշն պանակ, խոզն խոզուկ, ուղտն
կողա, ձիւն մարդուկ, քուռ ահ, գալի զաշխարհուն, եղնեկն եղ-
նորթ, բազէն գաւաղ:

3.

«Նս աչն տեղ տեսաց երկու երեխայ»:

— «Նս» — ե ն թ ա կ ա չ:

— Նս ի՞նչ արե:

— «Տեսայ» — ս տ ո ռ ռ գ ե ա չ:

— Նս տեսայ:

— Նս ի՞նչ տեսայ:

— «Երկու երեխայ» — է ը ա ջ ն ո ղ:

— Նս տեսայ երկու երեխայ:

— Ո՞րտեղ տեսայ:

«Աչտեղ» — տ ե ղ ց ո չ ց տ ու ո ղ պ ա ը ա ղ ա չ ա կ ա ն խ ո ս ք:

«Աչտեղ» — տ ե ղ ց ո չ ց տ ու ո ղ պ ա ը ա ղ ա չ ա կ ա ն խ ո ս ք:

75. ՎԵՀԱՆՃՆՈՒԹԻՒՆ

Մի շատ հարուստ մարդ ծերութեան օրերում ցանկա-
յաւ իւր ունեցած կայքը բաժանել իւր երեք որդիներունց մէջ:
Իւրաքանչիւրին իւր մասը տալուց յետոյ՝ նա ասաց.

— Մնում է էլի մի թանկագին աղամանդ. ես այն նշա-
նակում եմ ձեզանից նորան, ով մի վեհանձնութիւն կ'անէ:
Իսկ դորա համար ես ձեզ երեք ամիս ժամանակ եմ տալիս:

Շուտով որդիքը ցրուեցան. և նշանակած ժամանակին
կրկին վերադարձան հայրական տունը: Նորա սկսեցին պատ-
մել նորան իրանց արած վեհանձնութիւնները:

Անդրանիկ որդին ասաց.

— Իմ ձանապարհորդութեան միջոցին մի օտարական
յանձնեց ինձ իւր բոլոր հարստութիւնը. և թէպէտ նա ինձ-
նից ոչ մի ստացական չառաւ, այսուամենայնիւ ես հաւատար-
մութեամբ վերադարձրի նորան իւր գոյքը: Ասա տեսնեմ, այս
գործը արժանի չէ՞ զովասանքի:

— Որդեակ, պատասխանեց հայրը, դու արել ես այն, ինչ
որ պէտք է անելիւ. և այն մարդը, ով ուրիշ տեսակ կը վա-
րուէր՝ տգէտ է. որովհետեւ աղելի լինելը մարդուս համար մի
պարտականութիւն է: Քո արածը բարեգործութիւն է, ոչ
թէ՝ վեհանձնութիւն:

Յետոյ խօսեց միջակ որդին.

— Իմ ձանապարհորդութեան միջոցին մէկ օր ես անց էի
կենում մի լճի եզերքովը. մի փոքրիկ երեխայ քիչ էր մնացել
որ ջուրն ընկնէր: Բայց ես իսկոյն օգնութիւն հասայ նորան
և, չինայելով իմ կեանքը, աղատեցի նորանը:

— Շնորհաւորում եմ, ասաց հայրը. բայց դարձեալ այդ
գործի մէջ վեհանձնութիւն չկայ. այդ միայն մեր մարդկո-
ւթիւնն է: Դու արել ես այն, ինչ որ մեզնից իւրաքանչիւրը
պէտք է անի իւր նմաններին:

Վերջապէս երթը եկաւ կրտսեր որդուն և նա ասաց.

— Մէկ օր ես իմ արիւնարբու թշնամուն տեսայ խորը
քնած մի անդունդի ծայրում: Ամենթիւթե քառիւն անգամ

կարող էր նորան անդունդը գլորել: Բայց ես նորան զարթեցրի մեղմաբար և ազատեցի վտանգից:

— Ո՛հ, որդեակս, աղաղակեց բարի ծերունին, նայելով քնքշաբար նորա վերայ, աղամանիք քոնն է: Ի՛նչ վեհանձնութիւն է. բաւութիւն անել իւր թշնամուն:

4.

«Ես կ'աւելեմ ձեր ուսումնարանի սենեակները»:

— «Ես» — Ենթակալ:

— «Կ'աւելեմ» — ստորոգեալ:

— «Սենեակները» — լրացնող:

— «Ուսումնարանի» — յատկացնող («սենեակներ» բառին):

«Ձեր» — յատկացնող («ուսումնարան» բառին):

76. Մայր

Ես էլ փոքր ժամանակս մայր-եմ ունեցել: Գիտէ՞ք՝ ի՛նչ է նշանակում մայր ունենալ: Մայր ունէ՞ք դուք: Գիտէ՞ք՝ ի՛նչ է նշանակում երեխայ լինել խեղճ՝ երեխայ, թոյլ մերկ, թշուառ, քաղցած, մէնակ, աշխարհումս: Եւ զգում էք, որ ձեր մայրը ձեզ մօտ է, ձեր շուրջը. որ նա ման է գալիս, երբ դուք ման էք գալիս, կանգնում է, երբ դուք կանգնում էք, լալիս է, երբ դուք լալիս էք:

Ո՛չ. դեռ ոչ ոք չգիտէ, թէ՛ ի՛նչ բան է կինը. նա մի հրեշտակ է, որ նայում է ձեզ, որ սովորեցնում է ձեզ խօսել, որ սովորեցնում է ձեզ ծիծաղել, որ ձեզ սովորեցնում է սիրել. որ տաքացնում է ձեր մատները իւր ձեռքերում, ձեր մարմինը՝ իւր ծնկներում, ձեր հոգին՝ իւր սրտում: Որ ձեզ տալիս է իւր կաթը, երբ դուք փոքր էք, իւր հացը, երբ դուք մեծ էք և իւր կեանքը՝ յաւիտեան: Որ ինչ դուք ասում էք «Մայրիկ» և, որ ձեզ ասում է՝ «որդեակ» մի այնպիսի քաղցր ձայնով, որ Աստուած էլ է ուրախանում:

I. ա. — Մայր, մայր (ծառ), մայր ցամաք, մայր Հայաստան, մայր Աթոռ (Ս. Էջմիածին), մայր Արաքս, մայր քաղաք, մայր եկեղեցի, — մայր տոմար, մայր գումար. — մայր մտնել, մայր ձգել (կռճակ):

ՀԱՏ ՍՏՈՐՈԳԵԱԼ ԴԻԵՆՑՈՂ ՆԱԽԱԳԱՍԹԻԹԻԻՆԸ ԼՈՒԾԵԼՈՒ զոյ

Մի օրինակ
«Մեղուն դուք եկաւ իւր մոմեղէն տնից, նստեց լուսամուտի վերայ, թափ տուեց թեկններն ու բղղալով սկսեց երգել. յետոյ թռաւ դէպք անուշահոտ ծաղիկները՝ մեղք ժողովելու»:

— «Մեղուն» — Ենթակալ,
— «Դուք եկաւ, նստեց, թափ տուեց, սկսեց երգել և թռաւ» — ստորոգեալ:

1. — Մեղուն ճրտեղեց դուք եկաւ:
— «Տնից» — տեղ ցոյց տուող պարագայական խօսք.
— Ո՛չ մի տնից:

— «Իւր» — յատկացնող,
— «Նշալիս տնից» — մասին չն մնացող հետման մեջ շփոթ:

2. — Մեղուն նստեց:
— Որտեղ նստեց.
— «Լուսամուտի վերայ» — տեղ ցոյց տուող պարագայական խօսք.

3. — Մեղուն թափ տուեց:
— Ի՛նչը թափ տուեց:
— «Թեկնները» — լրացնող:

4. — Մեղուն սկսեց երգել:
— Ի՛նչպէս սկսեց երգել:
— «Բղղալով» — ձեւ ցոյց տուող պարագայական խօսք.

5. — Մեղուն թռաւ:
— Ո՛չ թռաւ:
— «Դէպք ծաղիկները» — լրացնող.

— Ի՛նչպիսի ծաղիկները:
— «Անուշահոտ» — բացատրատող.

— «Ինչո՞ւ թռաւ» —
— «Մեղք ժողովելու» — պատճառ ցոյց տուող պարագայական խօսք:

77. Մեծ նանը

Գերդաստանի մէջ ամէնքից աւելի պատիւ վայելողը հայրն է. նա է իշխում ամէնքի վերայ: Նորա վերայ է բոլոր տան բեռը, հոգսը, սննդիւնը և հագցնելու ծանրութիւնը:

Տան երկրորդ սիւնը մայրն է: Քանի որ հայրը կենդանի է, մայրը նորա աջ ձեռքն է ամէն բանի մէջ և նորան օգնում է, ինչով որ կարողանում է: Տան մէջ Աստուծոյ երկիւղ, սէր, պատկանակէր պահողը մայրն է: Նա է լսում մուրացկանի աղաչանքը, նա է պանդուխտին հիւրասիրում իւր տանը. նա է ամէն բան կառավարողը, մեծ ու փոքրի վերայ հոգ տանողը, ամէնքին ուրախացնողը և ամէնքի ցաւի ընկերը: Հօր մահից յետոյ տան գլուխը մայրն է դառնում:

Այս պրի կինը այնուհետեւ կոչում է նանի կամ մեծ նանի. և մեծ իշխանութիւն ունի ամէնքի վերայ: Այն օրուանից առանց նորա կարգադրութեան, առանց նորա խորհրդի ոչինչ չեն անում: Նորան ոչ միայն տանու փոքր որդիքն են հնազանդում, այլ և բաժանութեամբ ու պատկանած որդիքն ու հարսները: Որովհետեւ նա քանի որդի ունի, այնքան էլ տուն ու օջախ ունի, այնքան էլ շերեփ կայ ձեռքին:

Այսպիսի մեծ նաները ոչ միայն իրանց տներում, այլ և դուրսը, գիւղի մէջ յարգ ու պատիւ ունեն. հարսանիքներում ու մահներէնէրում միշտ վերին կողմն են բազմում: Գիւղի միջոցն անց կենալիս երիտասարդ տղամարդիկը նորա առաջը ոտքի են կանգնում և համեստութեամբ պատասխանում են նորա ողջոյնին: Մանկամարդ կանայքն էլ թէ տանը և թէ փողոցում պարտական են մեծ նանի ձեռքը համբուրել, թէ կուղ կուժն ունենին լինի, պէտք է մօտենան, առաջ մեծ նանին գլուխ խոնարհեն ու յետոյ անց կենան:

1. ա. — Տան երկրորդ սիւնը մայրն է: Տան երկրորդ գլխաւորը կառավարողն ու պահպանողը մայրն է: Մայրը հօր աջ ձեռքն է: Մայրը հօր ամէնամեծ օգնականն է: Տան գլուխը — Տան մեծը, գլխաւորը: —

Ամէնքի ցաւի ընկերը — ամէնքի հետ ցաւողը. — մեծ նանը որքան որդի ունի, այնքան էլ շերեփ կայ նորա ձեռքին: Որքան որդի ունի, նոյա ամէնքի տան քովը կառավարողը (շերեփ) մայրն է: մայրն զմ. —

ՄԵՏ - ՓՈԳՐ

բ. — Աւագ — կրտսեր, լաւ — վատ, ծանր — թեթեւ, երկայն — կարճ, հաստ — բարակ, լայն — նեղ, կոշտ — կակուղ, կարծր — հեղուկ, խոշոր — մանր, չոր — թաց, թանձր — նոսր, խոր — երես, բարձր — ցած, սուր — բութ, հին — նոր, լիք — դատարկ, վախ — բաց, քաղցր — դաւաճ, տաք — սառը, լիւ — սպիտակ, պարզ — պղտոր:

գ. — Բարեւ — չար, արդար — մեղաւոր, հարաւ — խոնարհ, պարկեշտ — լիւրժ, երջանիկ — թշուառ, ժիր — դանդաղ, հարուստ — աղքատ, աւողջ — հիւանդ, աշխատանք — ծոյլ, ստախոս — ճշմարտախօս, խելօք — լիմար, քաջ — երկչոր:

դ. — Կառավարել, քաղաքավարել, նաւավար, օրավար, արագավազ, հաստավիզ:

Ոչ մի բան չէ սկսւում «է» տառով:

ԱՄԲՈՂՋ ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԲԵՒ ՄԻ ԱՆԴԱՄ ԼՈՒԾԵԼՈՒ

ԱՄԲՈՂՋ ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԲԵՒ ԵՆԹԱԿԱՅ.

1. — «Փորձուած է, որ այն ձին» որ շուտ շուտ է խրանջում, մանաւանդ ուրախ ժամանակը, շատ լաւ ձի է: —
— «Փորձուած է» — ստորոգեալ
— Ի՞նչ է փորձուած:
— «Որ այն ձին» որ շուտ շուտ է խրանջում, մանաւանդ ուրախ ժամանակը, շատ լաւ ձի է: — Ենթակայ: —

ԱՄԲՈՂՋ ՆԱԽԱԳԱՍՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐԲԵՒ ԼՐԱՅՆՈՂ.

2. — «Երեխան տեսաւ, որ մեղուն» թուգիտում է ծաղիկը ծաղիկ: —

— Եթէ այգուդ պատերը քանդես, որ անց ու դարձ ա-
նողներն ուստն պտուղներից, այգիդ կը կանաչի:

Դեռ խօսքը բերանումն էր. իսկոյն տէրը դնաց, պատերը
քանդեց և այգին կանաչեց:

Ճանապարհորդը գնալով ծերունու մօտ, ասաց.

— Քանի որ զու բերանիցդ Աստուծոյ անունը չես պա-
կասեցնէ, քարից էլ ոսկին չի պակասի:

Ծերունին ասաց.

— Մի՞թէ մարդ իւր բերանից Աստուծոյ անունը կը պա-
կասեցնի. փառք Աստուծոյ:— Ասաց չասաց՝ քարի միւս երե-
սից էլ ոսկի դուրս թափուեցաւ, առաջունից շատ:

Նա եկաւ գողերի քարանձաւը և նոցա ասաց.

— Եթէ ձեր գողութիւնը թողնէք, միւս աշխարհումը
տեղ ունէք:

Գողերը թողին քարանձաւը, գնացին իրանց յանցանքը
ապաշխարեցին ու փրկուեցան:

Վերջապէս մեր ճանապարհորդը եկաւ իրանց տուն.
կանչեց կնոջն ու ասաց.

— Այ կին, բահ ու թի բեր:

Մարդ ու կին վեր աւան բահն ու թին, փորեցին թը-
թենու տակը և մի կարաս գաւն ոսկով լեց: Օրը մթնեցաւ և
կարասը թողին, որ առաւօտը հանեն:

Գիշերով դրացիներն իմացան, եկան կարասը գողանալու.
բայց տեսնելով, որ մէջը դեղին հող է, կարասը չուր տօւին
տան տիրոջ այգումը: Կարասը կոտորուեցաւ ու հողը ցրուե-
ցաւ:

Առաւօտը զարթեցան. ի՜նչ տեսան. Այգու չորս կողմը
ոսկի էր փռուել: Ամուսինը գոռաց.

— Քա, կնիկ, ցախաւելը բեր. բոլոր այգին ոսկի է բուսել:

Աւելեցին շողշողուն ու զընդզընդան ոսկիքը. մէկէ փո-
խանակ ոչ թէ հազար, այլ անթիւ հազարներ տոացան, հա-
բըստացան և Աստուծոն փառք տուին:

II.

Ե.— (Ա) Աննա, Մարթա, — ա, դա, նա.

(Բ) Սուբբ, երբ — Հինգշաբթի, ուրբաթ.

(Ե) Բերան, դերձակ — Բեր, նեղ — սենեակ, Գրեգորեանց.

(Ե) Բոպէ, կեւրակէ — անդուհանդէս, Բացալէս.

(Թ) Կանգնած, նստած.

(Հ) Ճանապարհ, աշխարհ.

(Ձ) Արշակ, բարձ.

(Յ) Քահանայ, երկաթեայ, վերանց, չետոյ — Խայել, հրա-
մայել — զգայարանք, վկայական — զգայուն, ծառայու-
թիւն.

(Ո) Որդի, ոսկի, — բուր, խոշոր — գու, գող — բողոտ, մա-
ղոտ — գրելու, — կու — Յակըր, Սեմէոն, — Պետրոս —
օգոստոս.

(Ռ) Խաւսել, բռնել.

(Ղ) Վարդ, վեղար. — նաւաւոր, արագաւոր.

(Ր, Ռ) Կրկնաւ, մրմռալ.

(Ի) Աւերել, խաւար — Լա, հաւ — հեւանդ, հաշիւ —
արեւն, աղբիւր.

(Ու) Դժուար, ձգուել.

(Լ) Արև, տերև:

II

ՅԱՆԿ

1. Երկու խոսակցութիւն. 1. Երկու խոսակցութիւն (1) — 1.
2. Դիւղացի ու ընդառնութիւն. 2. Դիւղացի ու ընդառնութիւն (2) — 2.
3. Դիւղացիին հարուստ. 3. Դիւղացիին հարուստ (3) — 3.
4. Արեգակի առաջին ճառագայթները. 4. Արեգակի առաջին ճառագայթները (4) — 4.
5. Երկու մանկիկներ. 5. Երկու մանկիկներ (5) — 5.
6. Երկու մանկիկներ. 6. Երկու մանկիկներ (6) — 6.
7. Գործիչ գին. 7. Գործիչ գին (7) — 7.
8. Երկու զուգորդ. 8. Երկու զուգորդ (8) — 8.
9. Երկու. 9. Երկու (9) — 9.
10. Արամազդ և ձին. 10. Արամազդ և ձին (10) — 10.
11. Զիւղ գողը. 11. Զիւղ գողը (11) — 11.
12. Աստուած ամէն բան տեսնողն. 12. Աստուած ամէն բան տեսնողն (12) — 12.
13. Երկու խոսակցութիւն. 13. Երկու խոսակցութիւն (13) — 13.
14. Մարդու անգամների գանդառնութիւն. 14. Մարդու անգամների գանդառնութիւն (14) — 14.
15. Հինգ զգայարանը. 15. Հինգ զգայարանը (15) — 15.
16. Հրաշալի տնակ. 16. Հրաշալի տնակ (16) — 16.
17. Ծաղը ու պատիւ. 17. Ծաղը ու պատիւ (17) — 17.
18. Մայրը մէկն է լինում. 18. Մայրը մէկն է լինում (18) — 18.
19. Մայրիկս. 19. Մայրիկս (19) — 19.
20. Հնարագէտ գիւղացին. 20. Հնարագէտ գիւղացին (20) — 20.
21. Երկաթ. 21. Երկաթ (21) — 21.
22. Երկու խոս. 22. Երկու խոս (22) — 22.
23. Թէ. 23. Թէ (23) — 23.
24. Մեծահոգի աղջիկը. 24. Մեծահոգի աղջիկը (24) — 24.
25. Ապերախտ որդին. 25. Ապերախտ որդին (25) — 25.
26. Էջ. 26. Էջ (26) — 26.
27. Հայրը, որդին ու իրանց էջը. 27. Հայրը, որդին ու իրանց էջը (27) — 27.
28. Հարեցողը. 28. Հարեցողը (28) — 28.
29. Երկու աղջիկ. 29. Երկու աղջիկ (29) — 29.
30. Որդիական սէր. 30. Որդիական սէր (30) — 30.

31. Մօր աչքերը. 31. Մօր աչքերը (31) — 31.
32. Պատահ. 32. Պատահ (32) — 32.
33. Ագաղաղ և հաւ. 33. Ագաղաղ և հաւ (33) — 33.
34. Աստուծոյ երկիւղը. 34. Աստուծոյ երկիւղը (34) — 34.
35. Դիւղացի և ընկող. 35. Դիւղացի և ընկող (35) — 35.
36. Պղինձ. 36. Պղինձ (36) — 36.
37. Ստախուր. 37. Ստախուր (37) — 37.
38. Ճմարտախօսը. 38. Ճմարտախօսը (38) — 38.
39. Շաքար. 39. Շաքար (39) — 39.
40. Հաքարով շինած տունը. 40. Հաքարով շինած տունը (40) — 40.
41. Նկարչութեան տետրակ. 41. Նկարչութեան տետրակ (41) — 41.
42. Թեթև պակասութիւններ. 42. Թեթև պակասութիւններ (42) — 42.
43. Զարթեցող—ժամացոյց. 43. Զարթեցող—ժամացոյց (43) — 43.
44. Աշխատասիրութիւն և ծուլութիւն. 44. Աշխատասիրութիւն և ծուլութիւն (44) — 44.
45. Աշխատասիրութեան և ծուլութեան պնդողը. 45. Աշխատասիրութեան և ծուլութեան պնդողը (45) — 45.
46. Վարժատուն. 46. Վարժատուն (46) — 46.
47. Կէսերան հրաւեր. 47. Կէսերան հրաւեր (47) — 47.
48. Վախկոտ Արշակը. 48. Վախկոտ Արշակը (48) — 48.
49. Քաջասիրտ կինը. 49. Քաջասիրտ կինը (49) — 49.
50. Փողը. 50. Փողը (50) — 50.
51. Փողի շնորհակալութիւն. 51. Փողի շնորհակալութիւն (51) — 51.
52. Քաակը. 52. Քաակը (52) — 52.
53. Տրեխները. 53. Տրեխները (53) — 53.
54. Փոքրիկ Մարիամը. 54. Փոքրիկ Մարիամը (54) — 54.
55. Շուն. 55. Շուն (55) — 55.
56. Անտէր շունը. 56. Անտէր շունը (56) — 56.
57. Շունը և իւր աչքը. 57. Շունը և իւր աչքը (57) — 57.
58. Ժողով քարեկամները. 58. Ժողով քարեկամները (58) — 58.
59. Ժողով քարեկամները. 59. Ժողով քարեկամները (59) — 59.
60. Զուլ շուրթիւն. 60. Զուլ շուրթիւն (60) — 60.
61. Մի հոգի երկու մարմնի մէջ. 61. Մի հոգի երկու մարմնի մէջ (61) — 61.
62. Սուրճ. 62. Սուրճ (62) — 62.
63. Մայիս. — Ա. Բնութեան կենդանանալը. 63. Մայիս. — Ա. Բնութեան կենդանանալը (63) — 63.
64. Բ. Կեանքը. 64. Բ. Կեանքը (64) — 64.

65. Գ. Հօտի վերադարձը.	... զյոճգնա զօՄ .18
66. Կատու.	... ատուտաթ .28
67. Մ ու կ ն ու կ ա տ ու ն	... ատճ մ բաքաքմ .88
68. Ազահութեան հետեանքը.	... զրայիկիմ լոճ լուտմ .48
69. Գիւղացին ու ոսկիքը.	... բլբլմն մ Նաոյր .68
70. Ոչխար.	... չնմիթ .08
71. Կամակոր կինը.	... Կսօմստմ .78
72. Անհնազանդ աղջիկը.	... Կսօմստուցանչն .88
73. Գայլ.	... Կազամ .08
74. Գառն ու գայլը.	... Կմտու ծամիչ խաղազուց .04
75. Վեհանձնութիւն.	... Բաղամու մամիկուցաթմ .14
76. Մայր.	... Կմմնայիկ ատարկուր մ ճիմ .24
77. Մեծ նանը.	... Լլրամուտ— լոմիմիկաթ .84
78. Օրօր.	... մնիկիկուց արծ մ միկիկուցիտաւաւ .44
79. Նրկու թռչուն.	... մամիկուց արծ մ մամիկուցիտաւաւ .64
80. Բիրապատիկ.	... մ ու տ ա լ զ ա թ .04

ՄԱՆՈԹՈՒԹԻՒՆ

Գրքիս տպագրութեան վերջին օրերում մեզ յաջողեցան
ձեռք բերել հարկաւոր պատկերները:

ՄԵՐ ԱՅԽԱՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

1. ԱՆԵԿԴՕՏՆԵՐ Հատոր I, 1876	... զյոճնայիկաթ. Կրմ .50 Կ.
2. ԱՆԵԿԴՕՏՆԵՐ Հատոր II, 1877	... Կրմնայիկուց արծն .50 Կ.
3. ՆԱԽԱՊԱՇԱՐՄՈՒՆՔ Հատոր I, 1878	... մնիկիկուց արծ .50 Կ.
4. ՊՕԼՈՒՄՊԱՆՈՒՆ 1878	... Կրմնայիկուց արծ .20 Կ.
5. ՀԱՊՅ ԼԼՋՈՒԻ ՈՒՍՈՒՑԻՉ Գ. տարե 1881	... Կրմնայիկուց արծ .40 Կ.

ԹԵՂ

65. Գ. Լուսի փերացարք.
66. Աստու.
67. Մարի մ. Կառու.
68. Ագաճար Բեռն Զեռնանք.
69. Վերացին ու աղիքը.
70. Աշխար.
71. Կանխար Կինը.
72. Քեհնացուն արջիկը.
73. Գայլ.
74. Կանն ու Գայ.
75. Զեռնանք.
76. Մայր.
77. Տե՛ծ Կանք.
78. Օրսր.
79. Արիւ փերաց.
80. Կառուարք.

4261

Умрѣ

Verb.

2013

4076, 4077

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0293491

